

**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**‘Οι Λαζαρίνες και η μεταφορά της μουσικής
προφορικότητας στο Ρουμλούκι. Έρευνα στη Μελίκη
και στο Νεόκαστρο.’**

ΤΟΥ: ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΙΔΗ ΟΡΕΣΤΗ

ΕΠΙΒΛ. ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ : ΚΑΤΣΑΝΕΒΑΚΗ ΑΘΗΝΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2020

Πρόλογος

Η χρόνια ενασχόλησή μου πάνω στη μουσική με οδήγησε στο να αντιληφθώ πόσο πολλοί τομείς και ρεύματα μουσικής υπάρχουν. Βέβαια, στο πέρασμα των χρόνων πολλά στοιχεία έχουν χαθεί και άλλα έχουν αλλοιωθεί. Μέσα από τα μαθήματα του τομέα της εθνομουσικολογίας που πραγματοποιήθηκαν κατά τη φοίτησή μου στο τμήμα Μουσικών Σπουδών του ΑΠΘ άρχισε να δημιουργείται μέσα μου η ανάγκη στο να συμβάλλω με τον δικό μου τρόπο για την αναβίωση και διατήρηση της μουσικής παράδοσης.

Η παρακάτω εργασία αναφέρεται στην προσωπική εμπειρία μιας επιτόπιας έρευνας που πραγματοποίησα στην περιοχή του Ρουμλουκιού σε συνδυασμό με τις ήδη προϋπάρχουσες εθνομουσικολογικές και λαογραφικές μελέτες καθώς και πηγές που αξιοποίησα.

Είχα την ευκαιρία να γνωρίσω σημαντικούς λαογράφους και μελετητές της περιοχής, οι οποίοι με βοήθησαν στη συλλογή όλων των απαραίτητων πληροφοριών, έτσι ώστε να καταφέρω να σας παρουσιάσω την παρακάτω εργασία.

Αρχικά επισκέφτηκα μουσεία και λαογραφικούς συλλόγους της περιοχής και μου δόθηκε η δυνατότητα να παρατηρήσω μέσα από ένα πλούσιο υλικό βιβλίων, εικόνων και βίντεο τις τοπικές παραδόσεις της περιοχής σε συνάρτηση με τον χρόνο. Ακολουθώντας, οι πηγές και η βιβλιογραφία που εκμεταλλεύτηκα με βοήθησαν στο να αντιληφθώ και να γνωρίσω καλύτερα την ταυτότητα αυτού του τόπου.

Σημαντικό ρόλο για την εμβάθυνση στην εργασία μου, υπήρξαν οι συνεντεύξεις και οι καταγραφές που πραγματοποίησα σε σπίτια ντόπιων ηλικιωμένων. Εκεί, στις επισκέψεις μου, είχα την ευκαιρία να έρθω πιο κοντά και να βιώσω την παράδοση του τόπου μέσα από τις συζητήσεις μας. Ακούστηκαν πολλά τραγούδια, μαρτυρίες από ανθρώπους που ανήκει η καρδιά τους, ριζωμένα καλά, σε αυτόν τον τόπο.

Επιλογικά, η παρούσα επιτόπια ερευνητική εργασία αποτελεί μια μελέτη περίπτωσης που διερευνά την ιδιαίτερη πολιτισμική ανάπτυξη, στον τομέα της μουσικοχορευτικής παράδοσης και προφορικότητας, της περιοχής της Μελικής και του Νεόκαστρου, χωριών του Ρουμλουκιού.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα για αυτό να ευχαριστήσω θερμά όλους όσους συνέβαλαν στην προσπάθειά μου να γράψω αυτήν την εργασία. Ευχαριστίες οφείλω στον Αχιλλέα Τσιάρα για την αμέριστη βοήθειά του στη συνεργασία μου με τους ντόπιους ανθρώπους της ευρύτερης περιοχής του Ρουμλουκιού και την προσωπική του ενασχόληση και συμμετοχή στην έρευνα που επιτέλεσα στο Ρουμλούκι. Με αυτόν τον τρόπο με βοήθησε να συνδεθώ με τους ντόπιους ανθρώπους που πρόθυμα μου παρείχαν ό,τι πληροφορίες χρειάστηκα και αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης αυτής της μελέτης, μοιράζοντας με τις μουσικές και τα τραγούδια τους, το πολιτισμικό ήθος της περιοχής. Είναι χρέος σε εμάς τους νεότερους να διαφυλάξουμε και να κρατήσουμε ζωντανή την πολιτιστική κληρονομιά που αυτοί μας μετέφεραν.

Οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στην υπεύθυνη καθηγήτρια της εργασίας μου Αθηνά Κατσανεβάκη κυρίως για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και για την καθοδήγηση και την πολύτιμη βοήθεια που μου προσέφερε κατά τη διάρκεια της έρευνας και εκπόνησης αυτής της εργασίας. Ακόμη δεν μπορώ να παραλείψω όλους εκείνους τους καθηγητές και καθηγήτριες του πανεπιστημίου μας που μου μετέφεραν πολύ σημαντικές γνώσεις, τις οποίες εκμεταλλεύτηκα για να χτίσω όλες εκείνες τις βάσεις που θα με βοηθήσουν για την μελλοντική μου σταδιοδρομία.

Τέλος, ένα τεράστιο ευχαριστώ, που ίσως και να ήταν λίγο, οφείλω στην οικογένεια και την κοπέλα μου για την αμέριστη συμπαράσταση και επιμονή τους, σε όλα αυτά τα χρόνια της φοίτησής μου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.2 ΟΡΙΣΜΟΙ

1.3 ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

1.4 Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΟΠΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

1.5 ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1.6 ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΒΙΟΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΡΟΥΜΛΟΥΚΙ : Ο ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ

2.1 ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΤΟΥ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙΟΥ

2.1.1 ΠΕΡΙΟΧΗ-ΧΩΡΙΑ-ΕΚΤΑΣΗ-ΧΑΡΤΗΣ

2.2 ΑΡΧΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

2.3 ΝΕΟΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

2.4 ΤΟ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙ ΣΗΜΕΡΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Ο ΛΑΖΑΡΟΣ : Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ ΚΑΙ Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΓΕΝΕΩΝ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΙΚΟ ΡΕΠΕΡΤΟΡΙΟ

3.1 ΟΙ ΛΑΖΑΡΙΝΕΣ ΣΤΗ ΜΕΛΙΚΗ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΔΥΟ ΓΕΝΙΕΣ

3.2 ΟΙ ΛΑΖΑΡΙΝΕΣ ΣΤΟ ΝΕΟΚΑΣΤΡΟ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΔΥΟ ΓΕΝΙΕΣ

3.3 ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΛΑΖΑΡΙΝΩΝ ΣΤΗ ΜΕΛΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΝΕΟΚΑΣΤΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΘΙΜΩΝ

4.1 Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΝΗΛΙΚΙΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΓΑΜΟ

4.2 ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΧΟΡΕΥΤΙΚΟ ΡΕΠΕΡΤΟΡΙΟ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΣΤΟ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙ

4.3 ΔΙΑΒΑΤΗΡΙΑ ΕΘΙΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΗΛΙΚΙΩΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗΣ ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑΣ (ΛΑΖΑΡΟΣ, ΝΥΧΤΕΡΙΑ, ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ, ΧΟΡΟΣΤΑΣΙ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΙΟΡΤΩΝ) Ο ΓΑΜΟΣ ΣΑΝ ΤΕΛΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ

4.3.1. Τόποι και τρόποι επιβίωσης της κοινότητας

4.3.2. Πασχαλιά

4.4 ΤΟ ΓΑΜΗΛΙΟ ΕΘΙΜΟ - Η ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΕΠΙΤΕΛΕΣΗ ΤΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

- Ο γάμος
- Ο γάμος στη Μελίκη
- Ο γάμος στο Νεόκαστρο

4.5 ΤΑ ΑΓΟΡΙΣΤΙΚΑ ΕΘΙΜΑ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΚΑΙ Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΩΝ ΑΡΡΕΝΩΠΩΝ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ : ΤΑ ΡΟΥΓΚΑΤΣΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - ΕΙΚΟΝΕΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το κεφάλαιο που ακολουθεί πραγματεύεται όλες εκείνες τις διαδικασίες που χρειάστηκαν να γίνουν έτσι ώστε να συλλεχθούν αλλά και οργανωθούν οι απαραίτητες πληροφορίες έτσι ώστε να συνταχθεί η παρακάτω εργασία. Δίνονται οι βασικοί άξονες της ερευνητικής δουλειάς και η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε. Αναλύεται η χρησιμότητα της επιτόπιας έρευνας και τέλος παρουσιάζονται όλες εκείνες οι βιοϊστορίες των ανθρώπων που είχα την ευκαιρία να γνωρίσω.

1.2 ΟΡΙΣΜΟΙ

Κεντρικοί άξονες της έρευνάς μου είναι οι Λαζαρίνες και η μεταφορά της μουσικής προφορικότητας στο Ρουμλούκι και πιο συγκεκριμένα στη Μελίκη και στο Νεόκαστρο.

Ως **μουσικοχορευτική παράδοση** ορίζουμε την εντόπια πολιτισμική δημοτική παραδοσιακή δημιουργία τραγουδιών και χορών, αλλά και τραγούδια και χορούς από άλλες περιοχές που έχουν ενσωματωθεί μέσα στο εθιμοτυπικό λειτουργικό πλαίσιο. Επίσης, με τον όρο μουσική παράδοση αναφερόμαστε στην παράδοση παραδεδομένων ιδεών, μουσικών πρακτικών και τεχνικών και αισθητικών προτιμήσεων. Μια παράδοση ζώσα και ενεργή, η οποία λειτουργεί μέσα στο πραγματικό κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο. (Παπαπαύλου 2010:83, στο Κάβουρας Π. 2010)

Ο όρος της **προφορικότητας** χρησιμοποιείται ως συνώνυμος της λαϊκής παράδοσης. Μια συνώνυμη λέξη θα μπορούσε να ήταν ο όρος φολκλόρ, χωρίς να συμπεριλάβουμε την αρνητική έννοια που έχει πάρει στις μέρες μας. Σύμφωνα με τον Παύλο Κάβουρα «*Είναι το σύνολο όλων των άγραφων παραδόσεων, δοξασιών, θρύλων, γνωμικών, εθίμων κλπ. ενός πολιτιστικού μορφώματος (culture)*» (2010:29). Έτσι, το σύνολο των παραδόσεων της περιοχής, μας απασχολεί ως λειτουργικό πλαίσιο επιτέλεσης της παραδοσιακής μουσικής και του χορού. Η μουσική εντάσσεται και στους θεσμούς και άρα αφομοιώνεται από την «*καθολική λειτουργική συνάφεια*» (Adorno, 1997, σελ.2).

Στην περιοχή αυτή δόθηκε η προσωνυμία "**Ρουμλούκι**" ή "Ουρουμλούκ" από τους πρώτους Οθωμανούς κατακτητές λόγω του ανόθευτου και αμιγούς ντόπιου ελληνικού πληθυσμού. Ως λέξη προέρχεται από τη σύνθεση δύο τούρκικων λέξεων 1.Ρουμ (Rum), που σημαίνει Έλληνας-Ρωμικός και 2. Λουκ (Luc), κτητική κατάληξη ή επιθετικός προσδιορισμός. Δηλαδή, "Ρουμλούκι" σημαίνει χώρα ή τόπος που κατοικείται, έχει Έλληνες Χριστιανούς Ορθόδοξους κατοίκους, όπως και η Ρούμελη, Ρωμυλία. (Μοσχόπουλος,1988, σελ.28)

1.3 ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Μεθοδολογία της έρευνας

Η εργασία αυτή χαρακτηρίζεται από τον συνδυασμό της επιτόπιας και βιβλιογραφικής έρευνας καθώς και από τις αλληλεπιδράσεις των αστικών, λαογραφικών, κοινωνιολογικών και εθνομουσικολογικών φαινομένων.

Όσον αφορά την επιτόπια έρευνα, εστίασα στη συμμετοχική παρατήρηση των πολιτιστικών δρωμένων, με τις επισκέψεις μου στο λαογραφικό μουσείο της Μελίκης και τον λαογραφικό του σύλλογο όπου είχα την ευκαιρία να παρατηρήσω, αλλά και να καταγράψω ποικίλες εικόνες, βίντεο και αφιερώματα για την περιοχή, καθώς και τις συνεντεύξεις που πραγματοποίησα σε σπίτια της περιοχής του Ρουμλουκιού. Ο χρόνος παρατήρησης των πολιτιστικών και οικιστικών φαινομένων ξεκίνησε πριν ένα χρόνο. Πρόκειται για μια έρευνα ποιοτική και όχι ποσοτική, γιατί δεν παρουσιάζονται συγκεντρωτικά στοιχεία.

Σημαντικό ρόλο στη διάρθρωση αυτής της μελέτης διαδραμάτισαν οι τρεις συνεντεύξεις που κατάφερα να πραγματοποιήσω (Νεόκαστρο,Μελίκη) καθώς και η καταγραφή τραγουδιών και χορών του τόπου. Σύμφωνα με τον Irving Seidman (2006, σ.2) ο διαχωρισμός της ποιότητας των συνεντεύξεων κατά την ανθρωπολογική έρευνα γίνεται σε: αυτές που είναι ισχυρά δομημένες, με πολύ συγκεκριμένες ερωτήσεις κλειστού τύπου και σε αυτές που αποτελούνται από ερωτήσεις ανοικτού τύπου χωρίς καμία προφανή δόμηση.

Στις συνεντεύξεις ακολούθησα μια πιο μέση προσέγγιση σε σχέση με τη δόμηση του ερωτηματολογίου με στόχο την απόδοση καλύτερων αποτελεσμάτων. Οι ερωτήσεις που διαμόρφωσα κατά τις συνεντεύξεις ήταν ανοικτού τύπου, ημιδομημένες και είχαν βιωματικό χαρακτήρα, έτσι ώστε να προσεγγίσω μια πιο φιλική συζήτηση. Όλες οι συνεντεύξεις έχουν ηχογραφηθεί και επεξεργαστεί ώστε τα τραγούδια αυτών να είναι αριθμημένα. Και επειδή η μουσική ανέβασε τη διάθεση, βιντεοσκόπησα σε κάθε συνέντευξή μου βήματα από χορούς των τραγουδιών. Το πρωτογενές υλικό βρίσκεται σε ψηφιακό δίσκο δεδομένων που συνοδεύει το γραπτό μέρος της μελέτης. Σύμφωνα με τον Κώστιο Απόστολο (2000, σ.31), η ερευνητική εργασία οφείλει να συγκεντρώνει πλήθος στοιχείων που διασφαλίζει τη δυνατότητα της επιλογής των σημαντικών από αυτά.

Όσον αφορά τη μελέτη της μουσικοχορευτικής παράδοσης του Ρουμλουκιού αλλά και της εξέλιξής της στο αστικό πλαίσιο, αντλήθηκαν στοιχεία από τις σημαντικότερες προϋπάρχουσες λαογραφικές μελέτες. Μελέτες και πηγές που αξιοποιήθηκαν όπως αυτές του Πανταζόπουλου, 2001, *Τ' Αντέτια μας: Ήθη και έθιμα από το Ρουμλούκι* αλλά και του Γ. Μελίκη (1985) *Τα λαογραφικά της Μελίκης* αποτελούμενη από μια συλλογή 5 τόμων συνέβαλαν στο μέγιστο για την εκπόνηση της εργασίας. Επίσης, βοηθητικό ρόλο στην παρούσα εργασία υπήρξε και μια παλαιότερη διπλωματική εργασία του φοιτητή Κ. Ντινόπουλου (1997) *Τα Τραγούδια του Ρουμλουκιού*. Ο

συνδυασμός των παλαιότερων καταγραφών και υλικών της περιοχής με τις καταγραφές του υλικού που συνοδεύει τον ψηφιακό δίσκο αποτέλεσαν εργαλείο στη διατύπωση χρήσιμων και ουσιαστικών στοιχείων.

Τέλος, λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που υπάρχουν στην εποχή μας, οι οποίες μετασχηματίζουν και αλλάζουν τη μουσικοχορευτική παράδοση και προφορικότητα, στόχος της έρευνας είναι να επαναδιατυπωθούν θεμελιώδη στοιχεία του πολιτισμού που υπήρχαν στο παρελθόν και με το πέρασμα των γενεών χάνουν τη λειτουργικότητα τους. Θα αναλύσουμε έθιμα και παραδόσεις που κρατούν στο πέρασμα των αιώνων, αλλά και σε αυτά που πλέον δεν υπάρχουν ενεργά στην κοινωνία του σήμερα. Η παρουσία και η ηχογράφηση τραγουδιών και χορών από ντόπιους ανθρώπους που έχουν ζήσει όλον τον προηγούμενο αιώνα είναι ιδιαίτερης σημασίας.

1.4 ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΟΠΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η επιτόπια έρευνα πεδίου θεωρείται ως ένα από τα πιο σημαντικά εργαλεία που έχουμε στη διάθεσή μας στον τομέα της εθνομουσικολογίας. Κρίνεται απαραίτητη για τη συλλογή δεδομένων (ποσοτικών, ποιοτικών, εθνογραφικών κ.ά.) υψηλής οικολογικής εγκυρότητας από το πεδίο, τα οποία μας επιτρέπουν να εμβαθύνουμε σε ερευνητικά ερωτήματα που μας απασχολούν, και τα οποία δεν μπορούν να αποκτηθούν με οποιονδήποτε άλλο τρόπο. Η επεξεργασία και ανάλυση αυτών των δεδομένων μας επιτρέπει να εκτιμήσουμε, ή και να επαναπροσδιορίσουμε τις αρχικές μας εκτιμήσεις σχετικά με το αντικείμενο της έρευνάς μας, να γνωρίσουμε νέες πτυχές αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους ανθρώπους και τη μουσική, όπως και να ανακαλύψουμε πολιτισμικές προσεγγίσεις οι οποίες μπορεί να καταρρίψουν οτιδήποτε θεωρούμε δεδομένο ως εκείνη τη στιγμή. (<https://www.mus.auth.gr/cms/?q=node/4554>)

Η σχέση ερευνητή-υπό μελέτη κοινωνίας αποτελεί δομικό στοιχείο της ανθρωπολογικής έρευνας. Θεωρώ ότι η παρουσίαση και ανάλυση αυτής της σχέσης πρέπει να αναφέρεται λεπτομερώς σε κάθε ανθρωπολογική μελέτη, ακριβώς επειδή προάγει και εμβαθύνει την προβληματική γύρω από τη μεθοδολογία της επιτόπιας έρευνας, αλλά και την επιστήμη της ανθρωπολογίας γενικότερα.

Τόσο οι «ανθρωπολογικές αυτοβιογραφίες» –κλασικό αριστούργημα του είδους *Οι Θλιμμένοι Τροπικοί* του Claude Levi-Strauss (1955)– όσο και τα ημερολόγια –κλασικά του είδους εκείνα των B. Malinowski (1967) και A. Metraux (1981)– αποκαλύπτουν όχι μόνο την πραγματικά δύσκολη «συνάντηση» ανάμεσα στον ερευνητή και την τοπική κοινωνία, αλλά και την πολύπλοκη και αντιφατική φύση του ίδιου του ανθρωπολογικού έργου. Για το θέμα αυτό βλ. (A. Colajanni, 1993), (δευτερεύουσα βιβλιογραφική πηγή, Πετροπούλου 2001, σ. 245-261.) Σχετικά με τις υποκειμενικές πλευρές της ανθρωπολογικής έρευνας, η ελληνική βιβλιογραφία είναι ιδιαίτερα πενιχρή έως ανύπαρκτη.

1.5 ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία θα αναπτυχθεί σε πέντε συνολικά κεφάλαια. Η διάρθρωση της εργασίας είναι η εξής:

1) Στο Κεφάλαιο 1, δίνονται οι ορισμοί του τίτλου της εργασίας (Ενότητα 1.2), αναλύεται ο γενικός σκοπός και οι ειδικοί στόχοι μέσα από τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε (Ενότητα 1.3) και παρουσιάζεται η σημασία και η χρησιμότητα της επιτόπιας έρευνας (Ενότητα 1.4). Ακολουθεί το παρόν κεφάλαιο με την ακριβή διάρθρωση της εργασίας (Ενότητα 1.5). Το κεφάλαιο κλείνει με τις αφηγηματικές βιοϊστορίες από τις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν (Ενότητα 1.6).

2) Στο Κεφάλαιο 2 πραγματοποιείται η εισαγωγή στον τόπο και την ιστορία της περιοχής του Ρουμλουκιού με ένα σύντομο ιστορικό της ίδρυσής του (Ενότητα 2.1) και διαμορφώνεται η περιοχή, τα χωριά και η έκτασή του (Ενότητα 2.1.1). Στη συνέχεια ξεκινάει μια αναφορά στους αρχαίους χρόνους της περιοχής (Ενότητα 2.2) και προχωρώντας στον χρόνο πηγαίνουμε στη νεότερη ιστορία (Ενότητα 2.3), για να ολοκληρωθεί το κεφάλαιο με το Ρουμλούκι στη σημερινή εποχή (Ενότητα 2.4).

3) Στο Κεφάλαιο 3 γίνεται περιγραφή και ανάλυση του εθίμου του Λαζάρου, δίνοντας έμφαση στον κόσμο των κοριτσιών καθώς και την επικοινωνία και μεταφορά της προφορικότητας ανάμεσα στις δύο γενιές, για το χωριό της Μελίκης (Ενότητα 3.1), και κατόπιν για το χωριό του Νεόκαστρου (Ενότητα 3.2). Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο αναλύονται τα τραγούδια του εθίμου των Λαζαρίνων, τα οποία είχα την ευκαιρία να καταγράψω από τις επισκέψεις μου στη Μελίκη.

4) Το Κεφάλαιο 4 πραγματεύεται την επιβίωση της κοινότητας ως βασική λειτουργία των εθίμων. Ασχολούμαστε με τη θέση και την προετοιμασία της γυναίκας για την είσοδό της στην ενηλικίωση και τον γάμο (Ενότητα 4.1). Αναλύουμε το τραγουδιστικό και χορευτικό ρεπερτόριο των γυναικών στο Ρουμλούκι (Ενότητα 4.2) και κατόπιν ακολουθούν μια σειρά από διαβατήρια έθιμα που στοχεύουν στην ενηλικίωση της γυναίκας παρέχοντας μέσω μουσικής την απαραίτητη εξωστρέφεια (Ενότητα 4.3). Το γαμήλιο έθιμο (Ενότητα 4.4) γεφυρώνει τα παραπάνω έθιμα ολοκληρώνοντας τον τελικό στόχο της γυναίκας. Το κεφάλαιο αυτό κλείνει με τα αγορίστικα έθιμα των χωριών αναλύοντας το βασικό τελετουργικό τους έθιμο, τα Ρουγκάτσια.

5) Το Κεφάλαιο 5 εμβαθύνει μουσικά, στη συλλογή των τραγουδιών που κατέγραψα κατά τις συνεντεύξεις μου. Η σειρά των τραγουδιών προκύπτει από τη σειρά που αναφέρονται τα τραγούδια στο κυρίως κείμενο των παραπάνω κεφαλαίων. Για κάθε τραγούδι ακολουθείται η ίδια δομή και αυτή είναι: α) Τίτλος τραγουδιού, β) Στίχοι, γ) Σχόλια.

6) Τέλος, στο Κεφάλαιο 6 διατυπώνονται επιγραμματικά τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη μελέτη καθώς και προτάσεις για την περαιτέρω συνέχιση της έρευνας.

Ακολουθούν στο παράρτημα της εργασίας οι παραπομπές εικόνων, και τέλος αναφέρεται όλη εκείνη η βιβλιογραφία που έχει χρησιμοποιηθεί για την εκπόνηση της παρακάτω εργασίας.

1.6 ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΕΣ ΒΙΟΪΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

Στο πλαίσιο της παρακάτω εργασίας μας δόθηκε, επιπρόσθετα, η ευκαιρία να συγκρίνουμε τις ήδη προϋπάρχουσες βιβλιογραφικές πηγές, με πηγές που δημιουργήθηκαν και προέκυψαν από τις μαρτυρίες ντόπιων ανθρώπων. Μέσα από την επιτόπια έρευνα γνώρισα καλύτερα περιοχές και χωριά του Ρουμλουκιού, περισσότερο όμως είχα την τύχη να βρεθώ κοντά σε ανθρώπους του τόπου και να βιώσω σε ένα ποσοστό τη ζωή τους. Παρακάτω θα παρουσιαστούν ορισμένες από τις πηγές και τις βιογραφίες αυτών των ντόπιων ανθρώπων της περιοχής.

Η αρχή έγινε στο τέλος του φθινόπωρου του έτους 2019, όπου η πρώτη γνωριμία με το χωριό της Μελίκης και τον Αχιλλέα Τσιάρα αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα για την εμβάθυνση της μελέτης που θα ακολουθούσε. Ο Αχιλλέας Τσιάρας γαλουχημένος στο χωριό της Μελίκης από πολύ μικρός, ασχολήθηκε με την πλούσια ντόπια μουσικοχορευτική παράδοση του Ρουμλουκιού. Η αγάπη του για τον χορό από νεαρή ηλικία τον οδήγησε μεγαλώνοντας να διδάσκει παραδοσιακούς χορούς σε διάφορους συλλόγους της περιοχής του Ρουμλουκιού. Η βιωματική και άμεση επαφή του με τον λαϊκό πολιτισμό εξελίχθηκε στην πορεία σε μια βαθιά έρευνα και καταγραφή της τοπικής φορεσιάς και των τοπικών χορών και εθίμων. Με πολλές παραστάσεις σε ντοκιμαντέρ, στην τηλεόραση, σε δρώμενα του εσωτερικού αλλά και του εξωτερικού έχει καταφέρει σε συνεργασία με τους συλλόγους της περιοχής να προβάλλει την ντόπια παράδοση, όχι μόνο σε σχέση με τον χορό και τη φορεσιά, αλλά και σε σχέση με την ντοπιολαλιά των ρουμλουκιώτικων χωριών.

Αφού λοιπόν γνωριστήκαμε καλύτερα στο μεσοχώρι (πλατεία) του χωριού της Μελίκης, επισκεφτήκαμε τον Λαογραφικό όμιλο Μελίκης και περιχώρων, ο οποίος εδρεύει δίπλα από τον Ιερό ναό της Αγίας Παρασκευής. Εκεί μου δόθηκε η ευκαιρία να μελετήσω αρχεία και βιβλία μελετητών της περιοχής του Ρουμλουκιού, καθώς και μια μεγάλη συλλογή από εικόνες που σίγουρα δημιούργησαν μια σωστή αναπαράσταση των όσων διάβασα. Κατά την αποχώρησή μου από τον λαογραφικό όμιλο Μελίκης και περιχώρων ο Αχιλλέας Τσιάρας μου δώρισε ‘Τα λαογραφικά της Μελίκης’, μια συλλογή πέντε τόμων με την επιμέλεια του Γ.Μελίκη. Η πεντάτομη αυτή έκδοση συνέβαλε κατά πολύ στην προσωπική μου εξέλιξη όσον αφορά τη γνώση για το Ρουμλούκι. Τέλος, επισκεφτήκαμε το εθνογραφικό κέντρο Γιώργη Μελίκη, ο οποίος

είναι λαογράφος, δημοσιογράφος, συγγραφέας, και είδαμε ένα μεγάλο πλήθος βιβλίων, στολών και μασκών της περιοχής του Ρουμλουκιού.

Η πρώτη ηχογράφιση της έρευνας έγινε στις **12 Δεκέμβρη του 2019 στην περιοχή της Αγίας Τριάδας του Νεόκαστρου**. Μεγάλη αρωγή στο έργο μας ήταν οι εύρυθμες κοινωνικές-διαπροσωπικές σχέσεις του Αχιλλέα Τσιάρα με ντόπιους ανθρώπους της ευρύτερης περιοχής του Ρουμλουκιού. Με αυτόν τον τρόπο με βοήθησε να συνδεθώ με τους ντόπιους ανθρώπους, οι οποίοι με τη σειρά τους έδειξαν την αγάπη που έχουν για τον Αχιλλέα.

Στην Αγία Τριάδα, λοιπόν, γνωρίσαμε την Μαρία του Γεωργίου Κουκουλιάντα, και εν συντομία Μαρία Παπά. Είναι 96 ετών και γεννημένη την 1^η Νοεμβρίου του 1924. Η κα. Μαρία σε όλη της τη ζωή μένει μόνιμα στο Νεόκαστρο. Όπως προκύπτει και από τη συνέντευξή της δεν ήταν λίγες οι φορές που αναγκάστηκε να αποχωρήσει από το σπίτι που κατοικούσε λόγω διαφόρων συνθηκών. Το χωριό της ήταν αρχικά μόλις επτά σπίτια και όλοι ήταν ντόπιοι. Όταν έφυγαν οι Τούρκοι αγοράστηκαν χωράφια από τους ντόπιους για την καλλιέργεια του εύφορου εδάφους. Όμως μια αναπάντεχη πλημμύρα του Αλιάκμονα το 1936 ανάγκασε τους κατοίκους να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και να μεταφερθούν λίγο πιο ψηλά. Αφού κάθισαν 3 χρόνια στην κάτω πλευρά του ποταμιού επέστρεψαν και ξαναέχτισαν τα σπίτια τους. Τέλος, το 1947 αναγκάστηκαν εκ νέου να εγκαταλείψουν τα σπίτια που είχαν ξαναφτιάξει, διότι κάηκε όλο το χωριό από τους αντάρτες. Προστατεύτηκαν σε φυλάκια για λίγους μήνες και όταν επέστρεψαν χτίστηκαν εκ νέου τα σπίτια. Πλέον όμως το χωριό δεν κατοικούνταν μόνο από ντόπιους.

Κατά την πρώτη μου επίσκεψη στο χωριό του Νεόκαστρου η κα. Μαρία έδωσε πολύ σημαντικές πληροφορίες για τη ζωή των ντόπιων στην περιοχή του Ρουμλουκιού. Στοιχεία του πολιτισμού που έχουν χαθεί, αλλά και στοιχεία που αναβιώνουν μέχρι και σήμερα είχα την ευκαιρία να ακούσω, και πολλά από αυτά να τα διασταυρώσω με ήδη προϋπάρχουσες βιβλιογραφικές πηγές. Ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει στα έθιμα και τις παραδόσεις των ντόπιων καθώς και στις καθημερινές συνήθειές τους. Τέλος, δε θα μπορούσε να λείπει η μουσική και ο χορός από την επίσκεψη μου και είχα την τιμή να παρατηρήσω μουσικά στοιχεία που θα αναλυθούν όλα παρακάτω.

Συνεχίζοντας τη μελέτη μας είχαμε την ευκαιρία να επισκεφτούμε μαζί με τον Αχιλλέα Τσιάρα στις **24 Ιανουαρίου του 2020**, το σπιτικό της κυρίας Γαγάκας Πανάγιο του Κωνσταντίνου, στην Μελίκη. Η κα. Πανάγιο γεννήθηκε στις 24 Φεβρουαρίου του 1936 στη Μελίκη και για τα πρώτα 26 της χρόνια ζούσε στο χωριό. Σε νεαρή ηλικία την αποκαλούσαν μουσικό ταλέντο καθώς όπως μας εκμυστηρεύτηκε είχε τα μουσικά ερεθίσματα από τον πατέρα της, που ήταν τραγουδιστής, και ως αυτοδίδακτη αναπαρήγαγε το ταλέντο της. Τη θεματολογία των τραγουδιών τη μάθαινε από τον μπαμπά της αλλά και μέσα από παραστάσεις, γιορτές και γλέντια.

Εκτός, βέβαια, από το μουσικό της ταλέντο η καθημερινή της συνήθεια ήταν το θέρισμα στα χωράφια. Εκεί, δίχως να έχει τον απαραίτητο εξοπλισμό, θέριζε

ολημερίς με τα χέρια της και πολλές φορές, μάλιστα, βράδιαζε και κοιμόντουσαν όλοι μαζί στα χωράφια για να συνεχίζουν την επόμενη μέρα. Η κα. Πανάγιω λάτρευε να τραγουδάει τη νύχτα στο νυχτέρι με τις φίλες της, αλλά και τη μέρα στο ξεσπίρισμα του καλαμποκιού. Η στιβαρότητα και η καλαισθησία της φωνής της είχε ως αποτέλεσμα, μια μέρα να έρθουν από τη Θεσσαλονίκη παραγωγοί μουσικών δίσκων, έτσι ώστε να της κάνουν επαγγελματική πρόταση για να δημιουργήσει δίσκους. Η επιθυμία της παρ' όλα αυτά ήταν να παραμείνει εκεί που αγαπούσε, στο Ρουμλούκι. Έτσι έφυγε από το σπίτι της και κρύφτηκε στα χωράφια προκειμένου να μην την εντοπίσουν. Τελικά έμεινε στο χωριό μέχρι τα 26 χρόνια της έχοντας παραστάσεις σε γλέντια και γιορτές, όμως μια επαγγελματική πρόταση από βιομηχανία του Αμβούργου της Γερμανίας ήταν αρκετά ικανή να την πείσει ώστε να μεταβεί επαγγελματικά σε έναν καινούργιο για αυτήν κόσμο. Αφού έμεινε 25 ολόκληρα χρόνια στη Γερμανία και κάνοντας οικογένεια, επέστρεψε στον τόπο όπου μεγάλωσε και αγάπησε όσο πουθενά αλλού όπως μας ανέφερε. Και όπως μας είπε χαρακτηριστικά για εκείνα τα χρόνια: *«Ήταν αγνά χρόνια, νιώθαμε ασφάλεια, ο κόσμος δεν είχε κακία. Δεν φοβόσουν να κοιμάσαι έξω στο αλώνι. Εμείς κοιμόμασταν το καλοκαίρι έξω στην αυλή, πάνε να κοιμηθείς τώρα όξο στην αυλή. Μπορείς?»*

Στην επίσκεψη αυτή είχαμε την τύχη να γνωρίσουμε και τη σπιτονοικοκυρά που βοηθάει στις οικιακές δουλειές την κα. Πανάγιω. Πρόκειται για την κα. Γιώτα Βενιοπούλου, η οποία μεγάλωσε στο χωριό της Μελίκης. Όντας στο παρελθόν Λαζαρίνα μας ανέλυσε από τη δική της σκοπιά το έθιμο αυτό. Μας τραγούδησε κάποια τραγούδια που αγαπάει και μας χόρεψε με τη βοήθεια του Αχιλλέα Τσιάρα. Ολοκληρώνοντας την επίσκεψή μας στην κα. Πανάγιω ηχογραφήσαμε αποσπάσματα από τραγούδια που αγαπούσε να λέει.

Με αφορμή λοιπόν αυτή την επιπλέον γνωριμία στο σπιτικό της κα. Γαγάκας κανονίσαμε με την κα. Βενιοπούλου και τον Αχιλλέα Τσιάρα μια νέα συνάντηση στις **3 Ιουνίου του 2020 στο λαογραφικό μουσείο 'Γιωργής Μελίκης'**. Εκεί μαζευτήκαμε μαζί με άλλες τέσσερις κυρίες που είχαν διατελέσει Λαζαρίνες μαζί με την κα. Βενιοπούλου. Πρόκειται για τις Νίτσα Τσούκα, Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου, Ιουλία Λουκανοπούλου και Όλγα Ρογκώτη. Οι πληροφορίες από το έθιμο των Λαζαρίνων που μας έδωσαν ήταν κατατοπιστικές και μου έδωσαν χρήσιμες πληροφορίες για να κατανοήσω όλη την επιτέλεση του εθίμου αλλά και τα συναισθήματα που ένιωθαν. Εκτός από το έθιμο των Λαζαρίνων που είχα την ευκαιρία να το νιώσω μέσα από αυτήν τη μεγάλη συνέντευξη που κάναμε, μιλήσαμε και για άλλα έθιμα του χωριού της Μελίκης και βγήκαν σημαντικά συμπεράσματα για τη ζωή και τις καθημερινές συνήθειες των γυναικών στο χωριό της Μελίκης.

Κατά την ανάπτυξη της παρακάτω εργασίας θα αναφερθούμε σε έθιμα και παραδόσεις που σημάδεψαν και συνεχίζουν να σημαδεύουν αυτόν τον τόπο. Θα γνωρίσουμε καλύτερα την καθημερινότητα που είχαν και έχουν οι ντόπιοι άνθρωποι και θα προκύψουν μαρτυρίες από τις ηχογραφήσεις, πολλές από αυτές θα ταυτοποιηθούν με άλλες βιβλιογραφικές πηγές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΡΟΥΜΛΟΥΚΙ: Ο ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ

2.1 ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΤΟΥ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙΟΥ

2.1.1 ΠΕΡΙΟΧΗ-ΧΩΡΙΑ-ΕΚΤΑΣΗ-ΧΑΡΤΗΣ

Αναφερόμενοι στην περιοχή του Ρουμλουκιού εννοούμε το τμήμα της πεδιάδας της Ημαθίας που το διασχίζει ο ποταμός Αλιάκμονας. Η περιοχή απλωνόταν κάτω από τις βόρειες παρυφές των Πιερίων μέχρι τους καλαμιώνες του Βάλτου των Γιαννιτσών και κάτω από τα υψώματα της Βέροιας μέχρι τον ποταμό Καρά Ασμάκ (Λουδίας) και τις εκβολές του Αλιάκμονα στον Θερμαϊκό κόλπο, ενώ αρκετοί την επεκτείνουν μέχρι και τον ποταμό Αξιό. (Παράρτημα, Εικόνα 1)

Τα χωριά που αποτελούσαν το Ρουμλούκι ήταν τα ακόλουθα: Γηδάς ή Γιδάς (Αλεξάνδρεια), Μελίκη, Κορυφή, Σχοινάς, Νιχώρι, Ρέσινα (Βρυσάκι), Νησί, Καταφύ(γι), Τριχοβίστα, Σκυλίτσι, Καβάσιλα, Σταυρός, Ξεχασμένη, Ραψομανίκι, Ποζαρίτες (Κεφαλοχώρι), Επισκοπή, Λουτρός, Καψόχωρα, Παλιόχωρα, Νησέλι, Νησελούδι, Τρίκαλα, Καρυά, Αηδονοχώρι, Πλατύ, Λιανοβέργι, Παλιοχώρι, Γκριτζάλι, Νιοχωρόπουλο, Πρόδρομος, Νιόκαστρο, Βούλτιστα, Αλάμπορο μεγάλο, Αλάμπορο μικρό, Μυλοβός, Κουλούρα, Διαβατός, Μικρογούζι (Μακροχώρι), Μέτση (Μέσση), Άμμος, Σάντενα, Γεράκι, Μαυραγγέλι, Μπάρμπες – Κούτλες (Βεργίνα), Τρίχλεβο (Τριλοφιά), Σφήνιστα, Κλειδί, Κάλιανη (Άλωρο), Τσινάφορο (Πλάτανος).

Ο αριθμός και οι θέσεις των χωριών δεν ήταν πάντα σταθερός, διότι από τις συχνές πλημμύρες του Αλιάκμονα πολλά χωριά εγκαταλείπονταν ακατοίκητα ή δημιουργούνταν καινούργια σε άλλες θέσεις.(Μοσχόπουλος, 2015)

2.2 ΑΡΧΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Στο Ρουμλούκι παρατηρήθηκε μόνιμη εγκατάσταση ανθρώπων ήδη από τους νεολιθικούς χρόνους. Αυτό φαίνεται από τον νεολιθικό οικισμό στην Τούμπα της Νέας Νικομήδειας (Μπρασιάτες), που είχε ζωή περίπου από το 7.000 π.Χ. μέχρι το 5000 π.Χ. και αποτελεί έναν από τους παλαιότερους οργανωμένους οικισμούς της Ευρώπης. Όμως, και κατά την εποχή του σιδήρου έχουμε την παρουσία οικισμών στο Ρουμλούκι, όπως μας δείχνουν οι τάφοι της πρώιμης εποχής του σιδήρου.

Με την ονομασία "Ημαθία" ή "Ερατεινή Ημαθία" γνωρίζει την περιοχή ο Όμηρος και την αναφέρει να γειτονεύει με την Πιερία. Η λέξη Ημαθία προέρχεται, σύμφωνα με γλωσσολόγους, από το άμαθος – ψάμαθος – σάμαθος και σημαίνει περιοχή άμμου. Η υποχώρηση της θάλασσας από την περιοχή της Ημαθίας με την πάροδο των αιώνων και η σταδιακή μετατροπή της από αμμουδερή γη σε εύφορη πεδιάδα, λόγω της επίστρωσης με πλούσια λάσπη που απόθεταν τα ποτάμια της περιοχής σε περιόδους πλημμυρών, είναι κάποιιοι από τους λόγους δημιουργίας του σημερινού γόνιμου κάμπου του Ρουμλουκιού.

Το 1400 π.Χ. εμφανίζονται στην περιοχή και οι Βοττιαίοι, κρητομινωικής καταγωγής και εκδιώχνονται περίπου το 800 π.Χ. από μία άλλη ελληνική φυλή που εγκαθίστανται στην περιοχή τους. Πρόκειται για το "Δωρικό τε και Μακεδονικό έθνος", με καταγωγή από το Άργος της Πελοποννήσου γι' αυτό και οι Μακεδόνες θεωρούσαν τους εαυτούς τους Τημενίδες, δηλαδή απογόνους του ημίθεου Ηρακλή.(Μοσχόπουλος,1985,σ.13).

Η περιοχή του Ρουμλουκιού αποτέλεσε τον πυρήνα του Μακεδονικού κράτους, αφού σε αυτή βρισκόταν η πρώτη και ιερή πρωτεύουσα του, οι Αιγές. Ταυτόχρονα, αναπτύχθηκε στην περιοχή μία από τις παλαιότερες πόλεις των Μακεδόνων, η Άλωρος, στην οποία εκτρέφονταν τα άλογα του περίφημου μακεδονικού ιππικού και η οποία βρισκόταν περίπου στη θέση της σημερινής Αλεξάνδρειας (Γιδάς).

Στην εποχή της Ρωμαϊοκρατίας, το Ρουμλούκι αποτέλεσε τμήμα ρωμαϊκής επαρχίας από το οποίο πέρασε και ο απόστολος Παύλος, πηγαίνοντας από τη Θεσσαλονίκη στη Βέροια δια μέσω της Εγνατίας οδού (Πανταζόπουλος,2001,σ. 13.).

Κατά τη βυζαντινή περίοδο, το Ρουμλούκι ήταν τμήμα του δεύτερου θέματος της Μακεδονίας και αναφερόταν με την ονομασία Καμπανία. Βρισκόταν υπό την επιρροή των δύο μεγάλων πόλεων της Μακεδονίας, τη Βέροια και τη Θεσσαλονίκη και αντιμετώπισε τις ίδιες επιδρομές και λεηλασίες που αντιμετώπισαν και οι πόλεις αυτές από τους Γότθους, τους Ούνους και τους Βούλγαρους.

Τον 14ο αιώνα η περιοχή κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς Τούρκους και αποτέλεσε βακούφι (κτήμα) του Γαζή Εβρενός Μπέη, κατακτητή της Μακεδονίας. Στη σκοτεινή περίοδο της Τουρκοκρατίας το Ρουμλούκι αισθάνθηκε με έντονο τρόπο την καταπίεση του κατακτητή και τα δεινά της δουλείας. Παρ' όλα αυτά οι κάτοικοι παρά τις δυσκολίες κατάφεραν να διατηρήσουν την ελληνικότητά τους και να δεχτούν ελάχιστες γλωσσικές και πολιτισμικές επιρροές από τους Τούρκους κατακτητές.

2.3 ΝΕΟΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Την παραμονή της Ελληνικής Επανάστασης η περιοχή ήταν έτοιμη ψυχικά για τη συμμετοχή της στον αγώνα. Επειδή όμως ήταν κοντά στα μεγάλα τούρκικα κέντρα δέχθηκε πρώτη την επίθεση των τούρκικων στρατευμάτων, οπότε μετά την καταστροφή της Νάουσας, γνώρισαν και τα χωριά του Ρουμλουκιού το ολοκαύτωμα και την πυρπόληση. Το ίδιο συνέβη και το 1878 κατά την επανάσταση στα Πιέρια. Παραμένει λοιπόν το Ρουμλούκι μαζί με την υπόλοιπη Μακεδονία, άλλα ογδόντα περίπου χρόνια κάτω από τούρκικο ζυγό.

Στα τέλη του 19ου αιώνα με αρχές του 20ου αιώνα, η περιοχή έχει να αντιμετωπίσει έναν άλλο αδυσώπητο εχθρό, τον Βούλγαρο κομιτατζή, ο οποίος κάτω από την τούρκικη κάλυψη κάνει τα πάντα για να εξαφανίσει τον ελληνισμό της Μακεδονίας. Κατά τον Μακεδονικό αγώνα (1903-1908) οι Ρουμλουκιώτες συμμετείχαν ενεργά σε αυτόν. Στις αρχές του 1905 μπήκε για πρώτη φορά στο Ρουμλούκι οργανωμένο ελληνικό σώμα του Κωνσταντίνου Μπουκουβάλα με βάση του την καλύβα του τσεκρή στη Λίμνη των Γιαννιτσών. Ο αγώνας στο Ρουμλούκι και το γειτονικό Βάλτο περιγράφεται από το θρυλικό έργο της Πηνελόπης Δέλτα "Στα μυστικά του Βάλτου". Το 1912-13 με τους Βαλκανικούς πολέμους έγινε δυνατή η απελευθέρωση της Μακεδονίας. Στις 17 Οκτωβρίου του 1912 εισήλθαν τα ελληνικά στρατεύματα στο Γιδά και το Ρουμλούκι ενσωματώνεται επίσημα πλέον στην Ελλάδα.

Μετά την απελευθέρωση, η εξέλιξη του Ρουμλουκιού ακολούθησε βραδύ ρυθμό λόγω μισής χιλιετηρίδας συνεχόμενης τούρκικης κατοχής.

Στις 16 Οκτωβρίου 1912 εισήλθε ο Ελληνικός Στρατός στα χωριά της δυτικής πλευράς του Ρουμλουκιού, στις 17 Οκτωβρίου 1912 διεξήχθη μάχη για την κατάληψη της σιδερένιας γέφυρας του Νησελίου, στις 18 Οκτωβρίου 1912 απελευθερώθηκε ο Γιδάς και στις 20 Οκτωβρίου 1912 διεξήχθη η Μάχη του Καρά Ασμάκ για την κατάληψη των δύο γεφυρών του Λουδία ποταμού στο Πλατύ, οι οποίες άνοιξαν τον δρόμο για την κατάληψη της Θεσσαλονίκης. (Μπέλλου,1993,σ.10)

Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922 στην πεδιάδα εγκαταστάθηκε μεγάλος αριθμός προσφύγων και δημιουργήθηκαν πολλά νέα χωριά.

Το 1932 - 1936 συντελέστηκε η αποξήρανση της λίμνης – βάλτου των Γιαννιτσών και έτσι αποδόθηκαν για καλλιέργεια χιλιάδες στρέμματα εύφορης γης, τα οποία έθρεψαν τους κατοίκους και οδήγησαν τον τόπο στην ανάπτυξη. Αργότερα, κατασκευάστηκε ένα εκτεταμένο αρδευτικό δίκτυο, το οποίο επέτρεψε την καλλιέργεια μεγάλης ποικιλίας αγροτικών προϊόντων. Όλα αυτά σε συνδυασμό και με την ανέκαθεν επίκαιρη θέση της πεδιάδας, στη διασταύρωση των οδών προς Θεσσαλονίκη, προς δυτική Μακεδονία και προς τη νότια Ελλάδα, αποτέλεσαν πόλο έλξης της εσωτερικής μετανάστευσης και ώθηση για δυναμική οικονομική πρόοδο. (Παράρτημα , Εικόνα 2)

2.4 ΤΟ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙ ΣΗΜΕΡΑ

Το Ρουμλούκι πλέον αποτελείται από πολλές διαφορετικές φυλές. Εκτός από τους ντόπιους Μακεδόνες κατοίκους του Ρουμλουκιού, στο Ρουμλούκι ήρθαν πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία (Σμύρνη, Μαγνησία, Καπαδοκία, Άδανα), τον Πόντο, την Ανατολική και Βόρεια Θράκη. Αργότερα, προστέθηκαν σε αυτούς κάτοικοι από άλλες περιοχές της Ελλάδας, κυρίως από τα ορεινά της Μακεδονίας (Γρεβενά, Κοζάνη, Καστοριά) λόγω του εύφορου κάμπου που δημιουργήθηκε μετά την αποξήρανση της λίμνης των Γιαννιτσών καθώς και Βλάχοι και Σαρακατσάνοι που πούλησαν τα κοπάδια τους και αγόρασαν στην περιοχή κτήματα. Τέλος, στον ντόπιο πληθυσμό που υπήρχε πριν την απελευθέρωση, πρέπει να αναφερθούν οι Ηπειρώτες καταστηματάρχες, οι Καστοριανοί μυλωνάδες και οι Τουρκόγυφτοι κολήγοι στα τσιφλίκια των Τούρκων μπέηδων. Αποτέλεσμα, από όλη αυτή την πανσπερμία φυλών, ήταν να χαθεί η ομοιογένεια του ντόπιου ρουμλουκιώτικου πληθυσμού, ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία του 1920, σε μεγαλύτερο βαθμό στην Αλεξάνδρεια και λιγότερο στα χωριά (Πανταζόπουλος, 2001, ό.π., σ. 15.) και η σύμμιξη πολιτισμικών πρακτικών κυρίως στα αστικά κέντρα.

Σήμερα τα πολιτισμικά στοιχεία της περιοχής φαίνεται να μετέχουν τουλάχιστον στις αγροτικές κοινότητες της περιοχής σε μία προφορικότητα που συνεχίζεται ανάμεσα στις διαφορετικές γενιές και οι απόγονοι θέλουν να κρατούν την ταυτότητα των προγόνων τους. Χαρακτηριστικό είναι ότι μεγάλο μέρος των μουσικοχορευτικών και λαογραφικών παραδόσεων έχουν διατηρηθεί μέχρι και σήμερα. Κάποια από αυτά, με τα οποία θα ασχοληθούμε στη συνέχεια της εργασίας είναι: Τα Ρουγκατσάρια (έθιμο που αφορά το 12ήμερο των Χριστουγέννων), η ενδυμασία, τα τραγούδια, οι χοροί, Ρουμλουκιώτικες πίτες, το όργωμα κ.ά.

Δεν πρέπει σαφώς να παραλήψουμε δύο βασικούς συντελεστές που βοηθούν στη συνεχή βίωση όλων αυτών των παραδόσεων και τη συνέχιση της εκτίμησης ανάμεσα στους ντόπιους κατοίκους, και αυτοί είναι ο Λαογραφικός Όμιλος Μελίκης και Περιχώρων, με το λαογραφικό του μουσείο και μια πλήρη βιβλιοθήκη και αρχαιοθήκη καταγραφών, καθώς και ο Λαογραφικός Όμιλος Ντόπιων Αλεξανδρείας & Περιχώρων “Το Ρουμλούκι”, με το Μουσείο Ντόπιας Ρουμλουκιώτικης Παράδοσης. Οι διαστάσεις της εν λόγω παράδοσης, είναι τεράστιες και έχει γίνει αξιολογή και κοπιαστική προσπάθεια για την καταγραφή και ταξινόμησή της. Λειτουργούν τμήματα εκμάθησης παραδοσιακών χορών, παιδικά, εφηβικά, ενηλίκων και παραστάσεων. Τα χορευτικά του Ομίλου παρουσιάζουν χορούς του τόπου μας, αλλά και άλλων περιοχών καθ’όλη την διάρκεια του έτους σε πολλά μέρη της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Σήμερα, το σύνολο των ρουμλουκιώτικων χωριών ανήκουν στη Μητρόπολη Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας. Σημαντικοί εκκλησιαστικοί προορισμοί της περιοχής θεωρούνται η Μονή των Αγίων Αναργύρων Κοσμά και Δαμιανού και το μοναστήρι της Αγίας Κυριακής με το ομώνυμο πανηγύρι που συγκεντρώνει ακόμα και σήμερα πολύ κόσμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο ΛΑΖΑΡΟΣ: Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ ΚΑΙ Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΓΕΝΕΩΝ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΙΚΟ ΡΕΠΕΡΤΟΡΙΟ

3.1 ΟΙ ΛΑΖΑΡΙΝΕΣ ΣΤΗ ΜΕΛΙΚΗ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΔΥΟ ΓΕΝΙΕΣ

Ένα από τα έθιμα της άνοιξης που τελούνταν σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, όπως και στο Ρουμλούκι, ήταν οι Λαζαρίνες. Το έθιμο των Λαζαρίνων εκτός από το ότι ανήγγειλε την Ανάσταση του Λαζάρου, ανήγγειλε και το ξύπνημα, την ανάσταση της φύσης και τον ερχομό της άνοιξης.

Οι Λαζαρίνες ήταν νέες ανύπαντρες κοπέλες (κορίτσια όπως τις αποκαλούσαν), συνήθως 16-18 ετών τις οποίες επέλεγαν οι γυναίκες που είχαν διατελέσει Λαζαρίνες οι οποίες έβλεπαν αν μπορούσε η καθεμιά κοπέλα να τραγουδήσει και να χορέψει. Αυτήν την πληροφορία μας την επιβεβαίωσε και η κα. Τσούκα λέγοντας ότι: *«Ήμασταν ζευγάρια κάθε χρονιά, μας διάλεγε η κυρία Μαρία η Τσιρτοπούλου. Το έθιμο το αρχίζαμε την εβδομάδα του φτωχολάζαρου και τελειώναμε την Κυριακή των Βαΐων. Ήμασταν 8 Λαζαρίνες ζευγάρια μπουλούκια που τραγουδούσαμε όλες μαζί και βγαίναμε κάθε μέρα όλη την εβδομάδα.»* Το μπουλούκι, όπως ονομαζόταν μία ομάδα Λαζαρίνων, αποτελούνταν συνήθως από 4 κοπέλες και ένα κοριτσάκι έως 12 ετών, την "καλάθαρα", που ακολουθούσε την ομάδα και συγκέντρωνε με ένα καλάθι τις προσφορές (αυγά και χρήματα), που τους έδιναν σε κάθε σπίτι που επισκέπτονταν. Οι Λαζαρίνες προετοιμάζονταν μαθαίνοντας τους χορούς και τα τραγούδια, που θα έπρεπε να γνωρίζουν για την επιτυχή τέλεση του εθίμου αυτού. Οι κοπέλες ενός μπουλουκιού Λαζαρίνων, πολλές φορές έδιναν όρκο μεταξύ τους πως δε θα χαλάσουν το μπουλούκι τους και πως θα συνέχιζαν όλες μαζί το έθιμο αυτό για 2 ή 3 χρονιές ακόμα. Η Όλγα Ρογκώτη προσθέτει ότι *«Δύο εβδομάδες νωρίτερα πηγαίναμε για πρόβες στην κα. Μαρία του Τσιρτόπουλου, μας έλεγε τα λόγια και τα γράφαμε γιατί δεν είχε βιβλία τότε και μαθαίναμε έτσι με το στόμα τα τραγούδια και τον ρυθμό. Επίσης, μας μάθαινε πώς να χορεύουμε και πώς να κρατάμε τα μαντίλια αντικριστά.»* *«Μας είχε προστατευμένες»* συμπληρώνει η Ιουλία Λουκανοπούλου αναφερόμενη εγκωμιαστικά στην κα. Μαρία Τσιρτοπούλου. Η μεταφορά λοιπόν της προφορικότητας και ολόκληρου του εθίμου γενικότερα γινόταν από τις παλαιότερες γενιές, και όπως είπε η κα. Βενιοπούλου *«Τα τραγούδια μας τα μάθαιναν οι παλιές Λαζαρίνες»*.

Όσον αφορά την ενδυμασία τους "τα λαζαργιάτ'κα", αποτελούνταν από τον άσπρο σαγιά, το τσεμπέρι στο κεφάλι στολισμένο με λουλούδια και από μαντίλες πολύχρωμες, που κρεμούσαν στα ζωνάρια τους. Επίσης, κρατούσαν μία μαντίλα στα χέρια τους. (Παράρτημα, Εικόνα 3)

Οι Λαζαρίνες επισκέπτονταν με τη σειρά όλα τα σπίτια του χωριού τους και γειτονικά χωριά, τραγουδώντας ένα είδος καλάντων, τα "Λαζαρ'κά", που αναφέρονταν στον Λάζαρο, την κάθοδό του στον Άδη και την Ανάσταση του από τον Ιησού.

Οι Λαζαρίνες, λοιπόν, ξεκινούσαν την περιήγησή τους το απόγευμα της Παρασκευής, αφού μαζεύονταν όλες μαζί, ντύνονταν σε ένα σπίτι και πήγαιναν στον Εσπερινό στην εκκλησία του χωριού. Εκεί ο παπάς τους έδινε την ευχή του προκειμένου να ξεκινήσουν το έθιμο. Κατά το τέλος της Παρασκευής, οι νεαρές κοιμόντουσαν στο Κονάκι όλες μαζί και όπως μας είπε και η Νίτσα Τσούκα «*όταν πηγαίναμε Λαζαρίνες το βράδυ δεν χωρίζαμε, έπρεπε να κοιμηθούμε μαζί όλες σε ένα σπίτι*».

Το Σάββατο το πρωί όπως μας επιβεβαίωσε και η Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου «*Αφού ξυπνούσαμε από το σπίτι της κας. Μαρίας, τρώγαμε και εκεί ντυνόμασταν, μας έντυναν οι γυναίκες, ήθελε ώρα το ντύσιμο, πηγαίναμε στην εκκλησία παίρναμε την ευχή και χορεύαμε το 'Γαλάζιος πετεινός λαλεί' (Τραγούδι 1) . Το τραγουδούσαμε κάθε μέρα το πρωί στην εκκλησιά αλλά και το βράδυ μόλις τελειώναμε τη γύρατο τραγουδούσαμε πάλι έξω από την εκκλησία. Αυτό ήταν πολύ συνηθισμένο τραγούδι που το λέγαν και σε γλέντια. Το τραγούδι αυτό το λέγαμε σε κύκλο χοροπηδηχτά.*». Η κα. Βενιοπούλου συμπληρώνει λέγοντας: «*Θυμάμαι που πηγαίναμε και χορεύαμε στα σπίτια, στο δρόμο τραγουδούσαμε, και στην εκκλησία λέγαμε το 'Γαλάζιους πετεινός λαλεί'.*».

Μετά την εκκλησία οι Λαζαρίνες ξεκινούσαν την περιοδεία τους στη Μελίκη και τα υπόλοιπα χωριά. Σύμφωνα με τα λόγια της Νίτσας Τσούκας «*Ήταν ευκαιρία που γυρνούσαμε όλα τα χωριά και τα μαθαίναμε. Πήγαμε στον Παλιό Πρόδρομο, στο Νιόκαστρο, στην Κουλούρα. Μετά την εκκλησία ξεκινούσαμε και τραγουδούσαμε στον δρόμο με τα μαντήλια δυο-δυο τα κουνούσαμε και τραγουδούσαμε το 'δρόμο-δρόμο γκιζιρούσα' (Τραγούδι 2) και άλλοτε το 'Λαζαρίνες έρχονται' (Τραγούδι 3).*».

Η θεματολογία των τραγουδιών άλλαζε από σπίτι σε σπίτι, έτσι ανάλογα αν στην οικογένεια σπούδαζε κάποιος, αν ήταν νοικοκυρά, αν ήταν παπάς, αν ήταν παιδί, αν ήταν κορίτσι και σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση το τραγούδι ήταν κατάλληλο με βάση την οικογένεια που επισκέπτονταν. Η Όλγα Ρογκώτη μας λέει «*Ρωτούσαμε την μάνα έχεις γιο ή κόρη; Είναι για παντρεία; Αν είχες κορίτσι το τραγούδι για το κορίτσι. Αν έχεις γιο λέγαμε το 'Μια μάνα που έχει ένα γιο' (Τραγούδι 4). Αν ήταν ξενιτεμένος λέγαμε το 'Ξενιτεμένο γιο' (Τραγούδι 5) . Αν σε ένα σπίτι είχε καινούργια νύφη λέγαμε το 'Μουρή κουντουμπληγμένη' (Τραγούδι 6). Όταν είχε κορίτσι για αρραβώνα λέγαμε το 'Ίδώ έχουν κόρη για παντρεία' (Τραγούδι 7). Επίσης λέγανε το 'Ήρθιν η Λάζαρος' (Τραγούδι 8)*» τα παιδιά σαν κάλαντα των Λαζάρων για να μαζέψουν χρήματα. Σε συνέχεια του λόγου της Όλγας Ρογκώτη, η Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου πρόσθεσε «*Σε κάθε σπίτι που πηγαίναμε λέγαμε εδώ τι τραγούδι θα πούμε; Εδώ έχουν παιδιά για παντρεία, στο άλλο το σπίτι το τραγούδι για τον ξενιτεμένο.*».

Σύμφωνα με την κα. Γαγάκα: «*Θυμάμαι τις Λαζαρίνες που έρχονταν, χόρευαν, τραγουδούσαν στο σπίτι. Οποτε έρχονταν οι Λαζαρίνες στο σπίτι τις έλεγα να με πείτε το*

«Μια μάνα που έχει έναν γιο», επειδή είχα τον γιο μου ξενιτεμένο και το νου μου εκεί ήταν.».

Κατά το τέλος αυτού του έθιμου η Όλγα Ρογκώτη αναφέρει *«Βγαίναμε όλη την εβδομάδα σε κοντινά χωριά, και τελειώναμε την Κυριακή των Βαΐων, πηγαίναμε στην εκκλησία, βγαίναμε έξω, χορεύαμε μπροστά στην Αγία Παρασκευή, μας έδινε ο παπάς τα βάλια και ύστερα πηγαίναμε στην κυρά Μαρία μας έκανε το τραπέζι και ύστερα σκορπούσαμε.».* (Παράρτημα, Εικόνα 4)

Μέσα από το έθιμο των Λαζαρίνων τα συναισθήματα και οι στιγμές που βίωναν οι νεαρές κοπέλες ήταν πολύ έντονες. Η σπουδαιότητα και η σημασία για μια ανύπαντρη κοπέλα να γίνει Λαζαρίνα ήταν ύψιστης σημασίας. Σε πολλές περιπτώσεις έβρισκαν αφορμή να διαφύγουν από τη δύσκολη καθημερινότητα που μπορεί να βίωναν. Η Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Είχαμε τόση προθυμία και το θέλαμε τόσο πολύ, είχαμε τόση αθωότητα και αγνότητα, ήμασταν όλες καλοπροαίρετες. Ήταν μια ευκαιρία για έξοδο, δεν υπήρχαν καφετέριες, δεν υπήρχαν τέτοια μπιτζιμπλίκια και θέλαμε να δείξουμε ότι μπορούμε να κάνουμε πράγματα, ήταν όλο το πακέτο καλό και μαζεύαμε λεφτά για την εκκλησία. Είχαμε έντονα νιάτα, ζωντάνια, τραγούδια. Τώρα λέω τις εγγονές μου θα πιαστούν τα δάχτυλα καλό μου με τα κινητά. Έτσι και σταματήσουν για μια εβδομάδα τα κινητά στην ανθρωπότητα θα πάθουν μεγάλο κακό. Είναι εξαρτημένα τα παιδιά τώρα.».*

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι στη σύγχρονη κοινωνία και λόγω της επιστημονικοτεχνολογικής ανάπτυξης η επίδραση στη νέα γενιά έχει ως αποτέλεσμα να αλλάξουν οι καθημερινές συνήθειες και ανάγκες. Η διασκέδαση και η ψυχαγωγία των προγόνων έχει διαφοροποιηθεί δημιουργώντας ένα χάσμα ανά γενιά και επιδρώντας σημαντικά στην κοινωνία και τις παραδόσεις. Παρ' όλα αυτά η Μελίκη είναι το μόνο χωριό στο Ρουμλούκι που συνεχίζεται να τελείται αυτό το έθιμο μέχρι και σήμερα. Από μαρτυρία της Όλγας Ρογκώτης *«Οι Λαζαρίνες τώρα γίνονται από τον σύλλογο του λαογραφικού της Μελίκης, μαζεύει τα κορίτσια και ο κ. Αχιλλέας τα μαθαίνει τα τραγούδια και τους χορούς, ντύνονται εκείνες τις μέρες και βγαίνουν Λαζαρίνες. Εκτός από τον Αχιλλέα Τσιάρα μαθαίνει τα τραγούδια στις Λαζαρίνες και η κα. Γιούλη στον σύλλογο.».*

Και συμπληρώνοντας ο Αχιλλέας Τσιάρας: *«Η Μελίκη είναι το μοναδικό χωριό που δεν σταμάτησε το έθιμο αυτό ποτέ. Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 1962 σαν επιτροπή καρναβαλιού και μετά έγινε λαογραφικός σύλλογος. Στα περισσότερα χωριά σταμάτησε το έθιμο. Τα κορίτσια τώρα βέβαια δεν κοιμούνται όλες μαζί σε ένα σπίτι, κοιμούνται στα σπίτια τους. Τώρα το πρωί έρχονται τα κορίτσια στον σύλλογο, τις ντύνουν οι γυναίκες του συλλόγου, μετά πάνε στην εκκλησία παίρνουν την ευχή χορεύουν 'το γαλάζιος πετεινός λαλεί' και μετά πηγαίνουν στα σπίτια σε μπουλούκια 4-4. Επειδή είναι μικρά τα κορίτσια δεν τα αφήνουν μόνα τους, πάντα είναι μαζί τους και μια μεγαλύτερη σε ηλικία του συλλόγου που τους βοηθάει. Στον δρόμο τραγουδάν και χορεύουν όπως παλιά. Τα χρήματα που θα μαζέψουν τα παίρνει τώρα ο σύλλογος. Τα τρόφιμα τα μοιράζονται μεταξύ τους τα κορίτσια. Σε κάθε σπίτι ρωτάνε όπως οι παλιότερες ποιο*

τραγούδι θέλουν να ακούσουν και το λένε. Τώρα βέβαια πλέον βγαίνουν μόνο το Σάββατο και σε ορισμένες περιπτώσεις βγαίνουν και την Παρασκευή. Υπάρχει περίπτωση να γίνουν ακόμα και 24 Λαζαρίνες ενώ παλιότερα 8. Και αυτές μοιράζονται 4 από εδώ 4 από εκεί ώστε να γυρίσουν όλο το χωριό. Δεν πάνε σε άλλα χωριά πλέον. Τα χρόνια που ήσουν Λαζαρίνα παλιά ήταν μονός αριθμός. Πλέον αυτό δεν συμβαίνει με τα νέα κορίτσια. Είναι ανάλογα τα χρόνια που έρχεται το κορίτσι στο λαογραφικό. Άμα βάζαν πουλάκια στις κλώσες έπρεπε να βάλουν μονό αριθμό, το είχαν σαν νοοτροπία. Ακόμα και τις φούντες στο κατσούλι έπρεπε να ήταν μονός αριθμός. Όσο αφορά την ενδυμασία συνεχίζουν οι νέες να φοράνε τις ίδιες φορεσιές όπως και παλιότερα.».

Η κα. Γιούλη που είναι δασκάλα στον λαογραφικό σύλλογο μας λέει: «Πριν φτάσουν οι μέρες κάνουμε προετοιμασία στον σύλλογο, να τα θυμηθούνε, να μάθουν στα καινούργια κορίτσια τα τραγούδια και τους χορούς. Τα μικρά τα κορίτσια επηρεάζονται πολύ από τις μεγάλες.».

Με τις παραπάνω μαρτυρίες προκύπτουν αρκετές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις δυο γενιές, σε σχέση με τον αριθμό των Λαζαρίνων, τον τρόπο που μαθαίνουν τους χορούς και τα τραγούδια, τα χρόνια που μπορούσες να είσαι Λαζαρίνα, τις μέρες της τέλεσης, τη διαμονή τους, τον στόχο συλλογής των χρημάτων. Αλλά προκύπτουν και αρκετές ομοιότητες όσον αφορά την ενδυμασία, το ρεπερτόριο του χορού και των τραγουδιών.

Τέλος, δεν έλειψαν οι συγκρίσεις από τις ‘παλιές’ Λαζαρίνες με τις Λαζαρίνες του σήμερα με ένα αίσθημα παράπονου. Και εδώ μπορούμε να κατανοήσουμε αυτό το χάσμα γενεών και αλλαγών που έχουν επέλθει. Όπως μας λέει και η Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου: «Εμείς όλο χαρά είχαμε, πέρα από την κούραση νιώθαμε περηφάνια. Τα νέα τα κορίτσια τώρα κάθονται στο πεζούλι και βαριούνται. Εμείς δεν είχαμε άλλη ασχολία, είχαμε το κέντημα στον αργαλειό και τα χωράφια. Από τα 12 μου ήμουν στα χωράφια. Αυτά είναι καλοφαγωμένα τώρα που να πάνε στα χωράφια.» Και συμπληρωματικά η Όλγα Ρογκώτη αναφέρει ότι «Τώρα που βλέπουμε τα νέα κορίτσια Λαζαρίνες από τη μια πλευρά τα χαιρέσαι και από την άλλη στεναχωριέσαι γιατί είναι ‘μαζεμένα’, δεν έχουν την χαρά που είχαμε εμείς. Περιμένουμε εμείς το Σάββατο των Βαΐων να περάσουν Λαζαρίνες, χορεύουν τραγουδάνε, τα δίνουμε χρήματα στον κουμπάρα, κάποια τρόφιμα, είναι και ένα κοριτσάκι μικρό η καλαθάρος που παίρνει τα αυγά, τα κερνάμε σοκολατάκια, και πηγαίνουν από σπίτι σε σπίτι.» Αλλά και η Ιουλία Λουκανοπούλου σχολίασε ότι «Η ψυχή μου λαχταράει αυτές τις στιγμές όταν βλέπω τα νέα κορίτσια. Μακάρι να μπορούσα να ζανά ζήσω αυτά τα χρόνια.».

Συμπερασματικά, η σπουδαιότητα να είναι μια νεαρή ανύπαντρη κοπέλα Λαζαρίνα στο χωριό της Μελίκης, είχε σημαντικό αντίκτυπο στην κοινωνία και την ενηλικίωση της. Ήταν η μεγαλύτερη τιμή που ήταν δυνατόν να έχει μια γυναίκα εκείνη την εποχή και σε συνδυασμό με το ταλέντο σε τραγούδι και χορό και τις αρετές που κατείχε δημιουργούσε ένα προφίλ δυναμικής γυναίκας, ικανής να αντιμετωπίσει κάθε εμπόδιο που θα έβρισκε στο πέρασμα του χρόνου.

3.2 ΟΙ ΛΑΖΑΡΙΝΕΣ ΣΤΟ ΝΕΟΚΑΣΤΡΟ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΔΥΟ ΓΕΝΙΕΣ

Οι Λαζαρίνες στο Νεόκαστρο ήταν κορίτσια που τελούσαν το έθιμο το τριήμερο του Λαζάρου. Σε αντίθεση με τις Λαζαρίνες στο χωριό της Μελίκης η κα. Παπά μας είπε ότι *«λόγω της έκτασης και του πληθυσμού του χωριού μας, το έθιμο γινόταν μόνο για τρεις μέρες, σε σχέση με τα άλλα τα χωριά.»* Οι Λαζαρίνες και στο Νεόκαστρο φορούσαν σαγιάδες και φούντες και λέγανε ένα είδος καλάντων για να μαζέψουν χρήματα. Ξεκινούσαν από την Παρασκευή, αφού πρώτα συγκεντρώνονταν σε ένα σπίτι και μάθαιναν τα τραγούδια και τους χορούς. Χαρακτηριστικά αναφέρει η κα. Παπά: *«Στο σπίτι που μάθαιναν τα παραπάνω ντύνονταν όλες μαζί και πήγαιναν στον Εσπερινό στην εκκλησία, και αφού σχολνούσαν έβγαινε ο παπάς και τις έδωσε την ευχή του. Οι Λαζαρίνες έπειτα επισκέπτονταν το κονάκι του μπέη, για να πάρουν άδεια για την τέλεση του εθίμου.»* Κάπου εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι σε κάθε χωριό που επισκέπτονταν έπρεπε να παίρνουν άδεια από τον δεσπότη της εκκλησίας για την τέλεση του εθίμου. Από μαρτυρίες της κας. Παπά Μαρίας μάθαμε ότι όταν τα χωριά δεν είχαν καλές μεταξύ τους σχέσεις δεν επέτρεπαν Λαζαρίνες από άλλο χωριό να εισέλθουν για να τελέσουν το έθιμο.

Χαρακτηριστικά μας λέει η κα. Παπά για το έθιμο των Λαζαρίνων: *«Αφού έκαναν τον σταυρό τους στην εκκλησία, λέγαν το 'Κίνησαν οι Λαζαρίνες την Παρασκευιά' (Τραγούδι 9). Έπειτα λέγαν το 'Γαλάζιους πετεινός λαλεί'».* Διαπιστώνουμε ότι δεν ξεκινούσαν με το τραγούδι *'Γαλάζιους πετεινός λαλεί'* όπως γινόταν στο χωριό της Μελίκης, και έτσι δημιουργείται μια μικρή παραλλαγή στην σειρά της τέλεσης των τραγουδιών.

Η αρχή γινόταν σε τρία συγκεκριμένα σπίτια, του παπά, του προέδρου και του δασκάλου. Το Σάββατο το πρωί όπως μας λέει και η κα. Παπά: *«Μαζεύκαν όλο το συγγενολόι στο σπίτι και τις έντυναν και μετά ξεκινούσαν να πηγαίνουν από σπίτι σε σπίτι τραγουδιώντας. Στον δρόμο περπατούσαν κουνώντας το χέρι.»* Εισερχόμενες στην αυλή ενός σπιτιού φιλούσαν το χέρι της νοικοκυράς και άρχιζαν να χορεύουν τραγουδώντας ταυτόχρονα το τραγούδι του Λαζάρου, *'Ήρθιν η Λάζαρους'* (Λαζαριάτικο). Μόλις τελειωναν, η νοικοκυρά τους φιλοδωρούσε με χρήματα και με αυγά, που τα έπαιρνε η καλάθαρος και τα τοποθετούσε στο καλάθι που κρατούσε. *«Η καλάθαρος ήταν ένα μικρό κορίτς, που έπαιρνε τα χρήματα και τα δώρα. Δεν τραγουδούσε με τις άλλες τις Λαζαρίνες.»* Έπειτα πήγαιναν σε κάθε σπίτι του χωριού και τραγουδούσαν συγκεκριμένα τραγούδια ανάλογα τι υπήρχε στην οικογένεια και όπως λέει και η κα. Παπά: *«Αν υπήρχε νοικοκυρά στο σπίτι τραγουδούσαν τραγούδια για την νοικοκυρά, αν το παιδί ήταν γραμματισμένο το ανάλογο τραγούδι, αν ήταν ο παπάς τραγούδια για τον παπά, αν ήταν ο πρόεδρος τραγούδι για τον πρόεδρο.»* Όσον αφορά το ρεπερτόριο που ακολουθούσαν από σπίτι σε σπίτι, βλέπουμε ότι είναι ίδιας φιλοσοφίας με αυτό του χωριού της Μελίκης. Το πιο συχνό τραγούδι που έλεγαν σε σπίτι όπου είχε κορίτσι (ανύπαντρη νεαρή κοπέλα), σύμφωνα με την κα. Παπά, ήταν το *'Μάνα μου τις θυγατέρες σου'* (Τραγούδι 10).

Όπως και στο χωριό της Μελίκης έτσι και στο Νεόκαστρο κατά τη δύση του ηλίου πηγαίαν όλες μαζί στο Κονάκι (το σπίτι που θα φιλοξενούσε τις Λαζαρίνες) και αφού δειπνούσαν κοιμόντουσαν εκεί. Αυτό ενισχύεται και με τα λόγια της κας .Παπά που μας τονίζει ότι: *«Όλα τα βράδια οι Λαζαρίνες μαζεύονταν όλες μαζί στο Κονάκι όπου δειπνούσαν και κοιμόντουσαν εκεί.»*. Η μέρα συνεχιζόταν και τελείωνε όπως την προηγούμενη.

Την Κυριακή το πρωί αφού τις έντυναν, πήγαιναν στην εκκλησία για να πάρουν πάλι την ευχή του παπά, και όταν έβγαιναν από την εκκλησία χόρευαν το *Γαλάζιος πετεινός λαλεί*'. Η κα. Παπά συνεχίζει λέγοντας ότι: *«Συνεχίζοντας τη μέρα γυρνούσαν τα υπόλοιπα σπίτια του χωριού που είχαν αφήσει. Στο τέλος συγκεντρώνονταν όλα τα κορίτσια στο μεσοχώρι και σε μπουλούκια τραγουδούσαν 4 τραγούδια. Μόλις τελείωναν τα τραγούδια και τους χορούς για να τις ξεπροβοδίσουν τα άλλα κορίτσια τις τραγουδούσαν το 'Χορεύεται γουμάρες' (Τραγούδι 11).»*. Το παραπάνω τραγούδι δεν το έλεγαν οι Λαζαρίνες στη Μελίκη και σύμφωνα με τη συνέντευξή μας δεν το γνώριζαν. Πιθανόν, λοιπόν, το τραγούδι αυτό να ήταν τοπική παράδοση του Νεόκαστρου είτε να έχει χαθεί από τα άλλα χωριά στην πάροδο του χρόνου.

Με τη δύση του ηλίου της Κυριακής κάθε μπουλούκι Λαζαρίνων μαζευόταν στο σπίτι της μεγαλύτερης από αυτές, όπου μοίραζαν μεταξύ τους τα όσα είχαν συγκεντρώσει (αυγά και χρήματα). Ακόμα, έδιναν κάτι από αυτά και στην καλαθάρο (μικρό κορίτσι που έπαιρνε και κουβαλούσε τα δώρα και τα χρήματα) για τον κόπο της. Αυτό προκύπτει και από τα λόγια της κας. Παπά που λέει: *«Στο τέλος του εθίμου μαζεύκαν όλες μαζί να μοιράσουν τα δώρα. Δίναν και στην καλαθάρο ένα μερίδιο.»*. Πολλές φορές επέλεγαν να δώσουν τα χρήματα που συγκέντρωναν αυτές τις μέρες στην εκκλησία προκειμένου να τη συντηρήσουν.

Συμπεραίνουμε ότι ο κόσμος των κοριτσιών που γινόταν Λαζαρίνες στο Νεόκαστρο δε διαφέρει πολύ από αυτόν της Μελίκης. Και όσον αφορά την πορεία και τον τελικό στόχο του εθίμου οι διαφορές που προκύπτουν είναι αυτές στον αριθμό των ημερών και στο τραγουδιστικό ρεπερτόριο. Ο στόχος του εθίμου που είναι η εξωστρέφεια των κοριτσιών και έμμεσα η ενηλικίωσή τους ως τον σκοπό του γάμου φαίνεται να παραμένει ο ίδιος. Τα έθιμα (όπως οι Λαζαρίνες) που σηματοδοτούν την ενηλικίωση και το πέρασμα στην ώριμη ηλικία που μπορεί να κάνει κανείς γάμο, έχουν απασχολήσει γενικότερα τους εθνομουσικολόγους:

Η διαδικασία της ενηλικίωσης (Adulthood) σε πολλές περιοχές στον κόσμο σημαδεύεται ή χαρακτηρίζεται από τελετές "μύησης" (Initiation rites) όπου σε κάποιες περιπτώσεις η μουσική το τραγούδι και ο χορός παίζουν σημαντικό ρόλο και κάποτε χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερη εξωστρέφεια ή το αντίθετο. Έχουν κατά καιρούς απασχολήσει την εθνομουσικολογική έρευνα εφόσον μάλιστα πολλές φορές συγκεκριμένες κατηγορίες τραγουδιών αντιπροσωπεύουν ή και τραγουδιούνται μόνο από συγκεκριμένες ηλικίες. (βλ. π.χ. στην έρευνα του Seeger Antony για τους Suya του Αμαζονίου Seeger Antony, 1987)

3.3 ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΛΑΖΑΡΙΝΩΝ ΣΤΗ ΜΕΛΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΝΕΟΚΑΣΤΡΟ

Στο παρακάτω κεφάλαιο παρουσιάζονται όλα εκείνα τα τραγούδια, κατά το έθιμο του Λαζάρου στην περιοχή της Μελίκης αλλά και του Νεόκαστρου, που προέκυψαν από τις καταγραφές μου, και είχα την ευκαιρία να τα ηχογραφήσω. Η αρίθμηση των τραγουδιών εξυπηρετεί, την πορεία του κειμένου με τις αντίστοιχες παραπομπές, αλλά ταυτίζεται και με την αρίθμηση στον δίσκο της εργασίας με τα ηχητικά αποσπάσματα των τραγουδιών. Για κάθε τραγούδι ακολουθείται η εξής δομή: α) Τίτλος, β) Στίχοι, γ) Σχόλια. Οι στίχοι προκύπτουν από τις καταγραφές των τραγουδιών είναι δουλειά του συντάκτη της παρακάτω εργασίας, και τα σχόλια είναι των γυναικών που είχα την ευκαιρία να γνωρίσω αλλά και ορισμένων βιβλιογραφικών πηγών.

1. Γαλάζιος πετεινός λαλεί

Στίχοι:

Γαλάζιους πετεινός λαλεί, μες στην Αγιά Παρασκιουβή

μες στην Αγιά Παρασκιουβή,

κοιμάτι κόρη μοναχή

κοιμάτι κι ονειρεύεται και του πρωί σηκώνεται

παίρνει νιρό κι νίβεται, πετσέτα και σκουπίζεται

του χτένι κι χτινίζιτι και του γυαλί γυαλίζεται.

Σχόλια: Μακεδονικό παραδοσιακό, Λαζαριάτικο τραγούδι που χορεύεται στα περισσότερα χωριά του ιστορικού Ρουμλουκίου Ημαθίας το Σάββατο του Λαζάρου στο προαύλιο της εκκλησίας μετά τη Θεία Λειτουργία. Συναντάται και ως "Μες στην Αγιά Παρασκευή", ενώ είναι χαρακτηριστικό πως απαντάται πάνω σε διαφορετικές μελωδίες και με διαφοροποιημένα λόγια σε πολλά χωριά ντόπιων Μακεδόνων στους νομούς Θεσσαλονίκης και Ημαθίας.

Συναντάται σε επτάσιμο ρυθμό (7/8), σε μια τοπική μελωδία και χορεύεται ως τοπικός, συρτός χορός με επιτόπια πηδήματα, σχεδόν ταυτόσημος με τον χορό *Πατρώνα*. Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου: «*Το τραγούδι αυτό το λέγαμε σε κύκλο χοροπηδηχτά.*». Ήταν το βασικό τραγούδι που ξεκινούσαν και τελείωναν με αυτό οι Λαζαρινές στη Μελίκη. Συναντάται και σε οργανική χορευτική απόδοση, σε γλέντια και σε άλλες περιστάσεις, με την τοπική ζυγιά ζουρνάς και νταούλι. Στις μέρες μας σύμφωνα με την μαρτυρία της κας. Γιώτας Βενιοπούλου το λένε και το χορεύουν τα Ρουγκάτσια στο δωδεκαήμερο των Χριστουγέννων. (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕΤΑΓΡΑΦΩΝ 1)

2. ‘δρόμο δρόμο γκιζιρούσα’

Στίχοι:

*Δρόμου, δρόμου γκιζιρούσα.
δρόμουν γκιζιρώ. δρόμουν γκιζιρώ.
βρίσκου μια μηλιά στον δρόμου.
μήλα φουρτουμέν', μήλα φουρτουμέν'.
έσκυπα να πάρου ένα.
δε μου το δώσε. δε μου το δώσε.
τα "χει αφέντις μητρώμενα κι ου παπάς λουγαριασμένα.*

Σχόλια: Τραγούδι που έλεγαν οι Λαζαρινές, αφού έφευγαν από την εκκλησία, και προχωρώντας στον δρόμο, κουνώντας τα μαντήλια τους. Νίτσα Τσούκα: «*Τραγουδούσαμε στον δρόμο με τα μαντήλια δυο-δυο τα κουνούσαμε.*». Έχουμε την ευκαιρία στον δίσκο με τα βίντεο της εργασίας να το δούμε από τις γυναίκες που είχαν τελέσει Λαζαρινές. (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕΤΑΓΡΑΦΩΝ 2)

3. 'Λαζαρίνες έρχονται'

Στίχοι:

Λαζαρίνες έρχονται, στρώσι τα τραπέζια σας

Στρώσι ψάθις. Βιλιντσιά κι χρυσά προυσκέφαλα*

*Οι συνέχεια των στίχων όπως προκύπτει από την πηγή
<https://attheo.gr/yliko/foto/Alexandreia/Alex/arthra/LAZARINES.pdf> (σ.3) είναι :

Στρώσι τα τραπέζια σας, βάλτι τα κουτάλια σας

Λαζαρίνες έρχονται για να γιουματίσουνι.

Σχόλια: Το παρακάτω τραγούδι πρόκειται για τραγούδι που τραγουδούσαν οι Λαζαρίνες ξεκινώντας την περιήγησή τους στον δρόμο (όπως και το παραπάνω τραγούδι) αλλά και την Κυριακή το μεσημέρι, όπου και θα γευματίσουν όλες μαζί. Ο χορός είναι αντικριστός και ο ρυθμός 7/8.

4. 'Μιά μάνα που έχει ένα γιο'

Στίχοι:

μια μάνα πόχ' ένα υγιόν, μικρόν κι χαϊδεμένουν,

τουν άλλαζιν, του στόλιζιν κι στου σχολειό τουν στέλνει

κι ου δάσκαλους του δέχουνταν μι τη χρυσή τη βέργα.

-πιδί μ' πούνι τα γρά-να-μματα, πού είναι κι η γραφή σου.

-Τα γράμματα είναι στουνου σκουλιό του, κι ου νους μου είναι στη μάνα μ'.

Σχόλια: Λαζαριάτικο τραγούδι που τραγουδούσαν οι Λαζαρίνες στα σπίτια όπου είχαν έναν γιο. (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕΤΑΓΡΑΦΩΝ 3)

5. 'Ξενιτεμένο γιο'

Στίχοι:

*Ξενιτεμένο μο-νου πουλί (και)
Παραπονεμένο και παραπονεμένο
Η ξενιτιά σε χαι-νέ-ρεται (και)
εγώ έχω τον καημό σου, (και) εγώ έχω τον καημό σου
Σε στέλνω μήλο σε έν' επετέκι
Κυδώνι μαραγκιάζει, κυδώνι μαραγκιάζει
Σε στέλνω και το δά-να-κρι μου σε
Ενά χρυσό μαντήλι, σε κατάσπρο μαντήλι
Το δάκρυ ήταν, κα-να-φτερο (και)
Καίει το μαντήλι, (και) καίει το μαντήλι*

Σχόλια: Σύμφωνα με την κα. Γαγάκα το παρακάτω είναι ένα παραδοσιακό Ρουμλουκιώτικο τραγούδι που έλεγαν οι Λαζαρίνες όταν πήγαιναν σε σπίτια που είχαν κάποιο ξενιτεμένο γιο. Ανήκει στην κατηγορία των λατρευτικών τραγουδιών. Ο χορός είναι αντικριστός. Το κείμενο του τραγουδιού είναι γνωστό σε πολλές περιοχές με διαφορετικές μελωδίες κυρίως στον Δυτικό Ελληνικό χώρο.

6. 'Μουρή κουντουμπληγμένη'

Στίχοι:

*Μουρή κουντουμπληγμένη, κουνταρραβουνιασμένη (X2)
Κουντά σι μπλέγ'η μάννα σ, κουντά σ'αρραβουνιάζει
Κουντόν άντρα σι δίνει, κι η πεθερά σου κράζει(X2).
-Νύφη μ' να κάνεις γιόμα, γιόμα τον πιθιρό σου,
Γιόμα την πιθιρά σου.
Κι του πανέρ'αρπάζει στους κήπους κατιβαίνει
Για σέλινουν, γι'αδιάσμουν, γι'αρίο μακιδουνίσι(X2)
Στη ρίζα απ'τούν αδιάσμου, ουχιά κουλουριασμένη(X2).*

Σχόλια: Λαζαριάτικο τραγούδι σε ρυθμό 7/8 και συρτό χορό με επιτόπια πηδήματα. Όλγα Ρογκώτη: «Το λέγαμε σε ένα σπίτι όταν είχε καινούργια νύφη.». (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕΤΑΓΡΑΦΩΝ 4)

7. 'Ιδώ έχουν κόρη για παντρεία'

Στίχοι:

*Ιδώ έχουν κόρη για πα-να-ντρεία, κου-
Κουράσι γι' αρραβώνα, κουράσι γι' αρραβώνα,
Την προυξενούν στον Βα-να-σιλιά, την
Την προυξινούν στο Ρήγα, ,Την προυξινούν στο Ρήγα,
Κι αυτήν δεν θέλ' του Βα-να-σιλιά,κι α-
Κι αυτήν δεν θελ' του Ρήγα, Κι αυτήν δεν θελ' του Ρήγα
Θέλει πελίγρα, μάνα τι κόπο
Μέσα από την πόλη, που μέσα από την πόλη**

*Οι συνέχεια των στίχων όπως προκύπτει από την πηγή (Μελίκης 1985, σ. 88.)

είναι :

*Μον' θέλ' του πρώτου λυ-νι-χνιστή που
Που μεσ' από τη χώρα, που μεσ' από τη χώρα
πο' χει μαντήλι στου -νου λιμό, μι- μιτζίτι στου κιψάλι, μιτζίτι στου κιφάλι.*

Σχόλια: Ο ρυθμός και η μελωδία για το παρακάτω τραγούδι είναι ίδια ακριβώς με το τραγούδι που τραγουδούσαν οι Λαζαρίνες για τον 'ξενιτεμένο γιο'. Το μόνο που αλλάζει είναι τα λόγια. Βέβαια μπορώ να πω ότι αν και μουσικά όλα είναι ίδια, στην πρώτη περίπτωση η αναφορά του τραγουδιού γίνεται για την κόρη που θα παντρευτεί, και άρα για ένα χαρμόσυνο γεγονός. Στη δεύτερη περίπτωση του τραγουδιού για τον 'ξενιτεμένο γιο', τα συναισθήματα είναι διαφορετικά, δημιουργώντας λησμονιά λόγω απουσίας του γιου στην νοικοκυρά.

8. Ήρθιν η Λάζαρους'

Στίχοι:

*«Ήρθιν η Λάζαρους, ήρθαν τα Βάϊα,
ήρθιν η Κυριακή, που τρών' τα ψάρια.
Σήκου Λάζαρι κι μην κοιμάσι,
ήρθι η μάνα σου απού την Πόλη,
σού φιρι χαρτί κι κουμπουλόϊ.
Γράφτι Θόδουρι, γράφτι Δημήτρη,
Γράφτι Λιμουριά κι Κυπαρίσσι.**

*Οι συνέχεια των στίχων όπως προκύπτει από την πηγή (Μελίκης, 1985, σ. 86.)

*Τώρα λήλησιν πουλί και αηδόνη
Τώρα λάλησιν κι χιλιδόνη,
κι τ' χρόν'.*

Σχόλια: Πρόκειται για ένα από τα πιο γνωστά κομμάτια του τριημέρου του Λαζάρου. Παιδιά ανεξαρτήτως φύλου, περιφέρονταν στα σπίτια του χωριού κρατώντας διάφορα ομοιώματα του Λαζάρου τα οποία τα ανύψωναν μπροστά στην είσοδο κάθε σπιτιού και τραγουδούσαν το παρακάτω τραγούδι. Ο ρυθμός του οποίου είναι 8/4 (3/4+3/4+2/4). Όλγα Ρογκώτη: «*Το λέγαν τα παιδιά σαν κάλαντα των Λαζάρων για να μαζέψουν χρήματα.*».

9. 'Κίνησαν οι Λαζαρίνες την Παρασκευιά'

Στίχοι:

*«Κίνησαν οι Λαζαρίνες την Παρασκευιά
κι ως την Κυριακή του γιόμα τα ιστόλιζαν
κι την Κυριακή του βράδυ τα προυβόδιζαν.»*

Οι στίχοι προκύπτουν από την πηγή (Μελίκης, 1985, σ. 84.)

Σχόλια: Το παραπάνω τραγούδι το έλεγαν οι Λαζαρίνες στο Νεόκαστρο το πρωί της Παρασκευής πριν πάνε στην εκκλησία.

10. 'Μάνα μου τις θυγατέρες σου'

Στίχοι:

*Μάνα μ' τις θυγατέ- νε-ρις σου, μα-
μάννα μ' τις ακριβές σου. μάννα μ' τις ακριβές σου.
τις άλλαζις τις στου- νο λιζις,
στα σύννιφα της Κρήτης, στα σύννεφα της Κρήτης
κι ανοίζανι τα συ-νι-ννιφα, κι
κι φάνηκαν οι κόρις, κι φάνηκαν οι κόρις,
φάνηκαν τα ζανθά-να μαλλιά, τα
τα λινουμιταξένια, τα λινουμιταξένια*

Σχόλια: Κατά την κα. Παπά οι Λαζαρίνες στο Νεόκαστρο: «Ήταν το πιο συχνό τραγούδι που έλεγαν σε σπίτι όπου είχε κορίτσι (ανύπαντρη νεαρή κοπέλα).».

11. 'Χορεύετε γουμάρες'

Στίχοι:

*Χορεύετε γουμάρες
Χορεύετε γαιδούρες
Τα' σήμια που φοράτε
Όλα ξένα είναι*

Σχόλια: Πρόκειται για ένα παλιακό τραγούδι που πλέον δε λέγεται και έχει ξεχαστεί στην πάροδο του χρόνου. Κατά την κα. Παπά την Κυριακή μετά τη δύση του ηλίου, οι κάτοικοι του χωριού τραγουδούσαν αυτό το τραγούδι ξεπροβοδίζοντας τις Λαζαρίνες από το μεσοχώρι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΘΙΜΩΝ

4.1 Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΝΗΛΙΚΙΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΓΑΜΟ

Η γυναίκα του Ρουμλουκιού είχε μία προκαθορισμένη μοίρα από τη στιγμή της γέννησής της. Αυτή ήταν να παντρευτεί και να κάνει παιδιά. Σε σπάνιες περιπτώσεις οι γυναίκες της περιοχής παρακολουθούσαν μαθήματα στο γραμματοδιδασκαλείο του χωριού. Τα κορίτσια που προέρχονταν από εύπορες οικογένειες πήγαιναν στο σχολείο και μόνο για τις δύο πρώτες τάξεις μέχρι να μάθουν γραφή και ανάγνωση.

Στη συνέχεια οι γονείς τις υποχρέωναν να εγκαταλείψουν το σχολείο προκειμένου να αφοσιωθούν στο να διδαχθούν όσα χρειάζονταν για να γίνουν καλές νοικοκυρές, ικανές σύζυγοι, υπάκουες νύφες και σωστές μητέρες. Η εργατικότητα, η νοικοκυροσύνη, ο σεβασμός και η υποταγή στις προσταγές των πρεσβύτερων θεωρούνταν τα κυριότερα προσόντα για να παντρευτεί μία κοπέλα. Επιπρόσθετα, η ίδια έβαζε φαγητό στα πιάτα όλων των παρευρισκόμενων στο τραπέζι, αφήνοντας τον εαυτό της τελευταίο και καταλήγοντας συνήθως με τη μικρότερη μερίδα.

Κύρια ενασχόληση των γυναικών του Ρουμλουκιού ήταν οι εργασίες του σπιτιού. Φρόντιζαν τα παιδιά, έκαναν το πλύσιμο, το μαγείρεμα, το ζύμωμα του ψωμιού, την καθαριότητα, την ύφανση και τη βαφή των ρούχων, το τάϊσμα των μεταξοσκωλήκων κ.ά.. Επίσης, εργαζόνταν σε διάφορες αγγαρείες γύρω από τα όρια του σπιτιού, όπως στους στάβλους, στις μάντρες, στο ξεσπίρισμα του καλαμποκιού.

Η εργασία των γυναικών στα χωράφια ήταν περιορισμένη και μόνο για εργασίες θερισμού σιτηρών και φασολιών. Είχαν όμως ελευθερία στις κινήσεις τους μέσα στο χωριό, πολλές φορές χωρίς συνοδεία ανδρών ή πρεσβύτερων γυναικών (Βλ. Πανταζόπουλος, 2001, ό.π., σ. 26.).

Αμέσως, με όλα τα παραπάνω, κατανοούμε ότι η γυναίκα στο Ρουμλούκι ακολουθούσε μια συγκεκριμένη κατεύθυνση και όλες οι ασχολίες της καθημερινότητάς της ήταν ίδιες. Ήταν όμως στο χέρι κάθε γυναίκας ο τρόπος με τον οποίο θα γαλουγηθεί έτσι ώστε να αποκτήσει όσες περισσότερες αρετές και χαρίσματα ήθελε για την μετέπειτα ζωή της. Από μαρτυρίες στο χωριό της Μελίκης δεν ήταν λίγες οι φορές που διαπιστώνουμε ότι οι γυναίκες που συμμετείχαν ενεργά σε έθιμα και δρώμενα της ζωής στη Μελίκη, είχαν περισσότερο ζήτηση από τον αντρικό πληθυσμό.

4.2 ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΧΟΡΕΥΤΙΚΟ ΡΕΠΕΡΤΟΡΙΟ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΣΤΟ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙ

Η μουσική και φωνητική παράδοση του Ρουμλουκιού είναι πλούσια και πανάρχαια. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικοί είναι οι γυναικείοι χοροί με τις μελωδιές που χρησιμοποιούν οι Λαζαρίνες να δεσπάζουν, οι αντρικοί χοροί των Ρουγκατσιών, τα Πασχαλιάτικα τραγούδια και η τοπική ζυγιά με ζουρνάδες και νταούλι, με πολύ υποβλητικό και αρχέγονο ήχο. Τα τραγούδια έχουν έναν σαφή διαχωρισμό μεταξύ τους με βάση το είδος τους. Και με αυτόν τον τρόπο αυτά διαχωρίζονται σε τραγούδια: 1) της αγάπης, 2) της ξενιτειάς, 3) του γάμου, 4) ηρωικά, 5) σκωπτικά, 6) μοιρολόγια, 7) λατρευτικά, 8) νανουρίσματα-ταχαρίσματα. Ο τόπος που συνήθιζαν να εκτελούν τα τραγούδια τους ήταν είτε σε γλέντια-γιορτές, είτε σε κάποιο σπίτι, είτε στο μεσοχώρι (πλατεία), είτε εν ώρα εργασίας.

Είναι πολύ σημαντικό να κατανοήσουμε ότι οι πρόγονοι εκφράζονταν με αυτά τα τραγούδια και έχουν διατηρηθεί μέχρι και σήμερα με ελάχιστες διαφοροποιήσεις παρόλο που έχουν περάσει αιώνες. Έτσι η διατήρηση και διάδοση αυτών, ανά τους αιώνες, έχει επιτευχθεί και όπως μας ανέφερε η κα. Πανάγιω Γαγάκα: *«Τα τραγούδια τα μαθαίναμε από στόμα σε στόμα, και αντίστοιχα από γενιά σε γενιά.»*. Χαρακτηριστική είναι η διάθεση που υπήρχε στα γλέντια για τραγούδι και διασκέδαση. Αλλά και σε γιορτές και μαζώξεις στα σπίτια όπως σχολίασε η κα. Γαγάκα Πανάγιω: *«Όλα τα τραγούδια που λέγαμε τα μαθαίναμε από τους μπαρμπάδες μας, σε όλα τα σπίτια που πάεινάμε λέγαμε παλιά τραγούδια, τότες αν γιόρταζες ερχόμασταν στο σπίτι σου να γιορτάσουμε θες δεν θες, όπου γιορτή και γλέντι τραγουδούσαμε.»*.

Αφού μάθαιναν οι νεαρές γυναίκες το τραγουδιστικό ρεπερτόριο από τις μεγαλύτερες γενιές, τα γλέντια και οι γιορτές έδιναν αφορμή να μάθουν και τους χορούς. Αυτό το ενισχύει και με τα λόγια της η Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου λέγοντας: *«Η κάθε γυναίκα έπρεπε να ξέρει καλά τον χορό για να μπει μέσα στον χορό. Έπρεπε να ξέρει πως κουνάει το μαντήλ'. Στα πανηγύρια παραγγέλναμε τον χορό που θέλαμε. Τους χορούς τους μαθαίναμε στα πανηγύρια από τους μεγαλύτερους από μικρά. Τα περισσότερα τραγούδια του γλεντιού που τραγουδιόνταν τα τραγουδούσαμε και τα χορεύαμε μόνες μας εμείς οι γυναίκες. Οι άντρες σπάνια τραγουδούσαν, κυρίως ήταν καμάρι για αυτούς να χορεύουν τους δικούς τους χορούς. Εγώ ακόμα τραγουδάω στο μπαλκόνι μου. Πλέον δεν καταλαβαίνουμε αν γίνεται γάμος ή κηδεία. Τότε είχαμε πλούσιο ρεπερτόριο στα τραγούδια. Ζούσαμε τη ζωή πιο αγνά. Σε καμάρωνε ο κόσμος με τη ζωή που έκανες.»*.

Σε όλα αυτά τα γλέντια και τις γιορτές τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνταν κατά πλείστον στο Ρουμλούκι ήταν ο ζουρνάς (Παράρτημα, Εικόνα

5), το νταούλι (Παράρτημα, Εικόνα 6) και η γκάιντα . Τα δύο αυτά όργανα σημάδεψαν επί αιώνες με την παρουσία τους τη μουσική παράδοση της χώρας μας και ιδιαίτερα της Μακεδονίας. Και σχολιάζοντας η Όλγα Ρογκώτη μας λέει: *«Ο ζουρνάς σε ανατριχιάζει με το άκουσμά του, και τώρα που λείπει σε πιάνει το παράπονο, μπορεί και να κλάψεις πριν την εκκλησία στο σπίτι, και μετά στο γλέντι έρχεται το κέφι.»*

Σε όλα τα χωριά του Ρουμλουκιού, από τους ντόπιους, χορεύονται τα ίδια μουσικά μοτίβα, από άνδρες και γυναίκες, στα οποία πέρα από τη βασική κίνηση ο κάθε χορευτής προσθέτει προσωπικά στοιχεία. Οι χοροί του Ρουμλουκιού είναι ομαδικοί, κυκλικοί κυρίως αργοί με γρήγορη κατάληξη και με πρωταγωνιστικό ρόλο στον πρωτοχορευτή. Όλοι χορεύονται από άνδρες και γυναίκες, εκτός από τους χορούς των δρώμενων (Ρουγκάτσια – Λαζαρίνες). Συνήθως βέβαια οι χοροί διακρίνονταν από την ξεχωριστή γυναικεία κίνηση και αντίστοιχα την αντρική και ο διαχωρισμός δεν γινόταν σε αντρικούς και γυναικείους χορούς.

Παρόλο που υπήρχε η χορευτική και τραγουδιστική συνύπαρξη αντρικού και γυναικείου φύλου τις περισσότερες φορές οι γυναίκες προτιμούσαν να χορεύουν μόνες τους δίνοντας πάντα έμφαση στην πρωτοχορεύτρια. Οι γυναίκες του Ρουμλουκιού είχαν έναν ιδιαίτερο τρόπο να χρησιμοποιούν το μαντήλι στον χορό τους. Ο τρόπος που κρατάει το μαντήλι η πρωτοχορεύτρια είναι πολύ εντυπωσιακός. Στην αρχαιότητα μία παρόμοια πρακτική οδηγού του χορού από την πρωτοχορεύτρια βλέπουμε να έχουν σε κάποιες περιπτώσεις τα κρόταλα (Στράτου, 2007 σ.47). Το μαντήλι τότε αποκτά μία σημασία και βαρύτητα εντελώς ξεχωριστή, αφού είναι σχεδόν σαν η πρωτοχορεύτρια να κρατάει μουσικό όργανο και να διευθύνει με αυτό τον χορό (Παράρτημα, Εικόνα 7).

Η φυσιογνωμία της πρωτοχορεύτριας, η έκφραση του προσώπου της, το αυστηρό βλέμμα, το σώμα, η εσωτερικότητα, μαζί με την καταπληκτική ενδυμασία και τον κεφαλόδεσμο, που φορεί, είναι εξαιρετικά επιβλητική και έχει γενικότερα δώσει την αφορμή για ιδιαίτερες αναφορές στον χορό του Ρουμλουκιού από παλιότερους και νεότερους ερευνητές. (Αυτό όλο μετά σε υποσημείωση η Δόρα Στράτου αναφέρεται στους χορούς του Ρουμλουκιού σαν αντιπροσωπευτικό τύπο γνήσιου χορού με τη βαρύτητα και την εσωτερικότητα τη μακεδονική, που μόνο με τη συνοδεία ζουρνάδων και νταουλιού θα μπορούσε να δέσει τόσο αρμονικά (Στράτου,2007,σελ.47).

Στις περιπτώσεις βέβαια που συνυπήρχαν οι γυναίκες με τους άντρες στον χορό όπως μας λέει η Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου: *«Οι γυναίκες όταν χόρευαν με τους άντρες πιάνονταν με το μαντήλι, αν ήταν παντρεμένοι πιάνονταν χέρι-χέρι. Έπρεπε να ξέρεις σαν άντρας το μαντηλάτο για να χορεύεις με τη γυναίκα. Τις περισσότερες φορές χορεύαμε μόνες μας οι γυναίκες. Στους γάμους όμως δεν έμπαιναν μέσα οι άντρες. Οι άντρες χόρευαν με την γκάιντα μόνοι τους.»*

Επομένως αντιλαμβανόμαστε ότι οι αποκλειστικά γυναικείοι χοροί μπορεί να ήταν με συνοδεία μουσικού οργάνου αλλά και ταυτόχρονη επιτέλεση χορού-τραγουδιού από τις γυναίκες. Στους αντρικούς χορούς είναι ξεκάθαρη η λειτουργία

μόνο του χορού και η συνοδεία ήταν αποκλειστικά από το μουσικό όργανο της περιοχής: τον ζουρνά.

Επιπρόσθετα, μια πολύ σημαντική πληροφορία είναι ότι στην περιοχή του Ρουμλουκιού υπάρχουν αρκετά τραγούδια που έχουν διπλή λειτουργία. Αυτό σημαίνει ότι ένα τραγούδι που μπορεί να λέγανε οι γυναίκες μεταξύ τους στα σπίτια σαν επιτραπέζιο τραγούδι, το ίδιο μπορούσε να είναι και χορός, δίχως λόγια, με συνοδεία μουσικού οργάνου στα γλέντια και στα πανηγύρια.

4.3 ΔΙΑΒΑΤΗΡΙΑ ΕΘΙΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΗΛΙΚΙΩΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΗΣ ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑΣ (ΛΑΖΑΡΟΣ, ΝΥΧΤΕΡΙΑ, ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ, ΧΟΡΟΣΤΑΣΙ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΙΟΡΤΩΝ). Ο ΓΑΜΟΣ ΣΑΝ ΤΕΛΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ

4.3.1 Τόποι και τρόποι επιβίωσης της κοινότητας

Όπως προανέφερα και παραπάνω η ικανότητα και το ταλέντο για μια γυναίκα στο Ρουμλούκι να γίνει Λαζαρίνα ήταν η πιο σημαντική προϋπόθεση. Μια κοπέλα που τελούσε ως Λαζαρίνα δημιουργούσε την απαραίτητη εξωστρέφεια και με αυτό τον τρόπο ήταν ικανή να ενηλικιωθεί και να βγει με σωστά θεμέλια στην κοινωνία. Από την άλλη πλευρά αν μια κοπέλα δεν γινόταν Λαζαρίνα, ποια θα ήταν η καθημερινότητά της έτσι ώστε να ενηλικιωθεί αποκτώντας σε σημαντικό βαθμό στοιχεία της τότε κοινωνίας;

Οι Ρουμλουκιώτες εκμεταλλεύονταν κάθε ευκαιρία για να συσφίξουν τις μεταξύ τους κοινωνικές σχέσεις και να ξεφύγουν για λίγο από το βαρύ και κοπιαστικό τους καθημερινό πρόγραμμα. Αυτό το επιτύγχαναν με το να κάνουν συχνές επισκέψεις η μία οικογένεια στην άλλη και με το να συγκεντρώνονται όλοι μαζί και να περνούν την ώρα τους διασκεδάζοντας με τα μέσα που τους προσέφερε η εποχή τους. Έτσι η **Ονομασία** όπως αποκαλούνταν, ήταν η ονομαστική γιορτή κάποιου και για αυτόν το λόγο δέχονταν επισκέψεις στην οικία του. Στην *ονομασία* προσκαλούνταν όλες οι ανύπαντρες κοπέλες συγγενείς του εορτάζοντα. Αυτές κερνούσαν τους ανύπαντρους επισκέπτες έτσι ώστε να τραβήξουν την προσοχή τους με την ομορφιά και τη νοικοκυροσύνη. Ήταν μια αφορμή να γνωριστούν η γυναίκα με τον άντρα καλύτερα με στόχο το προξενιό που μπορεί να κατέληγε σε γάμο.

Ένα άλλο έθιμο στη ζωή της γυναίκας στο Ρουμλούκι ήταν οι "Σταυραδερφές". Σε αυτό το έθιμο γινόταν αδελφοποίηση μεταξύ ανύπαντρων ή νιόπαντρων, ηλικίας 17 έως 25 χρονών γυναικών. Δύο κοπέλες αποφάσιζαν να γίνουν σταυραδερφές, όταν ήταν πολύ καλές φίλες και δεν είχαν μεταξύ τους καμιά συγγένεια. Μετά από νηστεία τριών ημερών έπρεπε να επισκεφτούν την εκκλησία για να αδελφοποιηθούν, με σκοπό να μη χωρίσουν ποτέ και να μείνουν για πάντα φίλες. Εκεί ο ιερέας τις οδηγούσε στην Ωραία Πύλη, όπου γονάτιζαν, πάνοντας την παλάμη η μία της άλλης και αφού τους κάλυπτε τα κεφάλια με το επιτραχήλιό του, τους διάβαζε μία ευχή. Έπειτα, τους έκοβε τα ενωμένα χέρια με τον σταυρό του Αγιασμού και τους έλεγε: «Από εδώ και πέρα είστε αδερφές. Να προσέξετε να μην παντρευτούν τα παιδιά σας, γιατί είναι μεγάλη αμαρτία, να μη μισήσει η μία την άλλη, να μη βγει από το στόμα σας κακός

λόγος.». Στη συνέχεια τις μεταλάμβανε, το γεγονός αυτό επαναλαμβάνονταν για τις επόμενες τρεις Κυριακές μετά από νηστεία. Το έθιμο των σταυραδερφών ήταν πολύ ιερό και σεβαστό στο Ρουμλούκι (Βλ. Πανταζόπουλος, 2001, ό.π., σ. 38.).

Μία από τις αγαπημένες συνήθειες της κας. Μαρίας αλλά και πολλών γυναικών στο Ρουμλούκι ήταν το κέντημα στον αργαλειό. Χαρακτηριστική είναι η γυναικεία φορεσιά του τόπου (Παράρτημα, Εικόνα 8), ο **σαγιάς**, καθώς και η δυσκολία στην ύφανση του, σύμφωνα με τις μαρτυρίες της. Επιβλητικό στοιχείο της ενδυμασίας των γυναικών ήταν το **κατσούλι** (Παράρτημα, Εικόνα 9), το οποίο το φορούσαν στο κεφάλι. Στο σημείο αυτό πρέπει να πούμε ότι η γυναίκα στο Ρουμλούκι είχε διαφορετικό κεφαλόδεσμο από ηλικία σε ηλικία. Έτσι όταν ήταν ελεύθερη φορούσε το τσεμπέρι όπου στολίζονταν με λουλούδια και κοσμήματα, όταν γινόταν νύφη πρόσθετε το κατσούλι και τις φούντες τις οποίες και αφαιρούσε όταν έκανε παιδιά, και όταν γερνούσε έβγαζε το κατσούλι και άφηνε μόνο το **μαφέσι**, ένα άσπρο ή μαύρο μαντήλι. Παλιότερα η γυναικεία φορεσιά ήταν κάθε μέρα η ίδια, πλέον αυτήν τη φορεσιά τη φοράνε μόνο σε εκδηλώσεις του τόπου. Για αυτές τις εκδηλώσεις η κα. Μαρία δώρισε ένα πλήθος χειροποίητων γυναικείων ενδυμασιών δείχνοντας την μεγαλοψυχία και την αγάπη για τον τόπου που μεγάλωσε και μένει μέχρι και σήμερα. Έχει κρατήσει μονάχα μία ολόκληρη φορεσιά που είχαμε την ευκαιρία να τη δούμε αναλυτικά με όλα της τα μέρη. Όπως μας είπε χαρακτηριστικά *«Τα ρούχα που χόριψα στου γάμου, να με τα βάλετε στον πεθαμό.»*

Εκτός από την ασχολία με τον αργαλειό όπου γινόταν το πρωί, οι παρέες και τα ξενύχτια τους ήταν συνήθως το πλέξιμο των καλτσών όπου μαζεύονταν σπίτι όλη η παρέα των κοριτσιών με συνοδεία τραγουδιού, φαγητού και χορού, το λεγόμενο **Νυχτέρι** (Παράρτημα, Εικόνα 10). Όπως μας ανέφερε η κα. Παπά *«Έζω από τα σπίτια που κάναμε νυχτέρι τα παιδιά που γάμπριζαν έλεγαν τα θ'κα τους τα τραγούδια.»* Εκτός από τον πρακτικό σκοπό για την αλληλοβοήθεια των οικογενειών στην επιτέλεση κάποιων εργασιών, το νυχτέρι ήταν εκείνο το κοινωνικό γεγονός του Ρουμλουκιού, όπου μαζεύονταν οι Ρουμλουκιώτες και έλεγαν τα νέα τους, αντάλλασαν ιδέες και ειδήσεις, διηγούνταν ιστορίες, μύθους, θρύλους και παραδόσεις της περιοχής και διασκεδάζαν τραγουδώντας επιτραπέζια τραγούδια του τόπου. Πολλά από τα παραπάνω μας τα επιβεβαίωσε και η Όλγα Ρογκώτη όπου μας είπε: *«Στην καθημερινότητά μας η διασκέδαση ήταν να παίρνουμε το κέντημα και το βράδυ και το πρωί, κεντούσαμε στον αργαλειό. Ξεσπρίζαμε καλαμπόκια λέγαμε ανέκδοτα, τραγούδια και από τα τραγούδια καταλαβαίναμε ποιοι άνθρωποι ήταν εκεί. Εγώ όλα τα τραγούδια τα μάθαινα από την μάνα μου, την άκουγα στα χωράφια και ακούγαμε τους γονείς και μαθαίναμε εκεί. Από στόμα σε στόμα.»*

Η Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου μας δήλωσε: *«Λέγαμε κιόλας τραγούδια του τόπου και από διάφορες περιστάσεις.»*

Συμπεραίνουμε ακόμη ότι και με τον αργαλειό και με το πλέξιμο, δημιουργούσαν τις γυναικείες φορεσιές για να εξυπηρετούν τις καθημερινές τους συνήθειες και συνδύαζαν τη διασκέδαση με το τραγούδι και τον χορό. Έτσι θα λέγαμε ότι από τη μια πλευρά ο αργαλειός έφερνε στη γυναίκα την απομόνωση στο σπίτι, από την άλλη, με το τραγούδι και τον χορό έβγαζε την εξωστρέφειά της προς τα έξω. Οι συγκεκριμένες επιτελέσεις με τον συνδυασμό της λειτουργικότητάς τους βοηθούσαν στη μεταφορά της προφορικότητας από τη μια γενιά στην άλλη.

Κάθε χωριό του Ρουμλουκιού συνήθως είχε το **Μεσοχώρι**, μία πλατεία στο μέσο του, που αποτελούσε ταυτόχρονα και το χοροστάσι του χωριού. Από τη γιορτή του Αγίου Δημητρίου (26^η Οκτώβρη) μέχρι και τη γιορτή του Αγίου Κωνσταντίνου (21^η Μαΐου) κάθε Κυριακή ή σε μεγάλες γιορτές, συγκεντρώνονταν όλοι οι κάτοικοι του χωριού και πολλές φορές επισκέπτες από διπλανά χωριά. (Βλ. Δ. Α. Πανταζόπουλος, 2001, ό.π., σ. 46-47). Σε αυτές τις εκδηλώσεις οι ανύπαντρες κοπέλες, οι οποίες φορούσαν τις γιορτινές φορεσιές τους και στολίζονταν με σκοπό την αναζήτηση του μελλοντικού τους άνδρα έπρεπε να βγουν στον χορό και να τραγουδήσουν με συνοδεία γκάιντας (Παράρτημα, Εικόνα 10). Τρία ήταν με συγκεκριμένη σειρά τα τραγούδια που ξεκινούσαν το γλέντι και μετά συνέχιζαν με ό,τι ήξεραν. Η σειρά ήταν 1. ‘Ν ‘ ακούστι Νιουκαστρίτισις’ (Τραγούδι 12), 2. ‘Της γαλανής του φόριμα’ (Τραγούδι 13), 3. ‘Οι Γιδιώτες’ (Τραγούδι 14).

Άλλες αφορμές για γλέντια ήταν τα πανηγύρια όπως το μεγάλο πανηγύρι στο Νιόκαστρο (Αγίου Κωνσταντίνου) όπου η κα. Παπά αναφέρει: *«Το πρωί έσφαζαν και το μεσημέρι φίλευαν το σόι, τους συγγενείς και του φίλους στο σπίτι. Το απόγευμα μαζεύονταν όλοι μαζί στην πλατεία. Άλλοτε κατεβαίναμε στο πανηγύρι της Μελίκης (Αγία Παρασκευή). Της Αγίας Κυριακής πααίναμε στο πανηγύρι στο Λουτρό. Περνούσαμε μέσα από τον Αλιάκμονα, επειδή ήταν καλοκαίρι το νερό έπεφτε και το διασχίζαμε με τα βάλια (βουβάλια) για να πάμε στο πανηγύρι. Το χειμώνα περνούσαμε το ποτάμι με το σάλι»,* 4 ενωμένες βάρκες, που πάνω από αυτές είχαν σανίδια και περνούσαν απέναντι, ήταν ουσιαστικά σαν πλωτή σχεδία. Διασκεδάζαν και στις Απόκριες όπως μας λέει η κα. Γαγάκα *«Στις Απόκριες βγένοσαν εσύ με την παρέα σου έβανες φουστάνια, παντελόνια, άλλος ντύνονταν με μάσκες και πάαιναν στα σπίτια καρναβάλια για να μην τους γνωρίσεις.»* . Αλλά συμπληρώνοντας η κα. Παπά στο Νεόκαστρο: *«Πρώτα τα λέγαν στην πλατεία και μετά μέσα στα σπίτια με την οικογένεια και τους συγκενίδες.»*. Κατά αυτόν τον τρόπο γίνεται αντιληπτό ότι η διασκέδαση των γυναικών στο Ρουμλούκι ήταν πολυδιάστατη και εκμεταλλεύονταν κάθε αφορμή για γλέντι. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, εκτός από τη γνώση των τραγουδιών και των χορών που αποκτούσε η γυναίκα, η συμμετοχή σε όλα τα εθιμικά δρώμενα μπορούσε να αποτελέσει γέφυρα για τη μετέπειτα γαμήλια τελετή. Δεν ήταν λίγες οι φορές όπου μια γνωριμία μιας γυναίκας με έναν άντρα κατέληγε σε γάμο.

Από την άλλη πλευρά η **φιλοξενία** για τους κατοίκους του Ρουμλουκιού θεωρούνταν ως μία από τις βασικότερες υποχρεώσεις τους. Κάθε φιλοξενούμενος (μουσαφίρης) μιας ρουμλουκιώτικης οικογένειας θεωρούνταν τιμώμενο πρόσωπο και έχαιρε ιδιαίτερης περιποίησης από τους οικοδεσπότες. Η μη προσφορά της

αρμόζουσας φιλοξενίας σε κάποιον επισκέπτη θεωρούνταν ντροπή για την οικογένεια και δυσφήμιζε τα ανύπαντρα κορίτσια της. Οι Ρουμλουκιώτες υποδέχονταν τους φιλοξενούμενους τους στο πιο περιποιημένο δωμάτιο της κατοικίας τους, στο "μουσαφίρ' νοντά", όπως το έλεγαν. Έπειτα τους έβαζαν να κάτσουν σε μεγάλα μαξιλάρια στο πάτωμα, οι ανύπαντρες κοπέλες ή οι νεότερες νύφες φρόντιζαν να τους περιποιηθούν ρίχνοντας νερό με ένα γκιούμι (χάλκινο δοχείο) για να πλύνουν τα χέρια τους και τους προσέφεραν το πισκίρι (προσόπι) για να σκουπιστούν. Τέλος, κερνούσαν τον φιλοξενούμενο ό,τι καλύτερο διέθετε το νοικοκυριό τους, άκρατο (ανόθευτο) καφέ, γλυκό του κουταλιού και για δείπνο έσφαζαν τον πιο διαλεκτό τους κόκορα ή ακόμη και αρνί. (Βλ. Πανταζόπουλος, 2001, σ. 47-49.).

Η Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου μας λέει: *«Κάθε φιλοξενούμενο που είχαμε στο σπιτικό μας του δίναμε ό,τι μπορούσαμε για να νιώθει άνετα, τον περιποιούμασταν.»*

Ακόμη, από τις κυριότερες εκφράσεις της ρουμλουκιώτικης κοινωνικής ζωής ήταν η επίσκεψη σε κάποιο σπίτι και ονομάζονταν **Βίζιτα**. Βίζιτα σε ένα σπίτι συνήθως γίνονταν μετά από την απόλυση της εκκλησίας για να ευχηθούν για κάποιο ευχάριστο γεγονός, τέλεση αρραβώνα ή γάμου. Οι βίζιτες προσέφεραν μία καλή ευκαιρία και για τη δημιουργία προξενιών. Οι βίζιτες κρατούσαν μία έως τρεις ώρες και μπορούσαν να παραταθούν μέχρι και το μεσημεριανό γεύμα εάν οι επισκέπτες ήταν κοντινοί συγγενείς της οικογένειας. Η νοικοκυρά υποδέχονταν τους επισκέπτες στον νοντά (οντά) και τους κερνούσε γλυκό του κουταλιού, ρακί και άκρατο (ανόθευτο) καφέ παρέχοντας τους όσο το δυνατόν καλύτερη φιλοξενία (Βλ. Πανταζόπουλος, 2001, ό.π., σ. 41-42.).

4.3.2 Πασχαλιά

Αναπόσπαστο μέρος των εθιμικών κύκλων στο Ρουμλούκι ήταν η Πασχαλιά. Η περιγραφή των εθίμων του Πάσχα ξεκινάει από το Σάββατο του Λαζάρου και θα καταλήγει τη Δευτέρα του Αγίου Πνεύματος. Μετά από την τέλεση των Λαζαρίων τη Μεγάλη Τετάρτη οι Ρουμλουκιώτισσες νοικοκυρές έβαφαν τα τρία "αυγά της Παναγίας" και τα τοποθετούσαν για όλο τον υπόλοιπο χρόνο μέχρι την επόμενη Μεγάλη Τετάρτη στο εικονοστάσι.

Τη Μεγάλη Πέμπτη, οι νοικοκυρές συνήθιζαν να κάνουν τις σαρακοστιανές Πίτες. Αργά το απόγευμα της Μεγάλης Πέμπτης όλοι πήγαιναν στην εκκλησία παρακολουθούσαν τη Λειτουργία και χαιρετούσαν τον Εσταυρωμένο. Τα ξημερώματα της Μεγάλης Παρασκευής οι ανύπαντρες κοπέλες στόλιζαν τον επιτάφιο με λουλούδια. Τη μέρα αυτή επισκέπτονταν και περιποιούνταν τους τάφους των προσφιλών τους προσώπων, συνήθειο που συνεχίζει να γίνεται μέχρι και σήμερα. Άλλωστε, η Μεγάλη Παρασκευή θεωρείται η μέρα των νεκρών αφού ο Ιησούς κατέβηκε στον Άδη. Τέλος, έτρωγαν τα *Μπουράνια*, φαγητό που γίνονταν με τσουκνίδες και *Σουσαμόπιτα*, που είχαν μαγειρευτεί την προηγούμενη μέρα. Το βράδυ της Μεγάλης Παρασκευής όλοι

πήγαιναν στην ακολουθία του Επιτάφιου θρήνου τον οποίο μετέφεραν ανύπαντρα παλικάρια, που ήλπιζαν στη βοήθεια του Θεού για να έχουν καλή τύχη και να πάρουν καλές γυναίκες για συζύγους τους (Βλ. Δ. Α. Πανταζόπουλος, ό.π. , σ. 304-305, 313).

Το πρωί του Μεγάλου Σαββάτου οι άντρες έσφαζαν το αρνί και οι νοικοκυρές έβαφαν τα αυγά για το Πάσχα. Ακόμα και σήμερα στο Ρουμλούκι το αρνί του Πάσχα γίνεται κλειστό στον παραδοσιακό φούρνο. Το βράδυ του Μεγάλου Σαββάτου πήγαιναν όλοι στην εκκλησία, ακόμα και οι πενθούντες. Το τσούγκρισμα των αυγών, η μαγειρίτσα, καθώς το άναμα του σταυρού στην εξώπορτα με το φως της Ανάστασης ήταν και συνεχίζουν ακόμα και σήμερα να υπάρχουν (Βλ. Δ. Α. Πανταζόπουλος , σ. 315-316). Βλέπουμε λοιπόν ότι παρά το πέρασμα του χρόνου πολλά στοιχεία της παράδοσης στην ζωή των κατοίκων του Ρουμλουκιού έχουν επιβιώσει στον χρόνο και η αναβίωση όλων αυτών γίνεται μέχρι και σήμερα.

Την Κυριακή του Πάσχα, για το έθιμο της Πασχαλιάς η κα. Παπά για την περιοχή του Νεόκαστρου μας αναφέρει: *«Έβγαινε ο παπάς απ' την εκκλησία και έπρεπε όλοι οι γέροι να του φιλήσουν το χέρι του και μετά να αραδιαστούν ώστε να βγουν τα κορίτσα απ' την εκκλησία και αφού και αυτές φιλήσουν το χέρι του παπά ξεκινούσαν το χορό. Στην περίπτωση που δεν φιλούσαν το χέρι όλοι είτε δεν χόρευαν τα κορίτσια την πρώτη μέρα έξω από την εκκλησία δεν γινόταν το έθιμο. Οι γυναίκες μόλις έβγαιναν από την εκκλησία τραγουδούσαν μόνο το 'Σήμερα Δέσπω Πασχαλιά'»* (Τραγούδι 15).

Και συμπληρώνοντας η κα. Παπά αναφέρει: *«Υστερα από αυτό το τραγούδι συνεχούσαν μετά το μεσημέρι στην πλατέα. Την δεύτερη μέρα της Ανάστασης θα ήταν ντυμένα τα κορίτσα με τα ίδια ρούχα και πάλι χόρευαν ένα χορό στην εκκλησία και ύστερα κατέβαιναν στην πλατέα για να συνεχίσουν το γλέντι. Εκεί στην πλατέα τραγουδούσαν μόνο τα κορίτσα με το στόμα και κάποιες φορές με γκάνιτα.»*

Πολύ σημαντική πληροφορία πήρα από τον Αχιλλέα Τσιάρα ο οποίος τόνισε ότι *«Την Κυριακή του Πάσχα το πρωί ήταν έθιμο να πάνε όλα τα παιδιά στο νομό και την νονά την Πασχαλιά (το ψωμί δηλαδή). Ήταν σαν σεβασμός στους μεγαλύτερους η προσφορά της Πασχαλιάς. Την Κυριακή του Πάσχα μόνο γυναίκες χόρευαν έξω από την εκκλησία, μπροστά πιάνονταν οι αρραβωνιασμένες με τους άσπρους σαγιάδες, μετά οι νιόπαντρες και μετά οι ηλικιωμένες. Την δεύτερη μέρα του Πάσχα μπαίνουν μπροστά στο χορό οι νιόπαντρες και την Τρίτη μέρα μπαίνουν οι ηλικιωμένες.»*. Και συμπληρώνοντας η Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου όσο αφορά την Πασχαλιά μας λέει: *«Την Πασχαλιά θυμάμαι τις μανάδες μας που ζύμωναν το ψωμί και το στόλιζαν πολύ όμορφο. Το κεντούσαν το ψωμί. Και πηγαίναμε επίσκεψη στους συγγενείς και δίναμε το ψωμί για δώρο.»*

Τιμούσαν με αυτόν τον τρόπο όλες τις ηλικιακές ομάδες του γυναικείου πληθυσμού αλλά πάντα ξεκινούσαν οι ανύπαντρες. Συμπεραίνουμε ότι σε άλλο ένα έθιμο την αρχή του χορού και του τραγουδιού την έκαναν οι γυναίκες. Και επειδή σε περίπτωση που δεν έκαναν την αρχή, το έθιμο δεν γινόταν, αποκτά σοβαρή διάσταση ο ρόλος των γυναικών στο έθιμο της Πασχαλιάς.

4.4 ΤΟ ΓΑΜΗΛΙΟ ΕΘΙΜΟ- Η ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΕΠΙΤΕΛΕΣΗ ΤΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

Ο Γάμος

Οι Ρουμλουκιώτες ανάθρεφαν τα παιδιά τους προετοιμάζοντας και παρέχοντάς τους όλα εκείνα τα εφόδια, τα οποία θα τους χρησίμευαν στο να αποκτήσουν και να συντηρήσουν οικογένεια, αυτό θα συνέβαλε με τη σειρά του στην επιβίωση της μικρής τους κοινωνίας. Ο Ρουμλουκιώτικος γάμος (Παράρτημα, Εικόνα 12) ήταν μια από τις σημαντικές εθιμοτυπίες στην περιοχή και τα έθιμα εντός του γάμου δείχνουν την αξία της επιτέλεσης αυτού. Οι Ρουμλουκιώτες κυρίως παντρεύονταν μεταξύ τους και μόνο του ίδιου θρησκευμάτος άτομα. Η κατάλληλη ηλικία για γάμο θεωρούνταν για τα αγόρια μετά τα 17-18 τους χρόνια και για τα κορίτσια μετά τα 15-16 τους χρόνια. Δεν έπρεπε όμως να περάσουν τα αγόρια τα 27-28 χρόνια και τα κορίτσια τα 25, γιατί μετά ήταν δύσκολη υπόθεση η ανεύρεση συζύγου και κατέληγαν να παντρεύονται άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ή σε κατάσταση χηρείας (Βλ. Δ. Α. Πανταζόπουλος, ό.π. , σ. 73).

Οι νέοι συνήθως γνωρίζονταν μεταξύ τους σε όλες τις κοινωνικές εκδηλώσεις της περιοχής τους, στην εκκλησία, στο χοροστάσι, στους γάμους, στις ονομασίες, στα πανηγύρια, στα Ρουγκάτσια (εκδήλωση των Χριστουγέννων), στις Λαζαρίνες, στα Κλήδονα, ακόμη και στη βρύση του χωριού όπου πήγαιναν να προμηθευτούν πόσιμο νερό οι νεαρές κοπέλες.

Ο γάμος στην Μελίκη

Ο γάμος στη Μελίκη ήταν κατάληξη είτε προξενιού, είτε αμοιβαίας αγάπης είτε και 'κλεψιάς' σε ορισμένες περιπτώσεις. Σύμφωνα με μαρτυρία της Γιώτας Βενιοπούλου είτε «ο έρωτας, είτε το προξενιό μεταξύ των ζευγαριών κατέληγαν σε γάμο. Και στις δύο περιπτώσεις ο νέος έπρεπε να "ζητήσει" την κοπέλα από τον πατέρα της ή τον άντρα που είχε την κηδεμονία της, να στείλει δηλαδή τα "προξενιά"». Όταν μία οικογένεια είχε παιδί σε ηλικία γάμου, ανέθεταν τη διερεύνηση για πιθανούς υποψήφιους συντρόφους σε ειδικούς προξενητές που υπήρχαν σε κάθε χωριό. Όταν ένας νέος μαζί με την οικογένειά του ήθελαν να στείλουν προξενιά σε μια κοπέλα, αυτοί αναλάμβαναν να πάνε στο σπίτι της κοπέλας με σκοπό να ρωτήσουν την οικογένειά της και την ίδια αν συμφωνεί. Αν όλα πήγαιναν καλά και συμφωνούσαν οι δύο οικογένειες να παντρέψουν τα παιδιά τους, δίνονταν ο "λόγος", για να επισημοποιηθεί η θετική κατάληξη του προξενιού.

Αν ο πατέρας δεν ενέκρινε το προξενιό υπήρχε και η περίπτωση του κλεψίματος με τη συγκατάθεση βέβαια της κοπέλας. Ο νέος μαζί με λίγους φίλους του πήγαινε να

κλέψει την κοπέλα. Αυτό φυσικά το έκαναν με διακριτικό τρόπο, έτσι ώστε να μην το καταλάβουν οι δικοί της, γιατί η όλη υπόθεση μπορεί να τελειωνε βίαια. Ο πατέρας της κοπέλας μετά το κλέψιμό της, συνήθως αναγκάζονταν να επισκεφτεί το σπίτι του νεαρού και να ρωτήσει την κόρη του αν αγαπούσε τον νέο. Αν αυτή απαντούσε πως τον αγαπούσε, τότε τις περισσότερες φορές ο πατέρας συμφωνούσε να γίνει ο γάμος. Ο πατέρας της νύφης συνήθως δεν έδινε προίκα στην περίπτωση κλεψίματος. Επίσης, δεν πραγματοποιούνταν όλη η εθιμοτυπία του γάμου (Βλ. Πανταζόπουλος, 2001, ό.π., σ. 73-74.).

Πρέπει να αναφέρω σε αυτό το σημείο ότι ήταν συνηθισμένο πριν την επιτέλεση του γαμήλιου εθίμου να γίνει ο αρραβώνας μεταξύ του ζευγαριού. Έτσι, λοιπόν, σύντομο χρονικό διάστημα και πάντοτε Σαββατόβραδο, στο σπίτι της κοπέλας, γίνονταν ο αρραβώνας. Στον αρραβώνα όπως μας είπε η Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου «Οι καλεσμένοι ήταν πρώτου βαθμού συγγενείας και έπρεπε να ήταν πάλι μονός αριθμός, αλλά στον γάμο ήταν όλοι.». Υπήρχαν όπως και στις Λαζαρίνες στερεότυπα με τον μονό αριθμό.

Τα δώρα που ανταλλάσσονταν ήταν ασημένια κοσμήματα, π.χ. ένα μαγλικουτάρι για τον κεφαλόδεσμο, 8 ντούμπλες (πεντόλιρα) που θα κρεμούσε στο μαγλικουτάρι κ.ά. από τον γαμπρό στη νύφη και ρούχα από τη νύφη στον γαμπρό. Μέρος της συμφωνίας του αρραβώνα ήταν και η προίκα που έπαιρνε η κοπέλα και περιλάμβανε χωράφια, αραχνοϋφαντα υφάσματα, πεντόλιρα, φλουριά και ζώα. Ο πατέρας του γαμπρού από την άλλη, έπρεπε να πληρώσει "το γάλα της μάνας", δηλαδή το γάλα που είχε πει η κοπέλα όταν ήταν μωρό με ένα συμβολικό ποσό. (Βλ. Πανταζόπουλος, 2001, ό.π., σ. 75.).

Τέλος, οι δύο οικογένειες όριζαν και την ημερομηνία του γάμου. Τα παραπάνω μας τα ενισχύει και με τα λόγια της κα. Γαγάκα όπου λέει: «Πάνηναν ζητούσαν ο ένας τον άλλον, συμφωνούσαν οι γονίδες, τα πάντρευαν τα κορίτσια. Έστελνε ο γαμπρός τον προξενίτη να ζητήσει το κορίτσι. Ο γαμπρός για το προξενιό έπρεπε να πληρώσει τον προξενίτη ή να τον πάρει ένα ζευγάρι παπούτσια και δώρο την νύφη. Αν συμφωνούσαν με το προξενιό οι γονείς της νύφης συνήθως κανόνιζαν ημερομηνία γάμου. Μέσα από τον προξενίτη συνήθως ζητούσαν προίκες (χωράφια σε αντάλλαγμα το κορίτσι). Πλέον έχουμε πάρα πολλά παιδιά και κορίτσια ανύπαντρα στο χωριό.».

Για την τέλεση του μυστηρίου του γάμου οι Ρουμλουκιώτες προτιμούσαν την άνοιξη και το φθινόπωρο λόγω ότι οι κλιματολογικές συνθήκες ήταν καλύτερες και οι εργασίες λιγότερες. Ο γάμος τελούνταν πάντα ημέρα Κυριακή και οι προετοιμασίες και τα έθιμα ξεκινούσαν μία εβδομάδα πριν τις στέψεις και τελείωναν 22 μέρες μετά. (Βλ. Πανταζόπουλος, 2001, ό.π., σ. 75.).

Οι μαρτυρίες της κας. Γαγάκας αναφορικά με το έθιμο του γάμου είναι πολύ σημαντικές ώστε να καταλάβουμε το πόσο έχει αλλάξει το έθιμο του γάμου στο πέρασμα του χρόνου. Όπως αναφέρει : «Τα παλιά τα χρόνια είχαμε ενθίματα καλά στον γάμο. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι όλο το χωριό μαζεύονταν να δουν το γάμο

ακόμα και να μην είχαν προσκληθεί, κάτι που πλέον δεν συμβαίνει στις μέρες μας.». Αλλά και η Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου σχολιάζει: *«Ο γάμος είχε νόημα, άκουγες τα όργανα, και έλεγες ποιος παντρεύεται; Και εσύ σαν ξένος πήγαινες στον γάμο. Και ο πιο φτωχός έκανε γάμο και με λίγα χρήματα.».* Έτσι και ο γάμος κατείχε σημαντικό κομμάτι στην ταυτότητα και την παράδοση του τόπου. Παρακάτω παρουσιάζονται τα βήματα που γινόταν ο γάμος στο Ρουμλούκι και πολλά από τα έθιμα που ταυτίζεται αυτός με τη ζωή της ευρύτερης περιοχής.

Την Κυριακή, μία βδομάδα πριν τις στέψεις, στο σπίτι του γαμπρού φτιάχονταν τέσσερα κανίσκια ή τούρτες (ψωμιά χωρίς προζύμι). Αυτό σηματοδοτούσε την αρχή της εβδομάδας του γάμου. Όπως τόνισε και η Όλγα Ρογκώτη *«Το κανίσι ήταν ψωμί στολισμένο με λουλούδια που στέλναν για τον γάμο, καλούσαν 8 μέρες νωρίτερα την νύφη και τον κουμπάρο για να προετοιμαστούν για τον γάμο.».* Από τη Δευτέρα μέχρι την Πέμπτη γίνονταν οι κυριότερες προετοιμασίες. Καθάριζαν τα σπίτια, σκούπιζαν τις αυλές, έπλεναν και ετοιμάζαν τα προικιά, κουβαλούσαν τραπέζια και καρέκλες για το γλέντι και τέλος ζύμωναν τα ψωμιά. Την Παρασκευή ήταν το κάλεσμα των κουμπάρων από την πεθερά. Επίσης, οι γονείς του ζευγαριού καλούσαν κόσμο για τον γάμο με έναν τρουβά (υφαντό στον αργαλειό) στον οποίο είχαν βάλει κουλούρια στρογγυλά (κανίσκια ή τούρτες) με μία κόκκινη κλωστή δεμένη.

Όλη τη μέρα του Σαββάτου πριν τον γάμο, λάμβαναν χώρα οι προετοιμασίες για το γλέντι που θα γίνονταν το βράδυ. Ο γαμπρός έστελνε το μπαούλο με τα ρούχα που θα φορούσε η νύφη στον γάμο. Όπως αναφέρει και η κα. Γαγάκα: *«Μια μέρα πριν το γάμο πάαιναν στην νύφη, ο γαμπρός και η οικογένεια και παίρναν την προίκα, και πήγαιναν οι κάτοικοι του χωριού να δουν τι έχει δώσει.».* Οι γυναίκες μαζεύονταν για να φτιάξουν τα φαγητά και να στρώσουν τα τραπέζια για το βραδινό γλέντι. Το βράδυ πήγαιναν και έπαιρναν τον κουμπάρο από το σπίτι με τη συνοδεία μουσικών οργάνων, νταουλιών και ζουρνάδων για να ξεκινήσει το γλέντι. Τα μπρατίμια ξύριζαν τον γαμπρό και μετά περνούσαν τη λεκάνη με το νερό από όλους τους καλεσμένους και αυτοί έριχναν μέσα λεφτά. Ο γαμπρός εκεί έπαιρνε τα όργανα, όπου και τα πλήρωνε, και πήγαιναν όλοι μαζί με την οικογένεια και το σόι για να πάρουν την νύφη. Μαζί τους είχαν καθ' όλη την διάρκεια ένα κάρο όπου άφηνε ο κόσμος τα δώρα για το ζευγάρι. Τα ξημερώματα τα μπρατίμια με τα όργανα συνόδευαν τον κουμπάρο στο σπίτι του, μόνο τότε θεωρούνταν ότι τέλειωσε το γλέντι.

Το πρωί της Κυριακής ξεκινούσε πάλι το γλέντι. Με τη συνοδεία οργάνων ο κουμπάρος πήγαινε να πάρει τη νύφη. Στη πόρτα του σπιτιού της νύφης είχαν το συνήθειο να τάξει ο κουμπάρος λεφτά στις φίλες της, για να τον αφήσουν να την πάρει. Η νύφη πήγαινε στην εκκλησία με ένα άλογο στολισμένο από τα κορίτσια και με μια βελεντσιά στρωμένη πάνω του. Από πίσω ακολουθούσε ένα κάρο με την προίκα της νύφης.

Όταν ξεκινούσε η νύφη από το σπίτι της, της έδιναν ένα "κλίκι", ένα είδος κουλουριού σαν αυτό που χρησιμοποιείται στη θεία Λειτουργία, για να το σπάσει και να ρίξει το μισό στη στέγη του πατρικού της σπιτιού και το άλλο μισό να το βάλει στο

ζωνάρι της. Και επειδή όπως λέει και η Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου «Δεν υπήρχαν φούρνοι τότε και έφτιαχναν προζύμια. Ζύμωναν το ψωμί και το σπάζαν στην μέση στο κεφάλι της νύφης». Αυτό συμβόλιζε ότι τη μισή ευτυχία την αφήνει στον πατέρα της και την άλλη μισή την παίρνει στο νέο σπίτι. Καθώς, μετά ξεκινούσε για την εκκλησία, καβάλα στο άλογο, σταματούσε για λίγο και πετούσε ένα μήλο στο πλήθος και όποιος το έπιανε θα παντρεύονταν τον ίδιο χρόνο, έλεγε η παράδοση. Τέλος η Γαγάκα Πανάγιω μας ανέφερε «ότι τις περισσότερες φορές η νύφη πηγαίνοντας στην εκκλησία χόρευε μαζί με το σόι πατινάδες με την συνοδεία των οργάνων». Στη συνέχεια η Όλγα Ρογκώτη μας λέει ότι «στους γάμους πηγαίναμε με τους ζουρνάδες, παίρναμε την νύφη και πηγαίναμε στην εκκλησία με τους ζουρνάδες, εκεί προσκυνούσε η νύφη». Η νύφη δώριζε στα ξαδέρφια του γαμπρού. Στους γάμους λέγαν πάντα το τραγούδι 'τ'ς πανάιους' (Τραγούδι 16). Έπαιζε ο ζουρνάς όταν έβγαινε η νύφη». Το παραπάνω ήταν το σήμα κατατεθέν για τις γυναίκες στους γάμους. Ήταν ένα τραγούδι που ξεκινούσαν πάντα το γλέντι του γάμου, που με τη συνοδεία του ζουρνά χορεύαν μόνο γυναίκες. Στη συνέχεια, το άλογο κατευθύνονταν προς την είσοδο της εκκλησίας και εκεί τη νύφη την κατέβαζε από το άλογο ο μεγαλύτερος κουνιάδος της και αν δεν είχε αδελφούς ο γαμπρός, ο πρώτος του ξάδερφος.

Μετά τα στέφανα η νύφη πήγαινε στο σπίτι του γαμπρού, εκεί την υποδέχονταν η πεθερά και την έβαζε να περάσει πάνω από ένα σίδερο για να είναι σιδερένια. Έπειτα, την οδηγούσε στο αμπάρι του σπιτιού και εκεί η νύφη πετούσε το άλλο μισό κουλούρι που είχε στη ζώνη της. Μετά από όλα τα παραπάνω το γλέντι ξαναστήνονταν και όλοι χόρευαν και τραγουδούσαν γνωστά ρουμλουκιώτικα τραγούδια.

Την επόμενη μέρα του γάμου θα φαινόταν αν το κορίτσι ήταν τίμιο. Η νύφη θα έπρεπε να είναι παρθένα. Στην αντίθετη περίπτωση, την αποδοκίμαζε όλο το χωριό και αυτό μπορούσε να αποτελέσει αιτία για διαζύγιο. Έτσι σύμφωνα με την Πανάγιω Γαγάκα «αν βαρούσε το νταούλι θεωρούνταν τίμιο το κορίτσι και συνεχιζόταν το γλέντι στο χωριό. Αν όμως η μαμή έβγαζε το σεντόνι και ήταν άσπρο ακυρωνόταν ο γάμος και την γυρνούσαν πίσω στην οικογένειά της». Ορισμένα κορίτσια που το είχαν πάθει αυτό, πέθαιναν από το μαράζι και την ντροπή. Όταν, όμως η νύφη ήταν παρθένα έπαιρνε το δίσκο και κερνούσε τον πεθερό, την πεθερά και τους συγγενείς, οι οποίοι της χάριζαν χρήματα ή δώρα. Και συνεχίζοντας η κα. Γαγάκα λέει : «Αμα το κορίτσι δεν ήταν τίμιο το βάζαν ανάποδα στο γαϊδούρ και την πααίναν πίσω σπίτι της, και έτσι ακυρωνόταν ο γάμος. Αν ήταν τίμιο το κορίτσι βαρούσαν το νταούλι για να ακουστεί σε όλο το χωριό, συνεχιζόταν το γλέντι και οι πεθεράδες με την μαμή έπαιρναν το πανί με τα λουλούδια και το σεντόνι και το γύριζαν στον χορό για να το δουν όλοι.».

Αργά το βράδυ, ο πεθερός πλήρωνε τα όργανα και εκεί τελείωνε το γλέντι. Την άλλη μέρα το πρωί οι γυναίκες έκαναν πίτες και γλυκά για το νιόπαντρο ζευγάρι. Οι νεόνυμφοι επισκέπτονταν για τις επόμενες τρεις Κυριακές το πατρικό σπίτι της νύφης για το κυριακάτικο, μεσημεριανό γεύμα τους. (Μελίκης,1987 σ.168).

Οι επόμενες μέρες μετά την τέλεση του γάμου ήταν μέρες γλεντιού και κεφιού για τους νιόπαντρους και για την οικογένεια αυτών. Όπως μας λέει και η Λεμονιά

Χριστοδουλοπούλου: *«Την Δευτέρα μετά τον γάμο πήγαιναν συγγενείς και τα όργανα στην νύφη και έδιναν τις πίτες και τα κρασιά και το κέφι ήταν εκείνη την μέρα. Άπλωναν και την προίκα εκεί.»*

Στην ερώτηση βέβαια όσο αφορά την αλλοίωση κάποιων εθίμων και παραδόσεων κατά την τέλεση του γάμου, στο πέρασμα του χρόνου, οι γυναίκες αντιλαμβάνονται ότι έχουν αλλάξει πολλά έθιμα από τότε, παρά τις προσπάθειες που κάνουν για να διατηρήσουν και να αναβιώσουν πολλά από αυτά. Η Όλγα Ρογκώτη προσπάθησε στα παιδιά της να κάνει κάποια έθιμα αλλά όπως μας είπε *«Ο σύγχρονος κόσμος άλλαξε όλη αυτήν την κατάσταση, ο κόσμος αποξενώθηκε. Πρώτα-πρώτα δεν κάνουμε πια τους παραδοσιακούς γάμους με τους ζουρνάδες, πααίναμε στους γάμους με τους ζουρνάδες, ακόμα και τώρα στα παιδιά προσπαθήσαμε να κάνουμε κάποια έθιμα από το παρελθόν.»* Και συμπληρώνοντας τα λόγια της η Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου είπε ότι: *«Πλέον δεν καταλαβαίνεις αν γίνεται γάμος ή κηδεία στο χωριό, η διασκέδαση του γάμου πολλές φορές γίνεται και εκτός χωριού.»*

Συμπερασματικά, ο γάμος ήταν η αρχή για την επιβίωση της μικρής τους κοινωνίας. Μέσα από τη γαλούχηση και την αναβίωση όλων των εθίμων και των παραδόσεων οι ανύπαντρες γυναίκες αποκτούσαν τα απαραίτητα πολιτισμικά στοιχεία έτσι ώστε να αποκτήσουν μια επιτυχημένη οικογένεια. Μέσα στο γαμήλιο έθιμο τηρούνταν πιστά όλες οι παραδόσεις του χωριού και οι νιόπαντρες γυναίκες κατά αυτόν τον τρόπο γίνονταν έμμεσα αρωγοί και ‘μεταφορείς’ των παραδόσεων και των εθίμων για τις επόμενες γενιές γυναικών. Και παρά το πέρασμα των χρόνων οι προσπάθειες για την διατήρηση πολλών παραδόσεων στο γαμήλιο έθιμο συνεχίζονται, αναβιώνοντας την έντονη ταυτότητα του τόπου.

Ο γάμος στο Νεόκαστρο

Ανάλογο τελετουργικό στην εβδομάδα του γάμου διαπίστωσα ότι γινόταν και στο Νεόκαστρο. Τα έθιμα με τα προζύμια, το κλίκι, το άλογο στην εκκλησία, τα τραγούδια και τις μουσικές στον δρόμο και η μετέπειτα διασκέδαση στο γλέντι ακολουθούν τη σειρά που γινόταν και στο χωριό της Μελίκης. Αλλά και όσον αφορά το προξενιό και τον αρραβώνα οι τελετουργίες ήταν ίδιες. Και όπως λέει και η κα. Παπά *«Στον γάμο είχαμε πολλά ενθίματα. Πρώτα-πρώτα το αντρόγυνο δεν γνωριζόταν πολλές φορές. Οι γονίδες κάναν το προξενιό και συμφωνούσαν την προίκα. Η νύφη στον γάμο φορούσε ένα άσπρο ή μαυρο μαντήλι για να καλυφθεί το πρόσωπο της και κάποιες φορές έδιναν την άσχημη την κόρη ξεγελώνοντας τον γαμπρό. Δεν υπήρχε τότες διαζύγιο.»*. Κατανοούμε ότι οι γονείς κυρίως ήταν αυτοί που αποφάσιζαν για τον γάμο και όχι οι άμεσα ενδιαφερόμενοι. Ο γάμος γινόταν πάντα Κυριακή. Περίμεναν να βγει το σεντόνι και μετά ξεκινούσαν το γλέντι. Σε περίπτωση που δεν έβγαινε το σεντόνι ο γάμος ακυρωνόταν και όπως μας λέει η κα. Παπά: *«Την γυρνούσαν πίσω στην οικογένεια της με το γαϊδούρ. Όταν η νύφη ήταν τίμια χτυπούσε το νταούλι μέσα στον δρόμο και έβλεπε όλο το σόι η πεθερά και ο πεθερός το σεντόνι, το πήγαιναν στον κουμπάρο και τέλος στη μάνα του κοριτσιού. Αυτό το γεγονός έδινε έντονη περηφάνια και τιμή στην γυναίκα.»*.

Χαρακτηριστικές είναι οι κλεψιές που γίνονταν στην περιοχή του Νεόκαστρου όπως μας είπε η Μαρία Παπά, *«Συνέβη πουλλές φορές να κλέψουν μέσα από τα αλώνια μια γυναίκα με σκοπό την παντρεία. Αφού γυρνούσαν πίσω την κοπέλα στον μπαμπά της, δεν μπορούσε να την δεχτεί στο σπιτ' και έτσι αναγκάζοταν να την παντρέψ.»*. Σε πολλές περιπτώσεις το παραπάνω γεγονός γινόταν ακόμα και να μην ήθελε η γυναίκα. Επομένως, ο πατέρας της οικογένειας ήταν ο προστάτης του σπιτιού και των κοριτσιών αυτού. Έπρεπε να τις διαφυλάξει και να τις γαλουχήσει δίνοντας την απαραίτητη εξωστρέφεια και τις αρετές μέσα από την καθημερινότητα που βίωναν.

4.5 ΤΑ ΑΓΟΡΙΣΤΙΚΑ ΕΘΙΜΑ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΚΑΙ Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΩΝ ΑΡΡΕΝΩΠΩΝ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ: ΤΑ ΡΟΥΓΚΑΤΣΙΑ

Τα Ρουγκάτσια

Ένα από παλιότερα έθιμα των Χριστουγέννων, που τελείται ως και σήμερα στα χωριά του Ρουμλουκιού είναι τα "Ρουγκάτσια". Αυτό το έθιμο το συναντάμε και σε άλλες περιοχές του Βορειοελλαδικού χώρου, της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας. Το έθιμο αυτό είναι χαρακτηριστικό για τις μεταμφιέσεις ανδρών κατά τη διάρκεια του Δωδεκαημέρου και την περιοδεία τους σε κοντινές πολιτείες και χωριά. Οι μεταμφιέσεις αυτές αλλού παίρνουν την μορφή ζώων (αρκούδα, λύκος, τράγος, καμήλα) και αλλού φορούν ρούχα οπλισμένων αντρών, όπως στο Ρουμλούκι. (Βλ. Δ. Α. Πανταζόπουλος, ό.π., σ. 238.)

Η λέξη "ρουγκάτσια" έχει πολλές ερμηνείες για την προέλευσή της. Η πιο έγκυρη αναφέρει ότι η λέξη ρουγκάτσια προέρχεται από τη λατινική "rogatio", που σημαίνει ζήτηση (erogatio = απονομή, διανομή). «Ρουγκάτσια» στην ουσία σημαίνει «αυτοί που ζητάνε». Το έθιμο αυτό ανάγεται στα πρωτοβυζαντινά χρόνια όπου ανέθεταν τη φύλαξη ορισμένων περιοχών σε μισθοφόρους, οι οποίοι περιόδευαν μία φορά τον χρόνο στην περιοχή που προστάτευαν και συνέλλεγαν τη ρόγα, τον συμφωνημένο ετήσιο μισθό τους από τους κατοίκους της (Μοσχόπουλος, 1988, ο.π. σ. 15).

Για την επιτυχή τέλεση του εθίμου οι κάτοικοι ενός χωριού έπρεπε να πάρουν σύμφωνη γνώμη του δεσπότη της εκκλησίας. Ο στόχος τους ήταν να συγκεντρώσουν χρήματα για τις ανάγκες της εκκλησίας του χωριού, του σχολείου και γενικότερα της κοινότητας. Η κα. Γαγάκα λέει: *«Τα Ρουγκάτσια τα θυμάμαι τώρα που έρχονται και χορεύουν. Χόρευαν με τις μπολμπότσες (κάλτσες) και μάζευαν χρήματα, μάλιστα μια χρονιά με τα χρήματα που μάζεψαν φτιάζαν την εκκλησία της Μελίκης, την Αγία Παρασκευή.»*

Τα ρουγκάτσια ήταν μία παρέα από δέκα - δεκαπέντε παλικάρια, ντυμένα με φουστανέλες και τσαρούχια και οπλισμένα με σιδερένια σπαθιά και αργότερα ξύλινα, που περιόδευαν χορεύοντας από σπίτι σε σπίτι σε όλα τα χωριά του κάμπου μέχρι και τη Νάουσα και μάζευαν χρήματα και γεννήματα (δημητριακά), δηλαδή "βακούφι" για την εκκλησιαστική επιτροπή του χωριού τους. (Βλ. Μελίκης, 1987, ό.π., σ. 168) Σύμφωνα με τις μαρτυρίες της κας. Παπά Μαρίας τα Ρουγκάτσια ήταν ιδιαίτερης σημασίας στους εθμικούς κύκλους της περιοχής. Κατά την κα. Παπά *«Μάζεψαν τα παιδιά (10-20 παλικάρια) και γινόντουσαν Ρουγκάτσια. Επειδή ήταν φτώχεια τότες, μάζεψαν χρήματα για να ενισχύσουν την εκκλησία. Παίρναν, λοιπόν, άδεια από τον δεσπότη και τον επίτροπο της εκκλησίας σε κάθε χωριό που πάαιναν. Αφού πήγαιναν στην εκκλησία μάθαιναν χορό, νοίκιαζαν τα νταούλια και ξεκινούσαν την περιοδεία τους*

από χωριό σε χωριό. Φορούσαν τις παραδοσιακές φουστανέλες, τις οποίες νοικιάζαν από την Νάουσα και κρατούσαν τις ξύλινες μαχαίρες. Τα τραγούδια τα χόρευαν με συνοδεία ζουρνάδων και νταουλιών και προχωρούσαν μαζί με το κάρο όπου φόρτωναν τα δώρα που τους έδιναν (πχ. σιτάρι, καλαμπόκι). Γυρνούσαν από την πρώτη μέρα των Χριστουγέννων, και για κάθε μέρα, μέχρι και τα Θεοφάνια. Τα βράδια κοιμόντουσαν μοιρασμέν' σε διάφορες οικογένειες από κάθε χωριό που σταματούσαν, και πολλές φορές δεν γνωρίζονταν μεταξύ τους.».

Η επιλογή κάθε χωριού για την εκπροσώπηση στο έθιμο ήταν ψηλά και γεροδεμένα παλικάρια που διαλέγονταν για να γίνουν 'ρουγκατσιάρηδες'. Οι τρεις καλύτεροι από αυτούς γίνονταν "καπεταναραίοι", δηλαδή οι αρχηγόι της ομάδας. Στη συνέχεια έπρεπε να μάθουν τέσσερις συνεχόμενους χορούς που χόρευαν κατά την περιοδεία τους στα χωριά με τη συνοδεία ζουρνάδων, νταουλιών. Όλοι μαζί οι τέσσερις αυτοί χοροί ονομάζονταν "ρουγκασιάρικος" (Πανταζόπουλος,2001,σ.240). Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι ο επίτροπος της εκκλησίας κάθε χωριού αφού έκανε αποδεκτά τα Ρουγκάτσια τα μοίραζε σε οικογένειες που τις περισσότερες φορές ήταν άγνωστοι μεταξύ τους. Και όπως μας λέει και η Ιουλία Λουκανοπούλου «*Θυμάμαι που είχαμε φιλοξενήσει και εμείς Ρουγκάτσια από άλλο χωριό παλιότερα. Ήταν ευκαιρία και για μια νέα γνωριμία.*». Η φιλοξενία δε τις περισσότερες φορές ήταν πολύ θερμή και ήταν ένας παράγοντας για τη διατήρηση και αναβίωση του εθίμου στον χρόνο.

Ανήμερα της Πρωτοχρονιάς οι ρουγκατσιάρηδες μαζεύονταν στον περίβολο της εκκλησίας του χωριού τους, για να ξεκινήσουν την περιοδεία τους. Μπροστά πήγαιναν οι τρεις καπεταναραίοι καβάλα σε άλογα, ακολουθούσε η εκκλησιαστική επιτροπή με την άμαξα και από πίσω πεζή η ομάδα των υπόλοιπων ρουγκατσιάρηδων.

Μόλις έφταναν σε ένα χωριό, ένας από τους καπεταναίους εισέρχονταν στο χωριό και ζητούσαν την άδεια για να μπουν τα ρουγκάτσια. Αν γίνονταν δεκτοί, οι ζουρνάδες και τα νταούλια άρχιζαν να παίζουν και τα ρουγκάτσια έμπαιναν στο χωριό χορεύοντας. Στη μέση του σπιτιού που επισκέπτοταν τοποθετούσαν οι νοικοκυρές ένα - δύο τενεκέδες με σιτάρι ή καλαμπόκι ή τρόφιμα, και γενικότερα ό,τι μπορούσε κάθε νοικοκυριό να προσφέρει. Ένας από τους καπεταναραίους σταύρωνε με το σπαθί του το δώρο και την πόρτα του σπιτιού των νοικοκυραίων και οι υπόλοιποι χόρευαν σε κύκλο γύρω από το δώρο το "ρουγκασιάρικο χορό", σείοντας ταυτόχρονα τα σπαθιά τους στον αέρα. Στο τέλος του χορού, μια γυναίκα του σπιτιού κερνούσε ρακί ή κρασί τους χορευτές και τους συνοδούς τους και αυτοί απηύθυναν τις απαραίτητες ευχές για υγεία στους κατοίκους του σπιτιού. Αυτή η διαδικασία ακολουθούνταν σε όλα τα σπίτια και σε όλα τα υπόλοιπα χωριά που επισκέπτονταν. (<https://atheo.gr/yliko/foto/Alexandreia/istoria/paradosi/ethima/Roumlouki3.pdf>, σ.9)

Αν καθώς περιόδευαν στα χωριά του ρουμλουκιώτικου κάμπου συναντιόταν με ρουγκάτσια άλλου χωριού, η κάθε παρέα ρουγκατσιάρηδων ζητούσε υποταγή και ταπεινώση της άλλης, να σκύψει δηλαδή και να περάσει κάτω από τα σπαθιά της. Τα Ρουγκάτσια χρησιμοποιούν ξύλινα σπαθιά, γιατί έξω από το χωριό Μικρό Αλάμπουρο (Κυδωνιά), σκοτώθηκαν σε μονομαχία δύο καπεταναίοι. Μετά από αυτό το γεγονός το

έθιμο της υποταγής άλλαξε και όταν συναντιόντουσαν χορευτές διαφορετικής ομάδας ρουγκάτσιων, αντάλλασαν μεταξύ τους κρόσσια από τις φούντες των φεσιών τους. Το νέο έθιμο ονομάστηκε "φιλικό". (Πανταζόπουλος,2001, ό.π., σ. 248.)

Ανήμερα των Φώτων η ομάδα των ρουγκατσιάρηδων ολοκλήρωνε την περιήγησή της και επέστρεφε στο χωριό της. Εκεί τους υποδέχονταν οι συγχωριανοί με αίσθημα θριάμβου. Μακριά από το πλήθος, οι φουστανελοφόροι έπαιρναν θέση για τον καθιερωμένο αγώνα δρόμου που έκαναν μεταξύ τους. Ο ταχύτερος μεταξύ των φουστανελοφόρων κέρδιζε το υψωμένο κοντάρι και την εκτίμηση των συγχωριανών του. Την επόμενη μέρα τα ρουγκάτσια χόρευαν στο δικό τους χωριό, όπου τελείωνε η κουραστική τους περιοδεία. (Ντελιόπουλος,1996,σ.49.) Αναφερόμενη στα Ρουγκάτσια η Όλγα Ρουγκάτη αναφέρει: *«Όταν γυρνούσαν πίσω τα Ρουγκάτσια τους υποδεχόμασταν όλοι και γλεντούσαμε στο μεσοχώρι. Πολλά αγόρια μετά το έθιμο αυτό γάμπριζαν.»*

Ακόμη και σήμερα, το έθιμο των ρουγκάτσιων αναπαρίσταται από πολλούς πολιτιστικούς συλλόγους χωριών του ρουμλουκιώτικου κάμπου κατά τη διάρκεια του Δωδεκαημέρου (Παράρτημα, Εικόνα 13). Είναι γεγονός πως ήταν αποκλειστικά αντρικοί χοροί με τη συνοδεία οργάνου και το τραγουδιστικό στοιχείο έλειπε. Εκτός από τη δύσκολη και έντονη καθημερινότητα που βίωναν οι άντρες, η σημασία για έναν άντρα να γίνει Ρουγκατσιάρης ήταν μεγάλη και τα συναισθήματα που αποκόμιζε από αυτό το έθιμο ήταν της τιμής και της περηφάνιας. Σε πολλές περιπτώσεις το έθιμο αυτό αποτελούσε βοηθητικό ρόλο για να κάνει μια γνωριμία ο άντρας όπου πιθανόν να κατάληγε και σε γάμο. Επομένως θα έλεγα ότι τα Ρουγκάτσια για τους άντρες και οι Λαζαρίνες για τις γυναίκες, δημιουργούσαν παρόμοια συναισθήματα δίνοντας την ευκαιρία να εκφραστούν μέσα από τη μουσική και τον χορό, προβάλλοντας τον χαρακτήρα τους, άλλωστε μην ξεχνάμε ότι πρόκειται για νεαρά παιδιά και κορίτσια στην περίοδο της ενηλικίωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:

ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται με αριθμημένη σειρά όλα εκείνα τα τραγούδια που καταγράφηκαν κατά τις συνεντεύξεις. Η αρίθμηση ξεκινά από το 12 διότι τα προηγούμενα 11 τραγούδια είναι στο κεφάλαιο 3.3 ‘Τα τραγούδια των Λαζαρίνων στη Μελίκη και στο Νεόκαστρο’, το οποίο βρίσκεται παραπάνω. Ακολουθείται πιστά για κάθε τραγούδι η εξής σειρά: α) Τίτλος, β) Στίχοι, γ) Μεταγραφή, δ) Σχόλια.

Τέλος οι στίχοι και τα σχόλια προκύπτουν σε ορισμένες περιπτώσεις από τα λόγια των γυναικών κατά την καταγραφή και σε άλλες περιπτώσεις από βιβλιογραφικές πηγές.

Οι μεταγραφές είναι δημιουργία του συντάκτη της εργασίας αυτής.

12. ‘Ν ‘ ακούστι Νιουκαστρίτισις’

Στίχοι:

*ν’ ακούστι Νιοκαστρίτισις κι σεις Μιλκιουτουιπούλις
ν’ όλνοι κλέφτις προυσκήνισαν κι όλνοι ραγιάδισ γίν’ καν.
Μόν’ ‘να μικρό κλιφτόπουλου δε θέλ’ να προυσκηνίσει
Κι καρτιρεί την Άνοιξη, του Μάη, του Καλουκαίρι
Να μπουμπουκιάσουν τα κλαριά να βγάλ η γης χουρτάρια,
Να βγουν τα πρόβατα μ’ αρνιά και τα παχιά κριάρια
Να βγει κι του γλυκό κρασί που πίν’ τα παλληκάρια.*

Γύρισμα

*Κέρνα μας, τσιούπρα μ’, κέρνα μας,
Άντι μορέ γιε μου, κι πάλι ζανακέρνα,
Κέρνα ώσπου να φέξει.*

Σχόλια: Παραδοσιακό τραγούδι της Μελίκης το οποίο το λέγανε την Κυριακή του Θωμά πάνω στο βουνό στο γλέντι όπως μας ανέφερε η κα. Μαρία Παπά. Ανήκει στην κατηγορία των ηρωικών τραγουδιών της περιοχής. Συνηθιζόταν να ξεκινούν ένα γλέντι με αυτό το τραγούδι. Έχουμε την ευκαιρία να δούμε απόσπασμα των βημάτων και του τραγουδιού από την κα. Παπά στον δίσκο με τα βίντεο της παρούσας εργασίας.

13. 'Της γαλανής του φόριμα'

Στίχοι:

*Της γαλανής του φόριμα, της ρούσας του φουστάνι
πέντι ραφτάδης το 'ράφταν , πέντ' έξι μαθητούδια,
κι ένα μικρό ραφτόπουλου ράφτι κι τραγουδάει:
«Φουστάνι μου μιταζουτό, μι τα πουλλά καφάσια
που σι κρατώ στα γόνατα να 'χα κι την κυρά σου».*

Και η κυρά σαν τα 'άκουσε(X2), πολύ της βαριοφάνει(X2)

Σχόλια: Το παραπάνω τραγούδι όπως μας είπε η κα. Βενιοπούλου το λέγανε στους γάμους και στα γλέντια με τη συνοδεία γκάιντας. Ανήκει στην κατηγορία των τραγουδιών της αγάπης. Ακολουθούν οι στίχοι και η μεταγραφή καθώς και η ηχογράφηση που το τραγουδάει η κα. Βενιοπούλου.

14. 'Οι Γιδιώτες'

Στίχοι:

Οι γιδιώτις, οι μανιώτις
Όπνα παν, ολού μπινιούντι
Όπνα πα μωρέ ρούσα μου
Όπνα παν, ολού μποινιούντι (X2)
Του χωριό μας δεν πατιέτει
Του χωριό μωρέ ρούσα μου
Του χωριού μας δεν πατιέτει
Έχουμι χιλιά ντουφέκια
Έχουμε μωρέ ρούσα μου
Έχουμε χιλιά ντουφέκια (X2)
Τετρακόσα πάλικαρια
Τετρακό μωρέ ρούσα μου
Τετρακόσα πάλικαρια (X2)
Όλα στου χωρό πιασείτε.

Σχόλια: Το παραπάνω τραγούδι είχαμε την ευκαιρία να το ακούσουμε από την κα. Παπά Μαρία και σύμφωνα με μαρτυρίες της είναι ένα μονοφωνικό τραγούδι που λένε οι γυναίκες σε μπουλούκια (10-20 γυναίκες) και χορεύουν ταυτόχρονα. Πολλές φορές το μισό τραγούδι το έλεγαν οι μισές κοπέλες και το υπόλοιπο οι άλλες. Τα πατήματα του χορού είναι ίδια όπως λέει χαρακτηριστικά η κα. Παπά 'με το θ'κω μ τον αγαπημένο το χορό τα Δημητρούλας'. Χαρακτηριστικό είναι ότι το λέγανε όλες τις Κυριακές του χρόνου στο μεσοχώρι και το χόρευαν. Αναφέρεται στον Γιδά όπου έχει πολλά τουφέκια και παλικάρια καθώς και ότι αυτός παινεύεται. Ο ρυθμός είναι σταθερός 4/4. (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕΤΑΓΡΑΦΩΝ 5)

15. 'Σήμερα Δέσπω Πασχαλιά'

Οι στίχοι:

Σήμερα Δέσπου μ' Πασχαλιά(X2), σήμερα πανηγύρι (X2)

Σήμερα αλλάζουν οι γαμπροί(X2), στολίζονται νιφάδες(X2)

Και συ Δεσπού μ' δε φαίνεσαι(X2), να έρθεις στα τραγούδια(X2)

Και τι καλό έχω εγώ η πικρή(X2), να βγω στο πανηγύρι(X2)

Σχόλια: Πασχαλιάτικο Μακεδονικό τραγούδι από την περιοχή του Ρουμλουκίου Ημαθίας. Το τραγούδι αυτό είναι το δεύτερο από τα πασχαλιάτικα τραγούδια και τραγουδιόταν και χορευόταν πάντα μετά από το τραγούδι "Βεργούλα", σε όλα τα χωριά του Ρουμλουκίου. Οι στίχοι του, είναι διαδομένοι σε πολλές περιοχές της δυτικής κυρίως Μακεδονίας και τραγουδιόταν πάντα την ημέρα του Πάσχα, κατά το Πασχαλιάτικο "σεργιάνι".

Στο Ρουμλούκι, ο χορός είναι διμερής, με δύο διαφορετικά χορευτικά μοτίβα σε εναλλαγή. Το τραγούδι και στη ρουμλουκιώτικη παραλλαγή του παρουσιάζει ενδιαφέρον λόγω του γριφώδους και αποτρόπαιου περιεχομένου του, αλλά και λόγω της ημέρας που τραγουδιέται. Το να τραγουδούν οι γυναίκες τον θάνατο σε μια εξαιρετικά εορταστική ατμόσφαιρα όπως είναι η πασχαλινή, μπορεί να θεωρηθεί αντιφατικό, συμβαίνει όμως και σε χωριά εκτός του Ρουμλουκίου. Σε πολλά πασχαλιάτικα τραγούδια ο λόγος είναι συμβολικός και οι τελεστές του ιερού χορού, όπως τους χαρακτηρίζει η Μιράντα Τερζοπούλου, καλούν όλη την κοινότητα να συμμετάσχει σε αυτή τη μέγιστη πανήγυρη για την εκ νεκρών Ανάσταση του Κυρίου. Και οι γυναίκες, ουσιαστικοί φορείς των πατροπαράδοτων αντιλήψεων της κοινότητας, διατυπώνουν το αίτημα της συμμετοχής όλων, ζωντανών, ξενιτεμένων ακόμα και των ήδη νεκρών, με ποιητικό λόγο-ίσως σκληρό, αλλά για την κοινότητα εξαιρετικά συμβολικό. Το αινιγματικό πρόσωπο της "Δέσπως" συνδεδεμένο σε πάρα πολλές περιοχές με την ημέρα του Πάσχα, δείχνει τη στενή συνάφεια της γιορτής αυτής με τα αρχέγονα νεκρολατρικά έθιμα της άνοιξης. Ανήμερα του Πάσχα εκτός από την Ανάσταση του Κυρίου, οι απλοί άνθρωποι της υπαίθρου έρχονταν σε επαφή με τους αποθανόντες, ήταν η ημέρα των ψυχών, η ημέρα που ο θάνατος συναντούσε τη ζωή. Έτσι εξηγείται και το γιατί σε κάθε περιοχή (Κοζάνη, Γρεβενά, Ημαθία, Καστοριά, Τρίκαλα, Πιερία, Λάρισα, Ιωάννινα) το όνομα της Δέσπως συνδέεται με έναν θάνατο που συμβαίνει ανήμερα του Πάσχα, ημέρα αγάπης και γιορτής. (<https://www.youtube.com/watch?v=e8B6uYUTFHo>)

Η Μιράντα Τερζοπούλου αναφερόμενη στο τραγούδι "Σήμερα Δέσπω μ Πασχαλιά" μας λέει:

"Η Δέσπω από τα πιο γνωστά και απαραίτητα -συχνά πρώτο στη σειρά- τραγούδια του πασχαλιάτικου χορού, με το γριφώδες και αποτρόπαιο περιεχόμενο του, αναδεικνύει τον βαθύτερο νεκρολατρικό χαρακτήρα όπως και το κοινωνικό νόημα του γιορτασμού της Λαμπρής. Μέσα από τον συμβολικό λόγο -όχι μόνον αυτού, αλλά μιας σειράς αντίστοιχων τραγουδιών- οι του ιερού χορού κάνουν μια αποστροφή προς πρόσωπα νεκρά, οικείους χθόνιους δαίμονες, καλώντας τα να αναστηθούν ώστε με τη δική τους την ανάσταση να συμπαρασύρουν μαγικά την φύση. Παράλληλα διατυπώνουν το έντονο αίτημα της κοινότητας που είναι να συγκεντρωθούν και να συμμετάσχουν στην ύψιστη αυτή πανήγυρη όλα τα μέλη: οι κοντινοί και οι ξενιτεμένοι, οι ζωντανοί και οι ήδη νεκροί-ανεξαιρέτως"(Τερζοπούλου,1998 σ.164)

Για το τραγούδι της Δέσπως και την εξάπλωσή του στην περιοχή της ευρύτερης Δυτικής Ελλάδας και το πέρασμά του από την κατηγορία του μοιρολογιού στην κατηγορία των Πασχαλιάτικων χορών για χάρη της συλλογικής μνήμης της κοινότητας βλ. Katsanevaki, 2017, σ.116.

16. 'Τ'ς Πανάιους'

Στίχοι:

Νάησαν Πανάρκω, παναιου μ' πέρδικα

Νάησαν και η περιστέρα

Αχ Πανάιο μου μικρό τζαντάني μου

Βάλει Πανάρκω, Πανάιο ξεστολίσου

κι 'αρματώσω Παναιο μου(X2)

Μικρό τζαντάني μου

Βάλει Πανάρκω, Πανάιο τον άσπρο τον σαγιά

Και το πουλένιο ζνάρι Πανάιο μου

Μικρό τζαντάني μου

Πέντι-πι-Κυργιά-ρκο Πάνα

Αγιο μ' σε αγαπούσα, (α ναι) μα πάλι εγώ σι πήρα Πανάιο μ'

Μικρό τσαντάني μου

Οι παραπάνω στίχοι προκύπτουν από την ηχογράφιση που πραγματοποιήθηκε και το τραγούδι αυτό εκτός από μοιρολόι το χορεύανε και στους γάμους και οι στίχοι του ήταν διαφορετικοί. Όπως διαπίστωσα από βιβλιογραφικές πηγές οι στίχοι ήταν:

Στίχοι του χορού:

Νάησαν Παναιουμ' πέρδικα

N' ακούσου την λαλιά σου

Να πιταχτώ σαν πέρδικα

Να ρτω στην αγκαλιά σου.

Πηγή: (Μελίκης, 1985, σ. 62)

Σχόλια: Το πιο γνωστό τραγούδι που τραγουδούσαν και χόρευαν στους γάμους στη Μελίκη. Όλγα Ρογκώτη: «Παιζόταν και με ζουρνά χωρίς τραγούδι όταν ήταν ο γάμος.»

17. 'Τι θέλεις Αλεξάνδρα μ'

Στίχοι:

Τι θέλεις Αλεξάνδρα μ , για να σι φέρου

Απού τα Φάρσαλα

Γυαλί και χτένι θέλω (Αξιώτη)

Και κόκκινο φτιασί*

Ν'αλλάζουν, να στολίζουνε (Αξιώτη),

να βγαίνουν στο χορό

Σχόλια: Το παραπάνω τραγούδι δημιουργήθηκε για μια Αλεξάνδρα που ζούσε στο χωριό της Μελίκης όπως μας ανέφερε η κα. Βενιοπούλου Γιώτα. Εκεί την αγαπούσε ένας Αξιώτης ο οποίος πήγαινε εμπορεύματα στα Φάρσαλα. Σύμφωνα με την κα. Μαρία Παππά το συγκεκριμένο τραγούδι, σε όλη την περιοχή του Ρουμλουκιού, το λέγανε όταν ήταν αρραβωνιασμένος ο άντρας και έφευγε στα ξένα. Τέλος, εκτός από τραγούδι με στίχους, το 'Τι θέλεις Αλεξάνδρα μ' χορευόταν από γυναίκες με τη συνοδεία της γκάιντας. Παραπάνω ακολουθούν οι στίχοι και η μεταγραφή όπου επιμελήθηκα με βάση την ηχογράφιση της κας. Παπά.

18. 'Τρία κουράσια μάλουναν'

Στίχοι:

Τρία κουράσια μάλουναν για ένα παλληκάρι*

*Οι συνέχεια των στίχων όπως προκύπτει από την πηγή:

(Μελίκης, 1985, σ. 35.)

Κι η μάννα του τουν έλιγιν κι η μάννα του τουν λέει:

<<Για πάρτις, γιε μου, και τις τρεις καμιά να μην κακιώνει

Η μνια να φέρνει το νιρό κι η άλλη να ζυμώνει

Κι η Τρίτη η μικρότιρη να στρώνει να ζιστρώνει>>

19. 'Βλάχαμ' πλένεις στο ποτάμι'

Στίχοι:

Βλάχαμ' πλένεις στο ποτάμι, κι 'άλλη βλάχα της ρωτάει

Βλάχαμ' γιατί είσαι λυπημένη (X2), και βαριά βαλαντωμένη

Τι (μωρέ τι) να κάνω η κακομοίρα (X2), με τον άντρα που πήρα

Αγαπάει τις παντρεμένες, χήρες και αρραβωνιασμένες

Στο χωράφ' κινάει να παέι, το αλέτρι το ξεχνάει

Το ένα βόδι δεμένο, το άλλο με παχνί δεμένο.

Σχόλια: Πρόκειται για ένα τραγούδι που το λέγανε συνήθως μεταξύ τους οι γυναίκες αναφερόμενες στους άντρες και είχαν σκοπό να «πειράξουν» η μία την άλλη. Όπως μας είπε η κα. Γαγάκα: «Αυτό το τραγούδι το λέγαμε μεταξύ μας για πλάκα, όλες μαζί που μαζευόμασταν.». Επίσης, χορευόταν σε γλέντια και ήταν σε στυλ συρτού χορού. Τέλος, το συγκεκριμένο τραγούδι έχει ίδια πατήματα με το 'Σχίζου-ρίζου το καλάμι'.

20. 'Του Κατσιάμπα'

Στίχοι:

*Ένα Σαββάτο βράδυ, βρε Κατσιάμπα μ', μια Κυριακή πρωί (X2),
σκωτώσαν τον Κατσιάμπα του Δημήτρη, μεσ' τ' Αντουνόπ'λ του σπίτ' (X2)
Το κρίμα να 'χει η Δέσπου, βρε Κατσιάμπα μ', που σε φαρμάκωσε (X2)
Σε κλαίει η Βέροια όλη, βρε Κατσιάμπα, και όλα τα χωριά (X2)
Το κρίμα να έχει η Δέσπω η Αντωνούδα, που τον φαρμάκωσε
Μ'ένα φλυτζάν' καφέ, Ωχ αμάν Κατσιάμπα, μ'ένα φλυτζάν' καφέ*

Βέβαια μελετώντας και τις βιβλιογραφικές πηγές διαπίστωσα μια δεύτερη εκδοχή ελαφρώς παραλλαγμένη από την ηχογράφιση που έκανα και έτσι οι στίχοι έχουν ως εξής:

*Ένα Σαββάτου βράδυ, βρε Κατσιάμπα μ', μια Κυριακή πρωί,
βάρεσαν τον Κατσιάμπα του Δημήτρη μεσ' τ' Αντουνόπ'λ του σπίτ'.
Του κρίμα να 'χει η Δέσπου, βρε Κατσιάμπα μ',
κι τ' άδικου ου Αντών'ς ωχ αμάν Δημήτρη μ', που σι φαρμάκουσιν.
Μαύρ' ήταν η καρότσα, βρε Δημήτρη μ', κι μαύρα τ'άλουγα.
Σι κλαίει όλ' η Βέροια, βρε Δημήτρη μ', κι όλου του Ρουμπλούκ'.*

Πηγή: (Μελίκης, 1985, σ. 54.)

Σχόλια: Τραγούδι ντόπιο της Μελίκης. Σύμφωνα με την ιστορία η Όλγα Ρογκώτη μας λέει: «Ο Κατσιάμπα (οπληρχηγός) ήταν κλέφτης και λήστευε τους Τούρκους για να βοηθήσει τους Έλληνες που πεινούσαν. Οι Τούρκοι τον έβαλαν στο μάτι, και σκέφτηκαν πώς να τον εξοντώσουν. Μια Δέσποινα Αντωνούδα που τα είχε καλά με τους Τούρκους τον αποπλάνησε και του έριξε δηλητήριο στον καφέ και τον φαρμάκωσε. Και οι κάτοικοι του έβγαλαν τραγούδι.». Εκτός από την τραγουδιστική έκφραση το συγκεκριμένο τραγούδι είχε και λειτουργία σαν αργό χορευτικό χωρίς στίχους.

21. 'Φαρμακωμένη μου καρδιά'

Στίχοι:

*Φαρμακωμένη μου (-νου-) καρδιά κι πικραμένα χείλη
Φορές με κάνετε και γελώ, φορές με καν' και κλέγω
Φορές με κα-ρίχτες αρρώστια, σε βάσανο μεγάλο
Που να τον πω τον πόνο μου, που να το ομολογίσω
Για να το πω στ' αδέρφια μου, εγώ αδέρφια δεν έχω
Και να το πω στη μάνα μου, έγω μάνα δεν έχω
Για να το πω στη θάλασσα, θα στύψ' νερό δεν θα 'χει
Και να το πω στη μαύρη γη, χορτάρι δεν θα βγάλει
Βάστα καημένη μου καρδιά, ώσπου να 'ρθει η ώρα*

Σχόλια: Το παρακάτω τραγούδι πρόκειται για ένα ξεχωριστό Λαζαριάτικο τραγούδι. Το έλεγαν οι Λαζαρίνες μόνο στα σπίτια τα οποία είχαν πένθος και παρά μόνο από τον δρόμο. Τις περισσότερες φορές, σύμφωνα με την κυρία Γιώτα Βενιοπούλου που είχε συντελέσει και ως Λαζαρίνα, η νοικοκυρά που είχε πένθος αφού τις δεχόταν και τις έδινε φιλοδώρημα, δεν αντάλλασαν ευχές μεταξύ τους όπως συνηθιζόταν. ΟΡ: «*Το έλεγε η μάνα μου συνέχεια στα χωράφια, ήταν μοιρολόι.*» Και συμπληρώνοντας η Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου: «*Το τραγούδι βγάζει πόνο, βάζεις τον τόνο εκεί που πονάς.*».

Το τραγούδι αυτό είναι ελεύθερα τραγουδισμένο αλλά μπορεί κανείς να ακούσει ότι υποφώσκει μέτρο που μπορεί να αναγνωριστεί μόνο με συγκριτική έρευνα ανάμεσα σε πολλές παρόμοιες μελωδίες

22. 'το χειλάκι σου το μαγουλάκι σου'

Στίχοι:

*Το χειλάκι σου, το μαγουλάκι σου
Τι είναι πράσινο, γαλαζιοκίτρινο
Μην αρρώστησες, μην αθερμάθηκες
Μην είσαι στο κρεβάτ', γαλαζιοκίτρινο
Μη δε αρρωστησαν, ουδέ θερμάθηκαν
Εμένα η μάνα μ', με κακοπάντρεψε (Χ2)
μούδωσε μακριά, πέρα στην ξενιτιά,
βρήκα πεθερό ψηλό βασιλικό,
βρήκα πεθερά σα την τριανταφυλλιά.*

Ανατρέχοντας πάλι σε βιβλιογραφικές πηγές* κάποιοι στίχοι είναι ελαφρώς παραλλαγμένοι και έτσι γίνονται ως εξής:

*Το χειλάκι σου, το μαγουλάκι σου
Τι είναι πράσινο, γαλαζιοκίτρινο
Μην αρρώστησε, μήνα θερμάθηκες;
-ουδ' αρρώστησα, νούδε θερμάθηκα,
μόν' η μάνα μου με κακοπάντρεψε
μούδωσε μακριά, πέρα στην ξενιτιά,
βρήκα πεθερό ψηλό βασιλικό,
βρήκα πεθερά σα την τριανταφυλλιά.*

*Πηγή: (Μελίκης, 1985, σ. 24.)

Σχόλια: Όλγα Ρογκώτη: «Τα Χριστούγεννα και το Πάσχα όταν καθόμασταν να φάμε το λέγαμε. Του τραπεζιού τραγούδι. Δίνουν τον λόγο.»

23. 'Σύρτι μάτια μ', σύρτι φρύδια μ'' (Λαζαριάτικο)

Στίχοι:

Σύρτι μάτια μ', σύρτι φρύδια μ' (X2), σύρτι στον καλό (X2)

χιριτίσματα να πάτι (X2), κείνουν π' αγαπώ (X2)

να μι στείλ' τα μαύρα μάτια(X2), μέσα στον γυαλί (X2)

κι τα κόκκινα του χείλια (X2) μέσα στον χαρτί (X2).

(ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕΤΑΓΡΑΦΩΝ 6)

24. 'Σχίζου ρίζου το καλάμι'

Στίχοι:

Σχίζου ρίζου το καλάμι

βρίσκου τη Σουλτάνα μέσα (X2)

που βάζει το κοκκινάδι (X2)

και το αίρμo το φτυασίδι

δε σου πε μωρέ Σουλτάνα

δε σου πάει το κοκκινάδι (X2)

και το αίρμo το φτυασίδι

έχεις άντρα ξεχασιάρη

που ξεχνάει τονά το βόδι (X2)

Σχόλια: Του κεφιού που λέγανε στα γλέντια. (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕΤΑΓΡΑΦΩΝ 7)

25. 'Τις Μαριγώς'

Στίχοι:

Τράβαν αέρα, τράβα Μαριγώ μ'
φουσκών' τα κύματα
φουσκών' κι το φουστάνι 'ς Μαριγώ
με τα κεντήματα
το άσπρο το μαντήλι Μαριγώ μ'
που βάζεις στα μαλλιά
να μην το ξαναβάλεις Μαριγώ μ'
τριλαίνεις τα παιδιά.

Σχόλια: Τραγούδι ντόπιο της Μελίκης που όπως μας λέει η Όλγα Ρογκώτη: «Το τραγούδι αυτό βγήκε για την Μαριγώ που την έκλεψε ο άντρας της. Αγαπούσε έναν τσιφλικά από την Βέροια και επειδή έφυγε από το χωριό την έβγαλαν οι κάτοικοι της Μελίκης τραγούδι.». (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕΤΑΓΡΑΦΩΝ 8)

26. 'Άστρα μου χαμηλώσατε, σύννεφα κατεβείτε' μοιρολόι

Στίχοι:

Άστρα μου χαμηλώσατε, σύννεφα μ' κατεβείτε
Να δείτε το ξεχωρισμό, και πάλι να βγείτε
Χωρίζει η μάνα μ', απ' το παιδί τς
Και το παιδί απ' τη μάνα, χωρίζει κι ένα αντρόγυνο
Τρεις μέρες παντρεμένοι
Στον τόπου που' χωρίζονταν (X2)
Εφύτρωσε μια λεμονιά, με δεκαεφτά λεμόνια
Που τρων τα αγρίμια και ψωφούν,

Τα' αγρίμια και ημερεύουν

Να το τρωγε και η μάνα μου

Να μ'έχει δε- κα- νε μένα

27. 'Ένα μικρό τουρκόπουλου'

Επιτραπέζιο τραγούδι αγάπης.

Στίχοι:

Ένα μικρό τουρκόπουλου, κι ένα πασιά του παίδι,

μια ρουμνιουπούλα αγαπάει*

*Η συνέχεια των στίχων του παραπάνω τραγουδιού σύμφωνα με την πηγή (Γ. Μελίκης, Τα λαογραφικά της Μελίκης, τόμ. Β', εκδ. Λαογραφικός Όμιλος Μελίκης και Περιχώρων, Μελίκη 1985, σ. 14.) είναι:

κι θέλει να την πάρει

κι η ρουμνιουπούλα τ' άκουσιν τα ρμάνια – ρμάνια παίρνει.

Παίρνει δρόμουν ανάτριχτούν', κινούργιου μουνουπάτι.

Του μουνουπάτι τ'ν έβγαλιν καρσί στον Αϊ-Γιώργη.

- Κρύψεσμ', Αϊ-Γιώργη μ', κρύψεσμε, να μη μι πάρει ου Τούρκους,

δα φέρου αμάζια του κίρι κι δυο αμαζιές θυμιάμα.

Τα μάρμαρα ανοίξαν κι χάθηκιν η κόρη.

Να κι ου Τούρκους πόρχιτι στ' άλουγου καβαλάρης.

- Δείξισμ', Αϊ-Γιώργη μ', δείξιμι του που είνι αυτήν η κόρη,

δα φέρου αμάζια του κίρι κι δυο αμαζιές θυμιάμα,

κι μι τα βαλουτόμαρα δα κουβανώ του λάδι.

Τα μάρμαρα σχιζάρισαν κι φάνικιν η κόρη

απ' τα μαλλιά την άρπαξιν κι στ' άλουγου την ρίχνει.

Κι η κόρη από του μπόνου της κι απ' του βαρύ καημό της

ψιλή λαλίτσα έβγαζιν όση κι αν ημπορούσιν.

«Δεν είδα άγιουν ψεύτικουν, άγιουν μιτανιουμένουν

που να τουρκεύ' την πίστη του μι λίρις, μι ρουσφέτια».

"Τ'ς Μαρίας" ή "Τι κλαις καημέν' Μαρία"

Ερωτικό τραγούδι ως προς τους στίχους του, όπου η πρωταγωνίστρια, Μαρία, εξομολογείται τον καημό της στη συννυφάδα της, καθώς δεν αγαπάει αυτόν που την προορίζουν να παντρευτεί αλλά κάποιον άλλον. Ωστόσο, ο κύριος Δημήτριος Πανταζόπουλος μας δίνει μια διαφορετική διάσταση στο τραγούδι, στο βιβλίο του "Τ' αντέτια μας - Ήθη και έθιμα από το Ρουμλούκι". Έτσι, σύμφωνα με τον ίδιο το τραγούδι εκφράζει "τον πόνο της Ρουμλουκιώτισσας που εγκλείστηκε στο χαρέμι κάποιου Ιμπραήμ Πασά, πιθανόν του αντικαταστάτη του Αβδού Λουμπούτ που κατέπνιξε την επανάσταση στη Νάουσα και στην περιοχή του Ρουμλουκιού το 1823 με το ολοκαύτωμα της πόλεως και την πυρπόληση όλων των χωριών του Ρουμλουκιού".

Οι στίχοι:

- Τι κλαις καημέν' Μαρία, σε μένα δεν το λες

μέρα και νύχτα κλαις;

- Τι να σε πω σιουνφάδα, τι να σε αφηγηθώ;

δεν ξέρεις από μεράκι, κι από κρυφόν καημό,

δεν πήρα το μεράκι, αυτόναν π' αγαπώ.

Δως μου μαχαίρι, για να σκοτωθώ, για να σκοτωθώ.

Γιούλα, Γιούλα Μαριγούλα, το στολίδια σου

Γιούλα, Γιούλα Μαριγούλα, τα μπιλιτζίκια σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας, θα ήθελα να διατυπώσω μερικές γενικές διαπιστώσεις, απόρροια της προσωπικής μου εμπειρίας από την επιτόπια έρευνα στη Μελίκη και στο Νεόκαστρο.

Για να μελετήσω και να κατανοήσω εις βάθος την επιλεγμένη κοινωνία, η αφιέρωση επαρκούς χρόνου καθώς και η στενή μου επαφή με ντόπιους ανθρώπους της περιοχής ήταν αρωγοί στην έρευνά μου. Οι επισκέψεις και οι ηχογραφήσεις που πραγματοποίησα με βοήθησαν να αντιληφθώ καλύτερα την ταυτότητα του τόπου αλλά και να γνωρίσω πολύ ενδιαφέροντες προσωπικότητες. Είχα την ευκαιρία να ακούσω, αρκετά από τα στοιχεία του πολιτισμού και των παραδόσεων αυτού, που έχουν χαθεί, αλλά και στοιχεία που αναβιώνουν μέχρι και σήμερα, τα οποία και διασταύρωσα με ήδη προϋπάρχουσες βιβλιογραφικές πηγές. Επίσης, ένιωσα πώς πραγματικά βίωσαν τη ζωή τους στα παλιότερα χρόνια αλλά και πώς έχουν αλλάξει τα δεδομένα στη σημερινή εποχή.

Επικεντρώθηκα, λοιπόν, μετά από πολλή μελέτη στο γυναικείο κόσμο της περιοχής της Μελίκης και του Νεόκαστρου και κατά κύριο λόγο στο έθιμο των Λαζαρινών. Αντιλήφθηκα ότι μια νεαρή κοπέλα που τελεί ως Λαζαρίνα έχει σημαντικό αντίκτυπο στην κοινωνία και την ενηλικίωση της. Επίσης, μέσα από αυτό το έθιμο τα νεαρά κορίτσια αποκτούσαν μια ταυτότητα δυναμικής γυναίκας που ήταν ικανά να ενηλικιωθούν με δυνατές βάσεις. Ήταν όμως στο χέρι κάθε γυναίκας ο τρόπος με τον οποίο θα γαλουχηθεί έτσι ώστε να αποκτήσει όσο περισσότερες αρετές και χαρίσματα ήθελε για τη μετέπειτα ζωή της.

Η γυναίκα στο Ρουμλούκι ακολουθούσε μια συγκεκριμένη κατεύθυνση και όλες οι ασχολίες της καθημερινότητάς της ήταν ίδιες. Μέσα από την καθημερινότητα (Νυχτέρια, ονομασίες, βίζιτες) αλλά και μέσα από τα κοινωνικά δρώμενα της περιοχής (Λαζαρίνες, Χοροστάσι του μεσοχωρίου, γλέντια, γιορτές), οι νεαρές κοπέλες αποκτούσαν την απαραίτητη εξωστρέφεια. Ο ρόλος των παραπάνω αποκτούσε σπουδαιότητα στη ζωή των γυναικών, καθώς όλα τα παραπάνω γεφύρωναν τον τελικό στόχο που ήταν ο γάμος. Ο γάμος ήταν η αρχή για την επιβίωση στη μικρή τους κοινωνία. Μέσα από τη γαλούχηση και την αναβίωση όλων των εθίμων και των παραδόσεων οι ανύπαντρες γυναίκες αποκτούσαν τα απαραίτητα πολιτισμικά στοιχεία έτσι ώστε να αποκτήσουν μια επιτυχημένη οικογένεια. Ποικίλες παραδόσεις στα δύο αυτά χωριά τελούνταν κατά το γαμήλιο έθιμο. Και παρά το πέρασμα των χρόνων οι προσπάθειες για τη διατήρηση πολλών παραδόσεων στο γαμήλιο έθιμο συνεχίζονται, αναβιώνοντας την έντονη ταυτότητα του τόπου. Οι νιόπαντρες γυναίκες γίνονταν

έμμεσα ‘μεταφορείς’ των παραδόσεων και των εθίμων για τις επόμενες γενιές γυναικών.

Μέσα από όλες τις συνεντεύξεις κατέγραψα 25 τραγούδια από τις γυναίκες του τόπου που είχα την ευκαιρία να γνωρίσω. Απομόνωσα τα ηχητικά ντοκουμέντα και τα έχω συμπεριλάβει στον δίσκο της εργασίας. Θεωρώ πολύ σημαντική αυτήν την καταγραφή των τραγουδιών έτσι ώστε να διαδοθούν και να μην αλλοιωθούν ή χαθούν με το πέρασμα του χρόνου.

Η σημασία που αποκτά η επιτόπια έρευνα είναι μεγάλη για να αποτυπωθεί και να μελετηθεί ένας λαϊκός πολιτισμός. Εκτός από την κάλυψη όλης της περιοχής που μελετάμε, χρειάζεται και η επανάληψη της έρευνας στους ίδιους τόπους, ανά κάποια χρόνια, έτσι ώστε να διαπιστώνονται οι τυχόν αλλαγές που έχουν επέλθει στον λαϊκό πολιτισμό της περιοχής αυτής, υπό το πρίσμα νεωτερικών ή άλλων πολιτισμικών επιρροών. Αυτό ενισχύεται και από τα λόγια ενός από τους κλασικούς της ανθρωπολογίας, του Evans-Pritchard (1991, 104), ότι η εντατική μελέτη μιας και μόνο κοινωνίας και η δημοσίευση των πορισμάτων –συνυπολογιζομένων και των άλλων υποχρεώσεων που συνήθως ο ανθρωπολόγος έχει– απαιτούν περίπου δέκα χρόνια, και θεωρώ ότι ισχύει έως σήμερα. Επομένως, στόχος μου, μετά την παρούσα εργασία, είναι η συνέχιση της μελέτης και επιτόπιας έρευνας για τις Λαζαρίνες στα υπόλοιπα χωριά του Ρουμλουκιού προκειμένου να αποκτήσω μια ολοκληρωμένη εικόνα για τον τόπο και να μπορώ να κάνω όλες εκείνες τις συγκρίσεις που μπορούν να βγάλουν περισσότερα μελλοντικά συμπεράσματα για τον πολιτισμό του τόπου. Και η εκτενέστερη καταγραφή μουσικών πραγματολογικών δεδομένων που θα επιτρέψει την ολοκληρωμένη παρουσίαση των μουσικών παραμέτρων της περιοχής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΙΚΟΝΕΣ

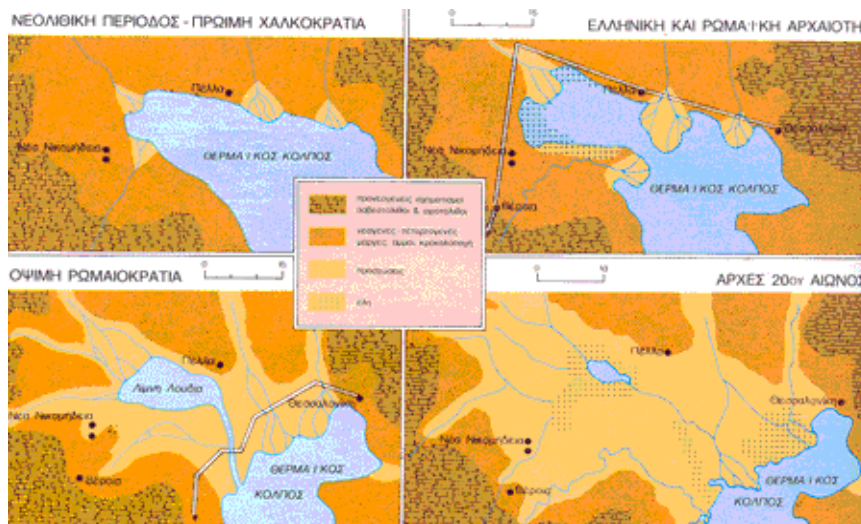
1.

Γεωγραφικά όρια της περιοχής του Ρουμλουκιού.

<https://culture.alexandria.gr/index.php?com=content&id=244>"id=244

2.

Μεταβολή του εδάφους ανά τα χρόνια, λόγω των καιρικών φαινομένων.

<https://culture.alexandria.gr/index.php?com=content&id=244>

3.

Λαζαρίνες, νεαρές κοπέλες με άσπρο σαγιά και το τσεμπέρι στο κεφάλι.

<https://emvolos.gr/meliki-imathias-anaviosi-toy-ethimoy-lazarines-apo-ton-laografiko-omilo-melikis-kai-perichoron-vinteo-foto/>

4.

Λαζαρίνες σε μπουλούκια έξω από την εκκλησία, μετά την λειτουργία της Κυριακής των Βαΐων χορεύουν 4 χορούς, για να ακολουθήσει το γλέντι στο μεσοχώρι.

<https://emvolos.gr/meliki-imathias-anaviosi-toy-ethimoy-lazarines-apo-ton-laografiko-omilo-melikis-kai-perichoron-vinteo-foto/>

5.

Τα μέρη του ζουρνά.

<https://atheo.gr/yliko/foto/Alexandria/istoria/paradosi/ethima/Roumlouki4.pdf> (Σελ. 40)

6.

ΝΤΑΟΥΛΙ, Το δεύτερο πιο διάσημο μουσικό παραδοσιακό όργανο Ρουμλούκι.

<https://athea.gr/yliko/foto/Alexandreia/istoria/paradosi/ethima/Roumlouki4.pdf> (Σελ. 42)

7.

Η φυσιογνωμία της πρωτοχορεύτριας με το μαντήλι συνοδεία.

<https://athea.gr/yliko/foto/Alexandreia/istoria/paradosi/ethima/Roumlouki4.pdf> (Σελ. 46)

8.

Γυναικεία φορεσιά, στην περιοχή του Ρουμλουκιού. Σήμερα την φορούν σε γλέντια και πανηγύρια προκειμένου να αναβιώσουν τα έθιμα και τις παραδόσεις των προγόνων.

<https://www.mixanitouxronou.gr/giati-sta-xoria-tis-imathias-oi-gynaikes-foroun-peritexno-kefalodesmo-pou-moiazei-me-tin-perikefalaia-tou-m-aleksandrou-o-thylos-gia-tin-iroiki-antistasi-sto-roumlouki-kai-tin-epivravefsi-apo-ton-m/>

9.

ΚΑΤΣΟΥΛΙ, περίτεχνος κεφαλόδεσμος που μοιάζει με την περικεφαλαία του Μ. Αλεξάνδρου.

<https://www.mixanitouxronou.gr/giati-sta-xoria-tis-imathias-oi-gynaikes-foroun-peritexno-kefalodesmo-pou-moiazei-me-tin-perikefalaia-tou-m-aleksandrou-o-thylos-gia-tin-iroiki-antistasi-sto-roumlouki-kai-tin-epivravefsi-apo-ton-m/>

10.

ΝΥΧΤΕΡΙ, με κέντημα στον αργαλειό από γυναίκες.
<http://medusa.libver.gr/jspui/handle/123/7487?mode=full>

11.

Εκτέλεση του ζουρνά σε γλέντι στο μεσοχώρι.

<https://atheo.gr/yliko/foto/Alexandreia/istoria/paradosi/ethima/Roumlouki4.pdf> (Σελ.38)

12.

Ρουμλουκιώτικος Γάμος

<https://atheo.gr/yliko/foto/Alexandria/istoria/paradosi/ethima/Roumlouki2.pdf> (Σελ.12)

13.

Ρουγκάτσια, στον Λευκό Πύργο Θεσσαλονίκης,2017.

<https://www.iefimerida.gr/news/386099/roygkatsarides-plimmyrisan-leyko-pyrgo-me-foystaneles-spathia-kai-tsamika-eikones>

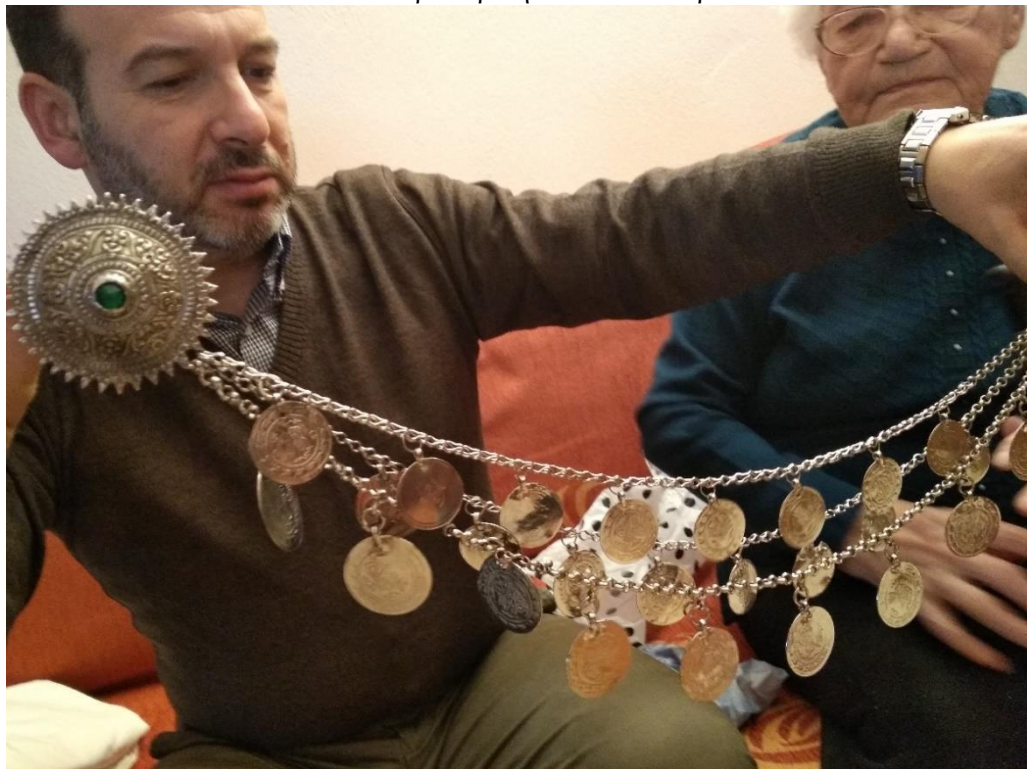

ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ ΣΤΗΝ ΜΕΛΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΟ ΝΕΟΚΑΣΤΡΟ

ΝΕΟΚΑΣΤΡΟ

Σπιτικό Μαρίας Παπás Κουκουλιάντα, στα δεξιά η κ.Μαρία, στην μέση ο Τσιάρας Αχιλλέας και στα αριστερά η σπιτονοικοκυρά.

Χειροποίητο κατσούλι από την Μαρία Παπά Κουκουλιάντα

Χειροποίητος παραδοσιακός σαγιάς που υφάνθηκε στον αργαλειό από την Μαρία Παπά.

Φωτογραφία με την Μαρία Παπά Κουκουλιάντα και τον Τσιάρα Αχιλλέα κατά την επίσκεψη στο Νεόκαστρο

ΜΕΛΙΚΗ (Σπιτικό Γαγάκας Πανάγιος)

Στο σπιτικό της Γαγάκας Πανάγιος, φωτογραφία με Γαγάκα Πανάγιω και Τσιάρα Αχιλλέα.

ΜΕΛΙΚΗ 3^η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΛΑΖΑΡΙΝΕΣ

Οι Λαζαρίνες κατά την 3^η μου επίσκεψη στην Μελίκη από αριστερά προς τα δεξιά είναι οι εξής: Όλγα Ρογκώτη, Ιουλία Λουκανοπούλου, Λεμονιά Χριστοδουλοπούλου, Νίτσα Τσούκα, Γιώτα Βενιοπούλου.

Αναπαριστώντας τον μαντηλάτο χορό στο λαζαριάτικο τραγούδι 'δρόμο-δρόμο γκιζιρούσα'

Φωτογραφία με τις Λαζαρίνες της Μελίκης, που λήφθηκε μετά την συνέντευξη μου, κατά την επίσκεψη στο μουσείο Γ. Μελίκης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕΤΑΓΡΑΦΩΝ

1. 'Γαλάζιος πετεινός λαλεί'

Handwritten musical score for the song 'Γαλάζιος πετεινός λαλεί'. The score is written on four staves in treble clef, with a key signature of one sharp (F#) and one flat (Bb), and a 7/8 time signature. The lyrics are written below the notes.

γα - λά-ζιος νε γα - λά - ζιος νε
γα - λά-ζιος νε-τει υος λα - λεί
γα - λά-ζιος νε-τει - υος λα - - λεί
μεσ' τω Α - γιό Πα - ράσ - κίου - Βη

2. 'δρόμο δρόμο γκιζιρούσα'

Handwritten musical score for the song 'δρόμο δρόμο γκιζιρούσα'. The score is written on three staves in treble clef, with a key signature of one sharp (F#) and one flat (Bb), and a 4/4 time signature. The lyrics are written below the notes.

δρο - μου - γκι-ζι-ρου-σα δρο-ο-μό - γκι-ζι-ρω
βρι-σaw μια μη-λιά στο δρό-φο (x2) μη - λα - φο-ρω-μεν
μη - λα - φο-ρω-μεν

3. 'Μιά μάνα που έχει ένα γιο'

Musical notation for the song 'Μιά μάνα που έχει ένα γιο'. The notation is in treble clef with a 4/4 time signature. The melody consists of a sequence of eighth and quarter notes. A '(x2)' marking is placed above the second measure. The lyrics are written below the notes.

Τον- αδ-δα-δε τον στο εχο-λειο των στελ-νει και στο εχο-λειο των στελ-νει
χε- νε-νε-δε και

4. Μουρή κουντουμπληγμένη'

Musical notation for the song 'Μουρή κουντουμπληγμένη'. The notation is in treble clef with a 7/8 time signature. The melody consists of eighth and quarter notes. The lyrics are written below the notes.

Μου- ρή κουν- του-μπληγ- ηέ- νη κουν-ταρ-ρα-βου-νιασ-
μὲ νη, κουν-ταρ-ρα-βου-νιασ- μὲ-νη

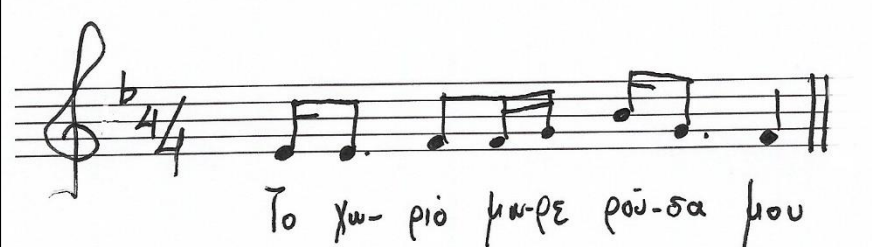
5. 'Οι Γιδιώτες'

Σύμφωνα με την μεταγραφή μου προκύπτει ότι η μελωδία τριών στίχων παραμένει η ίδια και έπειτα για μόνο ένα στίχο παραλλάσσετε. Αυτό συμβαίνει κάθε φορά που στα λόγια μπαίνει το 'μωρε ρουσα μου'. Έτσι η κύρια μελωδία όλων των στίχων είναι η παρακάτω:

Οι Γι - διώ - τες οι Μα - νιώ - τες
ώη - ναν παν ο - ανη μοι - νιού - νει

Και για κάθε στίχο που έχουμε την προσθήκη 'μωρε ρουσα μου' η μελωδία είναι η εξής:

Το χω - ριό μω - ρε ρού - σα μου

6. 'Σύρτι μάτια μ', σύρτι φρύδια μ''

Σύρ - τε μά - τια Σύρ - τε φρύ - δια Σύ - ρι — Σου κα - λού
Συ — ρι — Σου κα - λού Χαι - ρε - τι - σμα - τα να παί - τε

7. 'Σγίζου ρίζου το καλάμι'

Σι-ζου ρι-ζου το — κα-λά-μι βρι-σκω τη Σουλ-
βρι-σκω τη Σουλ-τά — να ηέ-σα που Βα-δει το
τα — να ηέ-σα
κο — κκι-νά-δε.

The image shows a handwritten musical score for the song 'Σγίζου ρίζου το καλάμι'. It consists of two staves of music in 7/8 time. The lyrics are written below the notes. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat. The second staff also has a treble clef and a key signature of one flat. The lyrics are: Σι-ζου ρι-ζου το — κα-λά-μι βρι-σκω τη Σουλ-βρι-σκω τη Σουλ-τά — να ηέ-σα που Βα-δει το. Below the second staff, there are two lines of lyrics: τα — να ηέ-σα and κο — κκι-νά-δε.

8. 'Τις Μαριγώς'

Τρα-βαν α-ε — ρά τρα-βα Μα-ρι-γω — η'
φου-λων τα κυ-ρα — τολ φου-λων τα — το φου-
στα νι'ες Μα-ρι-γω — η' ηέ τα κε-νι-τα — τα

The image shows a handwritten musical score for the song 'Τις Μαριγώς'. It consists of three staves of music in 4/4 time. The lyrics are written below the notes. The first staff has a treble clef and a key signature of one sharp. The second staff also has a treble clef and a key signature of one sharp. The third staff also has a treble clef and a key signature of one sharp. The lyrics are: Τρα-βαν α-ε — ρά τρα-βα Μα-ρι-γω — η', φου-λων τα κυ-ρα — τολ φου-λων τα — το φου-στα νι'ες Μα-ρι-γω — η' ηέ τα κε-νι-τα — τα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Adorno, T. W. (1997). *Η Κοινωνιολογία της Μουσικής*. Αθήνα: Νεφέλη. Δευτερογενής πηγή: https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/15703/2/VeiChristiana_Re2012.pdf σελ. 2

Colajanni A., «Η επανακοινωνικοποίηση ως διαδικασία προσαρμογής του ερευνητή σε μια διαφορετική κοινωνία», *Εθνολογία* 2 (1993), 297-316 (μτφρ. στα ελληνικά, Χρ. Πετροπούλου). —, «Ο Metraux, η Ανθρωπολογία και τα Ημερολόγια» (Εισαγωγή στην ιταλική έκδοση του βιβλίου του Metraux (1981), *Εθνολογία* 5 (1996-1997), 1998, 211-220 (μτφρ. στα ελληνικά, Σ. Χρηστάκης).

Evans-Pritchard E. E., *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ανθρωπολογία*, Αθήνα, Καρδαμίτσα, 1991 (μτφρ. στα ελληνικά, Αρ. Παρίση).

Katsanevaki, A. (2017). “*Modern Laments in Northwestern Greece. Their Importance in Social and Musical life and the “making” of oral tradition*” *Musicologist International Journal of Music Studies*. Karadeniz Technical University State Conservatory, Vol.1/Issue 1, December 2017, Turkey. <http://dergipark.gov.tr/musicologist/issue/33635/373186>
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/396029>
p.116

Seeger, A. (1987). *Why Suya Sing? A musical Anthropology of an Amazonian people*. Cambridge: Cambridge University Press. New York: New Rochelle, Melbourne, Sydney.

Seidman, I. (2006). *Interviewing as Qualitative Research. A guide for Researchers in Education and Social Sciences*. New York: Teachers College Press.

Ελληνική Βιβλιογραφία

Κάβουρας, Π. (2010) Φολκλόρ και παράδοση. Ζητήματα ανα- παράστασης και επιτέλεσης της μουσικής και του χορού. Στο Κάβουρας, Παύλος- Παπαπαύλου, Μαρία -Φλωράκη, Λητώ-Λουτζάκη, Ρένα-Λαλιώτη, Βασιλική Μανιάτης, Γιώργος- Αναστάσιος-Κίτσιος, Γιώργος-Συρακούλη, Σοφία-Κομποτιάτη, Βάσω-Πουλάκης, Νίκος. Αθήνα: ΝΗΣΟΣ. Δευτερογενής πηγή:

https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/15703/2/VeiChristiana_Pe2012.pdf σ.2

Κώστιος, Α. (2000). *Μέθοδος μουσικολογικής έρευνας*. Αθήνα:Μουσικός εκδοτικός οίκος Παπαγρηγορίου-Νάκας, σ.31

Μελίκης, Γ. (1985) *Τα λαογραφικά της Μελίκης*, τόμ. Β', Μελίκη: Λαογραφικός Όμιλος Μελίκης και Περιχώρων. σ. 14, 24, 35, 54, 62, 84, 86, 88)

Μελίκης, Γ. (1987). *Τα λαογραφικά της Μελίκης*. τόμος Δ'. Μελίκη: εκδ. Λαογραφικός Όμιλος Μελίκης και Περιχώρων. σελ. 143-149, 168

Μοσχόπουλος, Ι. Δ. (1985). *Ρουμλούκι – Ιστορία και Τοπογραφία*. τεύχ. 1ο : αρχαίοι χρόνοι – ρωμαϊοκρατία. Θεσσαλονίκη. σ. 28

Μοσχόπουλος, Ι. Δ. (1988). *Ρουμλουκιώτικα σημειώματα 1980 – 1988*. τόμ. 1^{ος}. Θεσσαλονίκη. σ. 13, 15

Μπέλλου, Δ. Θ. (1993). *Η απελευθέρωση της Αλεξάνδρειας (πρώην Γιδά) και της περιοχής το 1912 (με βάση και την προφορική παράδοση)*. Βέροια. σ. 10 .

Ντελιόπουλος, Γ. Θ. (1996) *Ελληνότοπος, Αλεξάνδρεια*, σ.49

Ντινόπουλος, Κ. (1997). *Τα τραγούδια του Ρουμλουκιού*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τμήμα Μουσικών Σπουδών

Πανταζόπουλος, Δ. Α. (2001). *Τ' Αντέτια μας: Ήθη και έθιμα από το Ρουμλούκι*. Αλεξάνδρεια. εκδ. Αιγινίου. σ. 13, 15, 26, 38, 41-42, 46, 47-49, 73-75, 238, 240, 248, 304-305, 313, 315-316

Πετροπούλου,Χ.«Η εμπειρία της επιτόπιας έρευνας σ' ένα ελληνόφωνο χωριό της Καλαβρίας (Γκαλλιτσιανό)», στο *Ελληνικός Παραδοσιακός πολιτισμός. Λαογραφία και Ιστορία*. Συνέδριο στη μνήμη της Άλκης Κυριακίδου-Νέστορος, 6-8 Νοεμβρίου 1998. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Τομέας Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας και Λαογραφίας. Εκδόσεις:Παρατηρητής. Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 245-261.

Στράτου, Δ. Ν. (10 Απριλίου 2007). *Σημασία και χρησιμοποίηση του μαντηλιού στον ελληνικό χορό*. Σελ. 47

Τερζοπούλου, Μ. (1998). -*Ανοιξιάτικα τραγούδια του θανάτου και της Ανάστασης/ Easter Songs-Springtime songs of Death and Resurrection*. CD Τα πασχαλιάτικα τραγούδια: Ένθετο σ.61, booklet p.164.)

Ηλεκτρονικές πηγές

ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ, Γ. Δ. (2015). *LAZARINES*. Αλεξάνδρεια. Ανακτήθηκε από:

<https://atheo.gr/yliko/foto/Alexandria/Alex/arthra/LAZARINES.pdf> (σελ.3)
(Τελευταία προσπέλαση στις 25/6/2020).

ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ, Γ. Δ. (2015). *Ρουμλούκι, η ιστορία μας*. Αλεξάνδρεια. Ανακτήθηκε από:

<https://culture.alexandria.gr/index.php?lang=gr&com=content&id=244>

(Τελευταία προσπέλαση στις 19/7/2020).

Αθανασόπουλος, Γ. (2019). *ΠΟΙΚΙΛΙΑΜΑΤΑ 2019-2020 Επιτόπια έρευνα πεδίου στην εθνομουσικολογία: μεθοδολογία, προκλήσεις, απαντήσεις* Γιώργος Αθανασόπουλος. Τμήμα μουσικών σπουδών Πανεπιστημίουπολη Θέρμης. Ανακτήθηκε από:

<https://www.mus.auth.gr/cms/?q=node/4554>

(Τελευταία προσπέλαση στις 11/6/2020).

<https://atheo.gr/yliko/foto/Alexandria/istoria/paradosi/ethima/Roumlouki3.pdf>, σελ.9

(Τελευταία προσπέλαση στις 8/5/2020).

Δευτερογενή πηγή: (<https://www.youtube.com/watch?v=e8B6uYUTFHo>)

(Τελευταία προσπέλαση στις 8/5/2020).

Πρωτογενή πηγή : Τερζοπούλου Μιράντα

Τερζοπούλου, Μ. (1998). -*Ανοιξιάτικα τραγούδια του θανάτου και της Ανάστασης/ Easter Songs-Springtime songs of Death and Resurrection*" CD Τα πασχαλιάτικα τραγούδια: Ένθετο σ.61, booklet p.164.)